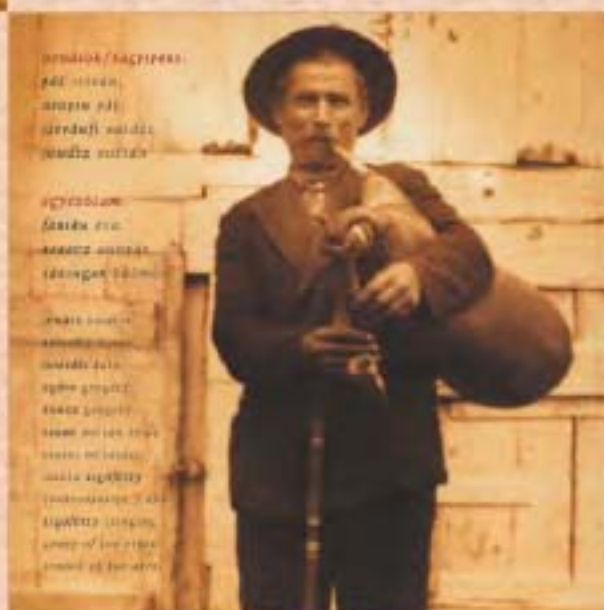
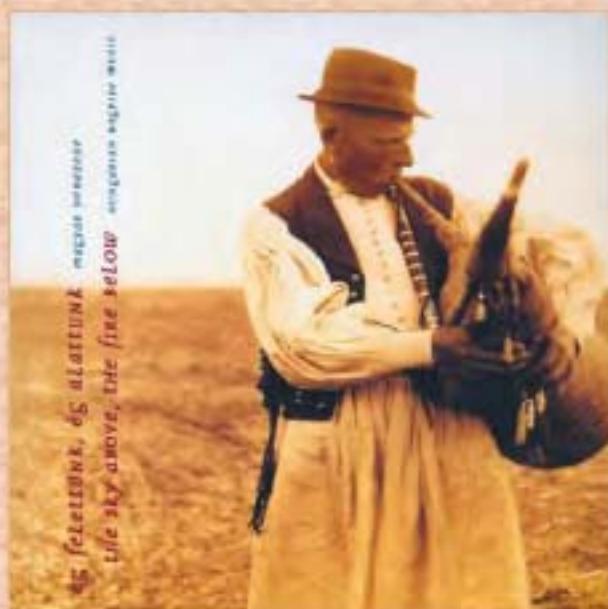

2000 - Ősz

Ára: 400 Ft

folk **MAG** azin

VII. évfolyam, 3. szám

**Erdélyi primások mesterkurzusa
Temetés Inaktelkén
TÁBORRÓL TÁBORRA**

**Sipos János törökországi gyűjtőútjai
CIOFF-fesztivál Tokióban
Táncházak, klubok**

English Table of Contents

BERECZ ANDRÁS

KÖKERTBEN LILIOM

HUNGARIAN FOLK SONGS AND TALES

Ördögösfüzes

Mezőségi magyar népzene
Hungarian traditional music from Mezőség
Kallós Zoltán gyűjtése

Kallós archívum

FONÓ #

Écsi Gyöngyi és a Hegedős Együttes

Ártyús-kismadár

Felvidéki népzene
Folkmusic from Felvidék

kih. muzsikálni renál
ll na...
lom...

ÚJ PÁTRIA
Az Utolsó Óra program gyűjteményéből
1997-1998

Felső - Marosmenti népzene
Csizsár Aladár - Magyarpéterlaka

Original Village Music
from Upper-Maros Region

K O L I N D A

ELFELEJTETT ISTENEK

PERIFERIC RECORDS

K O L I N D A

ELFELEJTETT ISTENEK

Kerész Kriszta: ének
Dobos Péter: zongor, asztalos, jános, cimbáljáték
Gyulai Csaba: dobjáték
Juhász László: ének
Kovács Béla: ének
Kovács István: gitár
Kovács Péter: nagybőgő
Pongrácz Tibor: erikaorgona
Tóth Lilla: gitár

A gyűjtés a 2000-2001-es években készült felvételek alapján készült.
Hangszerelés és digitál: Szűcs Máté
Fotó: Borzák Gábor, Csor Zoltán, Dobos Péter, Kálmár Károly, Kovács László
Digitál: Borzák Gábor / Szűcs Máté, 2008
RCD 171

A TARTALOMBÓL:

6. A Timár Kamara Japánban
Timár Mihály
8. Hurrá, turnézunk
Lányi György
10. Mesterkurzus a Fonóban
11. Ég felettünk, ég alattunk
Juhász Zoltán
12. Bartók nyomdokain Anatóliában
Sipos János
15. Bartók-összkiadás és Tündérbert
K. Tóth László
16. A Muzsikás és Bartók
17. Jánosiék Bartók-forrásai
Deme Tamás
19. TÁBOROK – FESZTIVÁLOK
28. TÁNCHÁZAK – KLUBOK
30. Forog-pörög a Motolla
Buka László
32. Népzenei videofilmek
Fogarasi Lajos - Halmos Béla
33. Temetés Inaktelkén
Halmos István
34. A tápéi Ács György
Gombos András
36. Ég és Föld násza
Avar Ludmilla
40. Kedvcsináló...
Szerényi Béla
41. KELETI SZÉL
Juhász Erika
42. „A kutyadudának a nótája”
Agócs Gergely
44. Szűcsök, subák emlékezete
Kocsán László
46. Angol nyelvű ismertető
Sue Foy

Japán, Japán...

Szigetvári József beszámolója a résztvevők kalandjairól
a CIOFF World Folkloriádán

„Japán bámulatra méltó és bonyolult ország, ahol a régi és az új szövevényes keveredésben él egymás mellett. A külföldiek számára még mindig furcsa és szokatlan hely, elsősorban a sajátos japán szokások miatt, ám a turisták többsége mégis élményekkel gazdagon távozik. Akár turistaként, akár hivatalos célból utazunk ide, ez az ország felettébb érdekes és egzotikus célpont.” Jól hangzik, gondoltam magamban, miután becsuktam japán útikönyvemet a Lufthansa Frankfurt-Tokió járatának fedélzetén. Eközben a végeláthatatlan szibériai sztyeppék felett repültünk, a légi utaskísérők pedig harmadszor rugaszkodtak neki, hogy ki tudja melyik időzóna szerinti aktuális ételünket szolgálják fel. Órára pillantottam: otthon ez most éjféle falatozás lenne. Itt azonban úgy tűnt, estebédelünk, vagy mégiscsak reggelizni fogunk, hiszen az éjszaka hivatalosan még nem ért bennünket utól. „This is your breakfast” mosolygott rám Heidi, a rendkívül csinos német utaskísérő, majd elmagyarázta, hogy mintegy 3 órával ezelőtt volt éjszaka. Omszk térségében repültük át a sötétséget. Vlagyivosztokban már reggel 6 óra van! Aztán kis idő múltán havas hegycsúcsot láttam alattunk. Fuji – mondta útitársam, akinek arcán már a hazatérés öröme fénylett. Én pedig újból megdöbentem attól, hogy semmit sem értek a repülésből, hogy ez szinte felfoghatatlan: alig néhány órája még Budapesten voltunk, s íme alattunk Japán.

Elöttem, mellettem, mögöttem mindenhol forrasos táncosok ültek, amott Schäffer Erzszi a Nők Lapja újságírónöje (elválaszthatatlan útitársunk, legkedvesebb krónikásunk), még előrébb pedig a zenekar. Két évvel ezelőtt szinte ugyanazzal a társasággal repültünk egészen nyugatra, meg sem álltunk Argentínáig. Most pedig Távol-Keletre igyekszünk, a Felkelő Nap országába. Nem kisebb eseményre utaztunk, mint a négy évenként megrendezett CIOFF World Folkloriádra, a CIOFF legnagyobb rendezvényére.

Nem véletlen az sem, hogy a fesztivált az olimpiával azonos évben rendezik. Az első Folkloriádra 1996-ban került sor Hollandiában, melyen a Bihar együttes képviselte Magyarországot. Az ideit még abban az esztendőben kezdték el szervezni. Mivel 1996-ban vettem részt először CIOFF világkonferencián Puerto Ricóban, így volt szerencsém végigélni a négyéves szervezés valamennyi fázisát. Talán épp ezért izgultam annyira, amikor repülőgépünk landolt Tokióban, a Narita Nemzetközi Repülőtéren. Bizony, a Naritáig vezető út sem volt egyszerű. A japán szervezők számtalan esetben kergették az örület határáig a nemzeti CIOFF szervezeteket, a részvételre kijelölt együtteseket a másfél éve tartó állandó változtatásokkal. Bár a fesztivált 1996-ban egy rendkívül komoly szakmai kiadványban ismertették a világkonferencián a nemzeti képviselőkkel, mindenki számára drámaian várattla-

A címlapon: Ég felettünk, ég alattunk (ABT 007) – Kaszta Mónika CD-borító terve

nul 1999 tavaszán az addigi előkészületi munkákat megszakítva megváltoztatták a rendezvény helyszínét, időtartamát, felteleteit – egyszerűen mindent.

Ekkor hozták nyilvánosságra, hogy az eredeti helyszín (Osakában, a Sakai városrész) a továbbiakban nem kíván együttműködni a CIOFF Japán szervezeteivel, és a közösnek indult világtalálkozót a város egyedül kívánja megszervezni. A CIOFF Japan viszont körlevélben arra szólította fel a tagországokat, hogy semmilyen kapcsolatot ne alakítsanak ki Sakai városával, legfőként együttessé ne delegáljon oda senki, mert a fesztivált „ellenfolkloriada-nak” nyilvánították. Közben az is kiderült, hogy Tokióban próbálják majd megrendezni a Folkloriada-t. Azonban a fesztivál időtartama az eredeti három és fél hét helyett mindössze két hét lesz. Ez mindazon tagországok számára kellemetlennek bizonyult, akik a hosszú időtartam miatt két különböző együttessé delegáltak. A legtöbb ilyen nemzeti szekció törölte az egyik együttessé – noha azokat már legalább két éve kijelölték. A tehetősebbek – akiknek még így is megérte – két egyhetes résztvevőt biztosítottak a csoportjaiknak.

Ezt követően még egyszer 1999 őszén, a braziliai világkonferencián ismételtlen változtattak az addigi koncepción, ezzel szintén végleg lehetetlenné téve a felkészülést. Itt arról tájékoztattak bennünket, hogy pénzühiány miatt minden együttessé csak egy hétre hívnak meg Japánba. A második hét csak azok számára érvényes, akiket a fesztivál második felét megrendező japán városok is érdekesnek tartanak és kiválasztanak. Hogy kik a szerencsés kiválasztott országok, azt majd

decemberben közlik – ígérték a szervezők. Itt többeknél elszakadt a cérna. Az egy dolog, hogy ezzel a döntéssel megosztották a nemzeteket. (Mintha azt mondta volna a NOB, hogy az olimpiai megnyitó ünnepségen mindenki részt vehet, de a versenyeken már csak azok az országok, akiket a házigazdák kiválasztanak.) Azonban az előkészületi munkákat ezzel végleg lehetetlenné tették: képtelenség volt a repülőjegyeket lefoglalni, s a legtöbb országban az anyagiak előteremtésére igen komoly energiákat kellett fordítani. (Nekem is.) Az bizonyossá vált, hogy egyhetes japán utazásért senki sem akart dollár-tízezeteket kifizetni.

Leszámítva a japánok okozta fejtréceket és többlet munkákat, persze az is megérne néhány gondolatot, hogy vajon miért marad magára minden magyar néptáncegyüttessé, amikor jelentős külföldi fesztiválra kell utaznia? Itt nem az együttessé éves vendégszereplésére, turnéira gondolok, hanem a valóban fontos, kiemelt nemzetközi súlyú rendezvényekre. Ilyen az Europeada, a legnagyobb európai fesztivál, ahová 2000-ig egyetlen magyar együttessé sem tette be a lábát, mert a fesztiválon minden együttessének önerőből kell fedeznie a költségeit. Vagy mint a mostani Folkloriada, amely szellemiségét tekintve a néptáncosok (verseny nélküli) „olimpiája”.

Hihetetlen automatizmussal, s elegánsan utasították el azt a közel 35 levelet, amelyben a cél megvalósításához kértünk támogatást. Az állami szektorban minden levelünket elküldték máshová, illetve végül mindegyik a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumában („neköm”) kötött ki.

Mindenhol a hivatali útvonal betartása volt a fontos, nem pedig a cél, amit meg kellett valósítani. Bárhová írtunk Magyarország képviselőjének ügyében egy, az UNESCO által elismert világszervezet 82 országot felvonultató fesztiválján (a szervezők egyébként a hivatalos meghívót 1999 novemberében a szakmai szervezeteken kívül a hivatalosság és a nagyobb nyomtaték kedvéért valamennyi ország szakminiszterének és miniszterelnökének is megküldték), előbb-utóbb kompetencia hiányára hivatkozva elutasították kérelmünket. (Az igazsághoz tartozik, hogy 2000 májusában a „neköm” végül 300 ezer forinttal, a Nemzeti Kulturális Alapprogram Igazgatósága pedig 400 ezerrel támogatta a kiutazást, így „csupán” közel 4,5 millió forintot kellett összeszedni egyéb támogatásból.)

Bevallom, akadt néhány olyan alkalom, amikor azt kívántam, bárcsak ne lett volna téroró a mobilomban 1999 tavaszáig, amikor Diószegi László felhívott a jó hírrel, miszerint a Forrás utazhat(na) Japánba.

Mindezek csak úgy melleleg – és ki tudja hányadszor – futottak át agyamon, miközben az útlevelezésre vártunk. Soha ennyit nem harcoltam, izgultam, idegeskedtem, veszekedtem, gyöttrődtem egy út megvalósításán, mint ebben az évben. Mindezekhez két dolog adott erőt: az egyik, ha feladom, akkor Magyarország távol marad a Folkloriada-ról (mint az a 23 ország, akik végül a lehetetlen szervezői intézkedések miatt törölték részvételüket, és országukat), illetve táncosaim, akik ebben az évben különösen sokat dolgoztak.

Komor gondolataimnak előbb utóbb a remény vetett véget: itt vagyunk, és a gyötrelmes kezdet után bizonyára a japán szervezők szíve vágya, hogy korrigálják az előkészítés közben okozott izgalmakat.

Szezámm nyílj meg! – mondtam magamnak és az ajtónak, valamennyi hivatalos procedúra végeztével, útban a tranzitváro felé. Kalandra fel, minket vár a világ legjobb fesztiválja! Az ajtó mögött egyelőre azonban Tomoya (fiú) és Yukari (lány) kíséroránk várt bennünket elképesztően széles mosolygással, s az elsőként megérkezett európai együttessének járó kíváncsisággal. O-haiyo-gozaimasu! – köszöntek ránk, s ezzel a kocka el volt vetve. Előttünk feküdt Tokió, a világ legnagyobb és legdinamikusabb városa. Méreteivel, épületeivel az első pillanatban elképesztett bennünket: 10 millió ember lakóhelye!

Szálláshelyünkre mentünk: Shinjuku városrészbe, egy úgynevezett menedzserhotelbe. (Az ilyen típusú szállodákat menedzserek egy-két éjszakás tartózkodásá-

ra alakították ki, minden kényelemmel, ám szekrény nélküli 3-4 négyzetméteres szobákból). Hogy ez nem igazán ideális hely néptáncosok számára, elég hamar kiderült. A fesztivál alatt hét különböző szállóban helyezték el a résztvevőket, egy hotelban hat együttest. Így aztán hiába akartak a táncosok egymással találkozni, netán baráti esteket tartani, erről szó sem lehetett. Az ilyenfajta programokról sajnálatos módon teljesen megfeledkeztek a szervezők: a fesztivál alatt egyetlen(!) olyan nap, este, vagy legalább egy fél délután nem volt, amikor a résztvevők találkozhattak, barátkozhattak volna egymással. Igen hamar kellett sajátos életmódra berendezkednünk. Mind az együttesvezetők, mind az egyre kétségbe esettebb CIOFF nemzeti képviselők (már aki jelen volt, merthogy képes volt kifizetni 2500 USD részvételi díjat) igen hamar rájöttek, hogy a Folkloriada szervezői életükben nem láttak még nem hogy nemzetközi, de még nemzeti néptáncfesztivált sem. Olyan volt, mintha az úszó világbajnokság szervezői mindent megszerveztek volna, s a versenyzők megérkezésekor jönnének rá, hogy a versenyhez medencére is szükség lenne. 42 együttes naponta többször az összes böröndjével vágott neki Tokiónak, hogy metrón, buszon, vonaton eljusson a felépítés helyszínére. (Tokió keresztben 61 kilométer.) Még a fiatal táncosokból álló együtteseket is megviselte ez a nem mindennapi, de mindennapos tortúra, nem beszélve a 60-70 évesekből álló hagyományörző csoportokról.

Együttesenként legalább három kísérő-tolmács volt. A már bemutatott Tomoyán és Yukarin kívül rövidesen mi is egy újabb kísérővel bővültünk. Namival, aki állítólag beszélt magyarul. Így aztán ott volt Tomoya, aki nem igen beszélt an-

goul, Yukari, aki valamit beszélt angolul, de nem tudta, mit is kellene tennie, illetve naponta ámult el, amikor rájött, hogy a szervezők (akiket csak telefonról ismert), mennyire nem szerveztek meg semmit. És ott volt Nami, aki valójában nem beszélt, s angolul pedig „hivatalosan” sem. Kérdéseinkre sosem kaptunk választ, illetve a választ egy legalább 35 perces telefonbeszélgetés előzte meg. Valóságos megváltás volt, amikor a város túlsó végében lévő hatalmas étkezősátorban (ahol egy hétig dobozos ételt, hideg szendvicseket kaptunk) végre mi, CIOFF-osok találkozhattunk egymással.

A menetrend azonos volt: program és híregyeztetés, gyors beszámoló, hogy kit milyen újabb sokk ért.

Számtalan sztorim volna, egyik jobb mint a másik. A legkiemelkedőbb a luxemburgi együttes története, akiket a hotelban egy másik emeletre helyeztek át. Ezért délelőtt el kellett hagyniuk szobáikat, az újakat viszont csak délután foglalhatták el. Igen ám, de közben fellépésre indultak. Mivel egyetlen böröndöt sem hagyhattak a hotel portáján(!), aznap a fellépős böröndjeik mellett személyes csomagjaikat is keresztül húzták Tokión. Amikor megláttuk a talpig felböröndözött luxemburgi együttest, többen azt hittük, hogy már haza is utaznak. Zokogó kollégánónket látva rájöttünk, hogy ez csupán a CIOFF Japán újabb húzása volt. Rövid időn belül beláttuk, hogy kénytelenek leszünk túlélésre berendezkedni. Véd- és dacsövetséget hoztunk létre, és mi, a jelen lévő CIOFF-tagok gyorsan kidolgoztuk a saját információs rendszerünket. Telefonszámokat cseréltünk, s ahogy valaki valamit megtudott, azonnal értesítette a többieket. Ez működött. Nem részletezném az egy hét szakmai programjait. A hetedik nap környékén szünetes módon csupa csalódott együttest lehetett látni a világ legjelentősebb fesztiválján. Nevetséges volt. Szerencsémre a forrásos táncosok nagy tapasztalattal rendelkeznek az efféle drámai helyzetek kivédésében: a helyzet felismerésétől kezdve rendkívül jó humorral, jópofasággal tudnak úrrá lenni min-

den nehézségen. Ezt tették Tokióban is. Ha valamit, akkor eme képességüket igen nagyra értékelem, mert sok együttes ilyenkor atomjaira hullik: a tagok egymáson vezetik le feszültségüket. Mi ilyenkor kezdünk el a legjobban bulizni.

A kegyelemdőfést persze az adta meg mindannyiunknak (beleértve a CIOFF jelenlévő képviselőit is), amikor a Japán Nemzeti Televízió (NHK) elkezdte sugározni SAKAI (állítólagosan ellenfesztivál) programjait. Szó szerint összeszorult a szívünk, látva azokat az eseményeket, fantasztikus helyszíneket, amelyek eredetileg minket vártak volna. Nem értettük... (E rendezvényről lásd Timár Mihály élménybeszámolóját.)

Minden esetre tanulságos volt a beszélgetés a CIOFF legfelsőbb vezérkarával. Én nem értettem, mit nem értenek, hiszen már hónapokkal ezelőtt néhány agilis fiatal kollégámmal (például a szlovák CIOFF képviselővel) komoly hangú levélben jeleztük, hogy a szervezéssel igen nagy bajok vannak. Akkor senkit nem érdekelt különösebben, utólag azonban igen sokan belátták: ezt a rendezvényt bizony törölni kellett volna. A történet miatt valamennyi ország igen nagy tapsviharban tört ki, amikor átvettem a Folkloriada zászlóját, hiszen 2004-ben Magyarország rendezi meg ezt a világtalálkozót. Mondogatták is, hogy vélet-

lenül se kövessük a japán példát. Azt gondolom, hogy a Magyar Művelődési Intézet Népművészeti Főosztálya a kisujjából kirázza mindazt, amire az 5-600 fős kinti szervezőstáb képtelen volt.

A turné második felében Kitakiyushu-ba látogattunk, Japán déli szívére. Mintha nem is azonos országban lettünk volna: az itteni szervezők hihetetlen profizmussal készítették mindent elő, figyelmességük, hozzáértésük ámulatba ejtett

mindenkit. Egy kicsit szokatlan volt, hogy új kísérőnk, Midori mindent tudott, amit nem, arról pedig percek alatt tájékozódott és elintézte.

Legnagyobb élményünk Japán legnagyobb WASSHOI fesztivál volt. (A Felkelő Nap országában számtalan hagyományörző fesztivált rendeznek Wasshoi néven.) Ezt nem is lehet elmondani: Japán legtradicionálisabb fesztiválja, közel 30 ezer résztvevővel, a legősibb japán ha-

A Timár Kamara Táncegyüttes Japánban Élménybeszámoló táncos szemszögből

A millenniumi év tiszteletére Oszaka városa nagyszabású művészeti fesztivált szervezett „WASSHOI 2000” címmel. Ezen vett részt a Timár Kamara Táncegyüttes és a Kolompós zenekar július 27. és augusztus 3. között.

Az utazás nem ígérkezett könnyűnek: hosszú repülőút; hét óra időeltolódás, nagy meleg magas páratartalommal, szabadtéri előadások. Ám a távoli ország meglátogatásának izgalma mellett az is lelkesített bennünket, hogy a világtalálkozón mi képviseljük Magyarországot. Az érkezéskor valóban fejbevágtott minket az éghajlat – a sós pára és a hőség szaunára hasonlított. Az időeltolódás is megrézfált minket: az utazással töltött éjszaka után másnap helyi idő szerint hajnali 3-4 óra körül végérvényesen felébredtünk. Így indult az első munkanap.

Minden fellépő csoport 20 perc műsoridőt kapott, nekünk naponta két szereplésünk volt. Ezen kívül tartottunk még egy bemutató előadást egy nagyszerű színházteremben, utolsó napra pedig egy tánctanítást is kértek tőlünk. Húsz perc kevés idő, ezért Timár Sándor felvós műsorokat állított össze, veszélyes gyorsöltözésekkel és fullasztó szerephalmazokkal. Ezeket sikerült hibátlanul megoldanunk, s a mozgalmas összeállítások elérték hatásukat. Tény, hogy olyan szintű koreográfiai és műsorkoncepcióval mint mi, egyetlen csoport sem rendelkezett, s a viseletek sűrű cseréjére sem vállalkozott senki más a szűk időkeretben. A zajos siker láttán a szigorú japán szervezők engedélyezték, hogy ráadást adjunk, pedig előzőleg figyelmeztettek, hogy az erősítő berendezés húsz perc elteltével kikapcsol.

Japán szervezés

Érdeemes kicsit elidőzni a japán fegyelem, pontosság és szervezés bemutatásánál, amelyet közhelyszerűen ugyan mindenki ismer, de a tapasztalat sokkal érdekesebb. A fesztiválon mintegy 70 csoport vett részt a világ minden tájáról, nagyrészt zenei és táncos programokkal. Az események egy hatalmas parkban zajlottak több színpadon párhuzamosan. A nagyobb színpadok a kb. 400 fős nézőtérrel együtt nagyméretű sátor alatt helyezkedtek el. Az a tény, hogy – a helyzet bonyolultsága ellenére – minden program a kürt időben kezdődött és fejeződött be, hogy nem voltak csúszások, üresjáratok és zökkenők, mindent elárul. Ezért volt szükség a már említett következetességre: a műsoridő túllépését technikailag lehetetlenné tették. Európai szemmel ez ijesztő merevségnek tűnhet, de az eredményességhez nem férhet kétség. A zsúfolt program miatt a helyszínen nem lehetett próbálni, ezért a szervezők egy közeli egyetem tornatermében modellezték a különböző színpadok adottságait, fényképeken mutatták be a valódiakat. Minden igényt gondosan rögzítettek egy úrlapon (pl. mikrofonok helyzete, fény), s a helyszínen valóban mindent úgy találtunk, ahogy megbeszéltük. Néhány másodperces hangpróba után indulhatott az előadás. Nagy gondot fordítottak az éghajlat okozta kellemetlenségek ellensúlyozására: hűtött ásványvíz, üdítő- és sportitalok mindig kéznél voltak, a színpadok mögött pedig konténer-szerű légkondicionált váróhelyiségeket állítottak fel. A nagyszámú hivatásos szervező mellett rengeteg önkéntes is a segítségünkre volt. Miért volt fontos ezeknek az embereknek, hogy segítsenek?

gyományokkal. Mindazok ellenére, hogy jó pár helyen és fesztiválon megfordultam a világban, ehhez foghatót – mérete és folklorisztikai hitelessége tekintetében egyaránt – még életemben nem láttam. A fesztivál záróestjén soha nem látott méretű menettáncot vettünk részt. Ezt követően Kitakyushu-ban egész éjjel szóltak a dobok. Mindenhol dobegyüttesek muzsikáltak az utcákon. A barátság legnagyobb jele, amikor a dobosok átadják a dobverőket a nézőknek, mintegy tiszteltbeli tagként fogadva a bámszokdót.

A hazaindulásnál készülő gyors leltár persze egész másról szólt, mint amit Tokió adott nekünk. Benne voltak a japán emberek, akik valójában nagyon szeretni valók. Benne volt a Felkelő Nap országa, s az a ki tudja hány japán fiatal, akik (és minden fellépésnél szép számban voltak) magyarul beszéltek, s táncoltak. Benne volt az a gyönyörű japán fiatalasszony, szegedi papuccsal a lábán, akinek kedvenc tánc a dél-alföldi (mert Szegeden járt egyetemre), no meg az az argentin együttes, akiknél két éve voltunk, s elhozták azt az óriási lepedőt, amire akkor az utolsó napon temperával mindenki rátette a tenyérlenyyomatát. Döbbenetes volt mindezt Japánban viszont látni. De benne volt az a fiatal japán lány is, aki Kitakyushu-ban, érkezésünkkor, tiszteltünkre zongorakoncertet adott Bartók

műveiből. S persze magyarul is beszélt, mert hát Budapesten tanult.

Minket ott nagyon szerettek, s mindez, no meg a sok gyönyörűség, amit Aszakusza kannon templomában, a Meiji Jingúban (Meiji császár kertjében) a Ropongi negyedben és Kamakurában, itt ezen a XII. századi Zen buddhista kegyhelyen láthattunk, részben – mára teljesen – elfeledtette csalódásainkat, rossz perceinket.

fotó: Szigetvári József

Japán hagyománytisztelet

Ez a kérdés az egész fesztivál létrejöttére tereli a figyelmet, hiszen a non-profit rendezvény megszervezése és lebonyolítása óriási költségekkel járt. Miért fontos a japán állami és városi vezetőknek a 2000. év non-profit kulturális eseményekkel való megünneplése, miközben itthon egyesek a kettős millennium megünneplésére szánt összegből akarnának hirtelen minden problémát megoldani? Talán azért, mert megélték azt, hogy a háborúban tönkrevetett országot a tudományos, művészi és technikai műveltség által tudták világhatalommá emelni.

Azután fontos szempont a japánok hagyománytisztelete is, amely az erős amerikai befolyás ellenére megőrizte a nemzeti sajátosságokat. Érdekes volt, hogy a fesztivál műsorvezetői mind valamilyen hagyományos japán öltözkében jelentek meg a színpadon. (Mosolyogva képzeljük el, mi lenne, ha valamelyik kereskedelmi tévécsatorna sztárműsorvezetője például cifraszűrben lépne a nézők elé...) A saját hagyományaik mellett pedig minden érték felé nyitottak, de nem gondolják azt, hogy a nyitottság felé az önazonosság elfojtásán át vezet az út. Ez a nyitottság és hagyománytisztelet lehetett a fesztivál megszervezésének mozgatórugója, és ez vezet a következő érdekes témához: japánok, akik magyar táncot tanulnak.

Táncház Oszakában

A Timár Kamara Táncegyüttes tagjainak ez természetes jelenség, hiszen nemzetközi táborainkban minden évben együtt táncolunk japán vendégekkel, akik a Timár-házaspár 25 éve rendszeresen megrendezett tanfolyamain saját hazájukban tanultak meg sok magyar táncstílust. Különös öröm volt ezeket a barátainkat a közönség soraiban látni. Az egyik legnagyobb élményünk mégis az volt, amivel a „szabadnapunkat” töltöttük: az ország különböző városai-

ból érkezett Timár-tanítványok kibéreltek egy színháztermet, ahol nekik és nagyjából kétszáz gyereknek műsort adtunk, ezután pedig gyerek és felnőtt táncház következett. Amit itt tapasztaltunk, azt eddig is tudtuk, de most magunk körül érezhettük: Japánban élő magyar táncművelés van. Nem utánzás, külsőségek ellesése, az egzotikum öncélú keresése, hanem élő hagyomány. Ez bizonyítja ennek a kultúrának a súlyát, erejét és a közvetítő pedagógiai módszer elképesztő hatékonyságát. Büszkéek voltunk arra, hogy magyarok és Timár-tanítványok (-fiúk) vagyunk.

A japán vendéglátóknak különösen nagy élmény volt élő zenére táncolni, a mezősegi táncrend vége felé már izzott a hangulat a Kolomos együttes körül. Itthon a „jó hangulat” képzetéhez sokan társítják az átláthatatlan dohányfüstöt és az üres sörösüvegek nagy számát – erre itt senkinek nem volt igénye, ami külön öröm volt nem ivó, nem dohányzó társulatunk számára.

Magyarországot képviseltük

A japán barátainkkal való találkozáson kívül sikerült több kedves ismerőst szereznünk: volt köztük amerikai bohóc, aki civilben régiségkereskedő, vagy egy kamcsatkai csoport, melynek tagjai vas-tag prémekekben és kucsmákban léptek föl az embertelen melegben. Meglepő volt, hogy a japánok többsége ismeri Magyarországot, vagy járt is nálunk. Viszont találkoztunk olyan külföldi vendéggel, aki azt hitte, hogy Magyarországon spanyolul beszélnek, és meglepődött, mikor elmondtuk, hogy hazánk Közép-Európában fekszik. Az elért siker személyes örömet is okozott, fontos az együttes számára szakmai szempontból, de a 2000. évben különösen jelentős, hogy általa – kultúrájának egy szeletén keresztül – felhívtuk a figyelmet az ezer éves, bizakodó, sikeres XXI. századi Magyarországra.

Timár Mihály

Hurrá, turnézunk!

Azt hiszem, minden zenész számára természetes, ahogy féltő gondossággal teszi be a hangszerét a tokjába, vagy a pakolásnál igyekszik olyan helyre tenni, ahol nem nyomódik, nem törik össze. A repülőutakon a hangszerfeladás szinte könnyeket fakaszt a zenész szeméből, hogy miután felragasztotta a „törekeny” címkét és felteszi a gumiszalagra hangszereit, már az első kanyarban óriási puffanást hall és elképzeli, ahogy a rakodómunkások dobálják féltve őrzött kincsét.

Így történt ez velünk is egy párizsi repülőúton.

Mint „rutinos rókák” ugye, már fel sem adjuk hangszereinket, mindent magunkra aggatva nyomulunk az utastérbe, hogy ide-oda eldugdossuk. Csak hát az a fránya böggő! Azt nem lehet csak úgy eldugni, így hát meg kell venni a Mr. Contrabass névre szóló jegyet, ami biztosítja, hogy törésmentesen indulhasson az első koncert. Mi van akkor, ha nincs pénz a plusz jegyre és mégis fel kell adni a nagyböggőt?

Sebaj, erre is van megoldás. A Táncház Egyesületnél létezik egy üvegszálas „pán-céltok”, melyben – elvileg legalább is – eltörhetetlen a hangszer. Egy dolgot viszont kihagytunk a számításból, mégpedig azt, hogy a repülőgép csomagteréből nem csak a gumiszalagra lehet dobni a holmikát, hanem egyből a betonra is.

Ezt már sem az üvegszálas tok, sem a böggő nem bírta ki, nyaka- és hasatörötten élvezte a párizsi fesztivál fergeteges hangulatát. Az elővigyázatosságból megkötött biztosításra reagálva a biztosító gondosan felkészült munkatársa csak rutinosan a 32. oldalra lapozott, ahol a szemüveg felvére kiolvashattuk a szép apró betűsen tudomásunkra hozott verdiktet, mely szerint hangszerkárta nem fizetnek semmit sem.

Gondolhatná az olvasó, hogy a szárazföldön biztonságosabb, hiszen mi pakolunk és mi fogjuk a kormányt. Ez így is van, de akadnak olyan helyzetek is, amikor mondjuk egy táncegyüttes vesz fel a buszára és a buszsofőrök fogják a kormányt, illetve ők zárják be a csomagtartót.

Így történhetett meg, hogy a németországi sztrádára rákanyarodva éjfél után fél egykor a busz oldalsó csomagtartójának ajtaja kinyílt és a Téka együttes összes hangszere és csomagja a háromsávú sztrádára zuhant, beborítva az útfelületet.

Csúszott az ütőgardon, a kontra, a duda – természetesen tokokban –, de mivel a forgalom hihetetlenül nagy volt, a kamionok és autók nem tudták kikerülni a tehetetlen testeket és... A dudatók egy nagy kamion gyűrte maga alá, a bőröndöket egy autó hátsótta szét úgy, hogy láttam az ablakból, amint a fellépő nadrágot viszi a szél az éjszakában.

A buszsofőr észre sem vette, meg sem hallotta, hogy mi történt. Szerencsére Havasréti Pali elől ült és szólt, hogy meg kéne állni, mert „Valami puffanást hallottam!”. A táncosok is kiszaladtak a buszból és életük kockáztatásával mentették a menthetőt. Nagy szerencse, hogy

nem ütött el senkit semmi! Amikor kiszálltam, a dudatok összegyűrtten feküdt üresen az út szélén. Kiabálják, hogy megvan a bordó! Megvan a sípszár! Itt a bőr! Úristen! Gyorsan dugdosom össze az alkatrészeket, és csodák-csodája, megszólal a féltve őrzött dudám! Ott dudálok a sztráda szélén a pánikhangulatban és hozzák a kontratokat is! Felnyitom, el sem hangozódtam! Az ütőgardon hasalválna, beszakadva, de azért

egyben! Nem hiszünk a szemünknek, hogy létezik ekkora szerencse! Nem számít a liszté tört szemüveg, vagy hogy a tisztálkodási cuccokat, ruhákat, cipőket elvitte a szél, a forgalom.

Örültünk, hogy élünk és megvannak a legféltettebb kincseink, a HANGSZEREINK! Megjegyzem a biztosító ebben az esetben sem fizetett.

Lányi György

T. Asztalos Zoltán felvétele

Lehet, hogy elmékedésem nem egészen való a folklórral foglalkozó folyóiratba, de itt jelent meg az is, ami ezeket a gondolatokat elindította bennem.

Olvastam Szigetvári József cikkét az országimázsról. Nagyjából egyetértek vele, szerintem ez nem csak fölösleges erőfeszítés, hanem felháborító pazarlás az adófizetők pénzével, pláne, ha az eredmény nem imázs lesz, hanem blamázs. Ha a munkát, időt, és mindnyájunk pénzét emésztő projekt eredménye valami kereskedelmi médium, vagy szupermarket piárjának filingjét fogja árasztani. Még súlyosabb hiba, ha néhan politikai vagy ideológiai színezetet is ölt majd, megfelelkezve arról, hogy ennek az imázsnak az egész országot kell képviselnie, nem csak kisebb, vagy éppen nagyobb részét. (Sajnos manapság ez ellen sincs

CSÁRDÁS ÉS RUBIK-KOCKA

Imázs vagy blamázs

semmi biztosíték). Egy valamiben nem értünk egyet – azt hiszem –, ez pedig a Rubik-kocka.

Félreértés ne essék, nem állítom azt, hogy ez egyedül képes lenne az egész országot megtestesíteni, bár ebben sem különbözik túlságosan a csárdástól, a paprikától, vagy éppen Szent Istvántól, hiszen ők is csak egy-egy, bár éppenséggel fontos dolgot szimbolizálnak.

De ne beszéljünk becsúszóan a Rubik-kockáról még egy népművészeti folyóiratban sem! Ez ugyanis jelkép, a magyar kreativitás nemzetközileg leginkább ismert szimbóluma. Ahogyan a csárdásban, mint szimbó-

lumban benne van az ugrós, a legényes, a kecskés, sőt – országról és nem népről lévén szó – a kóló, a botoló, a hóra meg a polka is, ahogy Bartókban benne van Kodály, Dohnányi, Liszt, sőt Solti és Ormándy, talán még Ady vagy Esterházy is, úgy ez sem csak Rubik Ernő kockáját jelenti. Benne van Csonka porlasztója, Jedlik Ányos dinamója, Petzvál objektívje, Déry, Bláthy, Zipernowsky transzformátora, Kandó mozdonya, Zerkovitz Béla farmotoros autóbusza, Dulovics tükröreflexes fényképezőgépe. (Talán benne van Neumann, Teller, Szent-Györgyi is.) Rájuk pedig nem kevésbé érdemes büszkének lennünk, mint Szent Istvánra vagy a paprikára. Én legalábbis büszkén vallom magam magyarnak, ha bárhol a világon találomanyakkal találkozom.

ifj. Vitányi Iván

KLEZMER ÉS IRODALOM

A tradícióvá vált zenei és irodalmi esemény idén december 28-án lesz a Petőfi Csarnokban. Az első Klezmer és irodalom négy évvel ezelőtt zajlott az Almássy téren, december 6-án Mikulás napján. Az érdeklődés akkora volt, hogy a következő évben már a Petőfi Csarnokba költözött a produkció, s azóta is ott kerül rá sor minden esztendőben. A program évről évre bizonyítja, hogy a műfajban nagyszerű előadók akadnak országvilágszerte. Az Odesza Klezmer Band, Budapest Klezmer Band, Veszprémer Klezmer Band, Vujicsics, Sebestyén Márta, Gryllus Dániel és Gryllus Vilmos produkciója mellett az amerikai klezmer is felcsendült, olyan sztárok képviselésében, mint a Klezomatics és a Brave Old World. Ott volt még természetesen a klezmer-revival első dán zenekara, a Channe Nussbaum and Spielniks és a német Kaleidophon. Az irodalmi műsor nagy neveket tudhat magáénak. Heller Ágnes, Mezei András, Vitányi Iván, Bächer Iván, Gáti Oszkár, Alföldi Róbert vendégeskedett itt már. Idén az izraeli zsidó irodalommal és a közép-európai, kárpát-medencei zsidó zenével kívánunk foglalkozni. A műsort éppen tervezik a programszervezők, de az időpont, a helyszín biztos. A tradíció is tovább él – Fekete László főkantort Hanuka-gyertya gyújtásával és énekével kezdődik idén is az este.

A Magyar Rádió II. Népzenei Versenye

A Bartók Rádió és a Táncház Egyesület népzenei versenyt hirdetett magyarországi, illetve határainkon túli magyar és magyarországi kisebbségi népzenei együttesek részére az ezredfordulóhoz kapcsolódóan.

A versenyre 57 együttes küldte be pályázatát, tagjainak életkora 10-től 30 éves korig terjed.

A magyar csoportok mellett a hazai kisebbségek közül szerb, német, szlovák és cigány együttesek is indultak a vetélkedőn.

A selejtezőn az öt népzenei dialektusterület – Alföld, Felföld, Dunántúl, Erdély, Moldva – valamelyikéről származó, illetve magyarországi kisebbségi dal- és zenei anyagokat kellett bemutatni. Az együttesek autentikus előadással vagy népi hangszerekre történő feldolgozással is pályáztak.

A szakmai zsűri – Dr. Sárosi Bálint elnök, Dr. Halmos Béla, Eredics Gábor, Kelemen László és Kiss Ferenc – döntése alapján 21 együttes jutott az elődöntőbe:

Amare Save (Nyírmihálydi), Baraboly (Torony), Bánát népi zene-

kar (Deszk), Boleáz citerazenekar (Békéscsaba), Csürent (Budapest), Dánfi zenekar (Kiskunhalas), Énekmondó (Szabadka), Fix-Stimm (Szada), Karinca (Budapest), Kerékes (Eger), Kokoja (Budapest), Komisz Kenyér (Budapest), Kontyvirág (Budapest), Lustige Musikanten (Budapest), Ifjú Muzsikás (Üröm), Nyíregyházi Fiskola Citerazenekara, Schwäbische Jungs (Pilisvörösvár), Söndörg (Pomáz), Tátika (Budapest), Tücsök Ifjúsági Népzenei Együttes (Mihálygerge), Vadvirág (Budapest)

A verseny elődöntője a Szent István Király Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskola hangversenytermében kerül sor, 2000. október 7-én (szombaton) és 8-án (vasárnap), 14 órakor. Cím: Budapest, XIV. ker. Columbus u. 11.

A döntő 2000. november 26-án lesz a Magyar Népzene és Népköltészet Hetén a Magyar Rádió Márványtermében. Az elődöntőket és a döntőt a Bartók Rádió élő adásában közvetíti. Ingyenes belépők igényelhetők a 328-7307-es vagy a 328-7212-es telefonszámon.

Channe Nussbaum és a Spielniks

Erdélyi primások mesterkurzusa a Fonó Budai Zeneházban

Az Utolsó Óra – átfogó erdélyi népzenei gyűjtés – alatt az a gondolat merült fel bennünk, hogy a gyűjtött hatalmas anyagot nem csak CD-re írva, archívumok mélyére süllyesztve, az internetre föltéve, valamint az ezek eszenciáját bemutató Új Pátria sorozat keretében kellene megőrizni, de a hagyományos, apáról-fiúra öröklődő, élő kapcsolatot, élményszerűséget jelentő személyes átadás is kapjon valahogy szerepet. Sajnos a hagyományos folyamat napjainkra megszűnt, de a viszonyrendszer mester és tanítványa között még létrejöhet.

A táncház-mozgalom érdeme, hogy ma már létezik egy olyan, hagyományos hangszeres zenén felnőtt, azt értő és gyakorló réteg, akik e zenét képesek befogadni és ezáltal tovább is tudják örökíteni, noha más környezetben, más körülmények között.

Ennek a számunkra nagyon fontos folyamatnak szeretnénk helyet és időt biztosítani a Fonó Budai Zeneházban az esztendő utolsó negyedéve folyamán, az erdélyi primások mesterkurzusa keretében.

Az Utolsó Óra legjobb primásait hozzuk Budapestre. Terveink szerint öt napot töltenének Magyarországon, egy nap erejéig (szerda) egy vidéki helyszínnel.

A mesterek mellett „asszisztensek” működnének, akik az átadás folyamatát megkönnyítenék, de az esetleges nyelvi problémákon is segítenének. A program végére fesztivált tervezünk. A kurzust rögzítjük a szokásos, bevált eszközökkel, digitálisan, merevlemezen és videón, amelyekhez természetesen a résztvevők szabadon hozzáférhetnek. Kivételes alkalom kínálkozik tehát arra, hogy a legjobbaktól tanulhassanak azok, akik a legjobbak akarnak lenni, de azoknak is itt a helyük, akik csak a legjobbat akarják maguknak. Minden érdeklődőt szeretettel látunk és várunk folyamatosan a szeptember közepén induló program bármelyik részén.

További információk:

Kelemen László
Fonó Budai Zeneház (1116. Bp. Sztregova u. 3)
Telefon: 206-6296, 206-5300
e-mail: fono@fonorecords.hu

Táncház Egyesület
1255 Bp. Pf. 153, Telefon: 214-3521
e-mail: tanchaz@mail.datanet.hu

Keresztény Gyula
Fehér Ló Közösségi Ház,
Mosonmagyaróvár Szt. István király útja 140.
Telefon: (96) 206-307

T. Asztalos Zoltán felvétele

FONÓ

A mesterkurzus erdélyi mesterei:

2000. szeptember 18-22.
Csiszár Aladár (Magyarpéterlaka)
Mezei Ferenc „Pikili” (Ördöngösfüzes)

szeptember 25-29.
Laka „Kicsi” Aladár (Kolozs)
Balogh László (Erdőszombattelke)

október 2-6.
Barani Vasile (Máramaros)
Jámbor István „Dumnezeu” (Szászcsávás)

október 9-13.
Varga Viorel (Csombord)
Radák János „Náci” (Magyarország)

október 16-20.
Zerkula János (Gyimesfelsőlok)
Mácsingó Náci (Magyarpalatka-Déva)
vagy Kozák Zsiga (Magyarpalatka-Brassó)

október 20.
Nagy koncert a Zeneakadémián!

Ég felettünk, ég alattunk – magyar dudazene –

– Mit akarsz – támadt a tüzes fekete bika a juhászra Karácsony éjfelén, a keresztúton.

– Jó dudás akarok lenni – felelt bátran a juhász.

– Az leszel, de a lelked a mienk – mondta az ördög – mert ő volt a tüzes bika – és elment.

Azóta ott szól a duda a legelőn, a lakodalomban, kocsmában és keresztelőn, a törvényt nem ismerő farsangi bálban és a Törvény születését ünneplő éjfél misén. „Első Musicajok az bordó síp, avagy duda is...” – írja a krónika a XVII. század magyarjairól.

Dudazene szól ezen a lemezen is. A hagyomány utolsó képviselője, a 81 éves juhász, Pál István és három tanítványa – Dsupin Pál, Istvánfi Balázs és Juhász Zoltán – szeretné megmutatni, milyen is ez az ördögtől kivívott, mégis az ember szolgálatába állított zene, milyen ez a hangszer, amelynek ősét minden biztonnal még Keletről hoztuk magunkkal.

A magyar duda rokonát fedezhetjük fel a Volga-vidéki marik hangszerében, a VI. századtól hazánk földjén él ő avarok csontsípjaiban, de a velünk együtt élő erdélyi románok, szlovákok, gorálok, horvátok és szerbek dudáiban is. A mai magyar duda megőrizte keleti őseinek kettős „sípszárát”. Sípjai is ahhoz hasonlóan egynyelvés nádsípok. A sípszár egyik ágán, a „dallamsípon” oktáv-terjedelmű hangsor játszható. A másik ág – a „kontrasíp” – a dallam alaphangját és az attól kvart-

tal mélyebb kísérőhangot váltogatja. A harmadik szólamot a „bordósíp” adja, folyamatosan zúgó mély hangjával. Talán mondani sem kell, hogy mindehhez a fából készült „duda-szerszámhoz” az első bőrtömlőt az ördög kutyájáról nyúzták le a vakmerő régi pásztorok. A „dudafejet”, a sípszárát, a bőrhöz csatlakoztató fatökét is az ördög faragta először kecskefej formára.

Sajátos a magyar dudán megszólaló zene is – dudánóták, kanásztáncok, motívikus duda-cifrák, pásztornóták, betyárnóták valók dudára. Régi karácsonyi énekeinket is ez a hangszer kísérte a betlehemes játékokban és az éjfél misén – dallamukban ezért erős a dudazene hatása. Ugyanezt a dudahatást érezzük a nyári napforduló ünnepének, a Virágos Szent János-napi tűzgrásnak énekeiben, de a téli napfordulót ünneplő dozmati regösének dallamában is.

A tűzgrás szertartása a tűzgyújtással kezdődik (Tüzét megrakítja ...”), majd a három jelkép-virág tűzbe dobásával folytatódik. „Virágom, véled elmegyek, virágom, tőled el sem maradok” – éneklék a lányok „vetélytársaiknak”, a kenyér, a bor és a szerelem virágainak, mintha csak velük égnének el a tűzben. Ezután, a tűz átugrálásakor hangzik el a párosító ének („Meggyullandó...”), majd a tüzet elhagyó, elaltató, Máriát, bölcsőt, Magyarországot idéző dal. Az utolsó nótá ismét a búzáról és a kenyérről – a Napról és Jézusról – emlékezik meg. Hosszú, mint a szentiváni ének – tartja a mondás, méltán, hiszen maga a rítus is hosszú.

A regösénekben lejátszódó esemény, Szent István és a Csoda-szarvas találkozás a vízparton éppen a téli napforduló idején játszódik le az égbolton is. A vadászó Nyilas, a halastó állásnak megfelelő Vízöntő és a szarvas állatot jelképező Bak jegyei követik egymást ebben az időszakban.

Dudazene nemcsak dudán szólhat: „dudásan” lehet dalolni, furulyázni, hegedülni is. Sok helyen, ahol a XX. században már nem akadtak dudásra a kutatók, más hangszerek játékmódjában, ill. a dallamokban, az éneklés módjában fedezték fel a dudás-zenét. A legerősebben a Felföld őrizte meg ezt a régi hagyományt. Mi is ennek a vidéknek a zenéjét mutatjuk be – Pál István és pásztor őseinek nógrádi örökségét, valamint a Szigetközről Borsodig húzódó vidék régi dudásainak fonográf, magnetofonszalagon megörökített, általunk újjáélesztett hagyományát.

Juhász Zoltán

„Hítták dudányi...”

„...Minden íjjel szoktak egymással találkozni..., volt nekik bizonyos helyük. A nagy szilfán... azon szoktak ezek a tudósok dudányi. Mulatnyi szoktak...”

(Tanai Péter: Sós Antal és dudái)

Javasolom minden dudásnak és a magyar duda iránt érdeklődőknek, hogy kövessék ezt a szép hagyományt, s ha nem is minden éjjel, de minden keddi napon 19 órakor..., ha nem is egy szilfán, de az FMH (Budapest, XI. ker. Fehérvári út, 47.) körtermében találkozzunk mi is rendszeresen. Találkozni kellene, mert bár mozgalmas nyarat zártunk, úgy érzem, számos kihasználatlan lehetőség tornyosul előttünk. Tanulmányos keretében megrendezett I. Diósgyőri Dudás Találkozó (június 23-25.), amely a nagyszerű szervezés és előkészítés ellenére is minimális érdeklődésre tartott számot a dudások körében.

Harmadik éve vagyunk állandó vendégei a Szarvasi Pásztor és Dudás Találkozónak (július 9.). Az egyedülálló birkapörkölt mellett kellemes színpolt volt idén a szlovák dudások műsora.

Több népzenei táborban is lehetett a dudálást tanulni, gyakorolni. Személyes emlényeim közül hadd emeljem ki a váraljai Egyszólam tábort (július 22-29.). Volt sípkészítés, táncosoknak dudálás és számtalan érdekes történet a régi világból. Pista bácsitól pedig természetesen a „pistabácsias” stílust lehetett elsajátítani.

Ugyancsak a tanulási vágy hajtotta a dudásokat Boldogkőváraljára, az Első Tekerő és Dudatáborba (augusztus 21-24.). A duda és a tekerő, mint burdon hangszerek, nagyszerűen szólnak együtt, s hagyományosan is összetartoznak.

Végezetül: a Magyar Tekerőzenekar és a Magyar Dudazenekar közös fellépésre készül, mégpedig a jövőre Hollandiában megrendezendő burdon hangszerek fesztiváljára. Megtapsztaltuk a közös zenélés félelmetes erejét (7 duda, 10 tekerő, 2 dob!), érdekes előadásokat hallhattunk (ifj. Csoóri Sándortól, Kozák Józseftől, Hankóczi Gyulától).

Programokban gazdag nyarat tudhatunk magunk mögött, de az évnek nincs vége. Szeretettel várunk mindenkit minden kedden este az FMH-ba. Készüljünk, hiszen jövőre is fognak hívni „dudányi...”.

Karakas Zoltán

Bartók Béla nyomdokain Anatóliában

Adana-környéki gyűjtések – 1. rész

– Sipos János írása a törökországi felvételeiből válogató első CD elé –

Mit keres egy magyar népzene gyűjtő Anatóliában vagy a kazak steppén? Emlékezhetünk Szabolcsi Bence szép fogalmazására: *A magyarság ma legszélső, idehajlott ága a nagy ázsiai zenekultúra évezredek fájának, mely Kínától Közép-Ázsián át a Fekete-tengerig lakó különböző népek lelkében gyökeredzik* (Szabolcsi, 1934).

Míg a különböző török népek nyelvét alapos összehasonlító kutatásoknak vetették alá, zenéjük összehasonlító elemzése során még csak az első lépések történtek meg. A sok-sok felbukkanó probléma közül különösen érdekes annak kinyomozása, hogy megtalálható-e régi török zenei stílusok nyomai a mai török népzeneben. A magyarokat közelebbről érdeklő fontos kérdések egyike pedig az, hogy a török népzenei stílusoknak mi a viszonya a magyar népzene egyes rétegeihez.

Felmerülhet persze, hogy miért kell személyesen gyűjteni, miért nem elegendő a népzenei könyvek tanulmányozása. Mindjárt az első ok: többnyire nincsenek átfogó monográfiák az egyes török népzeneiről, az pedig igencsak esetleges, hogy a mégis meglévő népdal-kiadványokba milyen dallamok kerülnek be. Ezekben a publikációkban legtöbbször nem kapunk választ arra, hogy a közölt dalok mennyire közismertek, milyen vidékeken, mely variációkban énekelik őket, hogy városi tanult embertől vagy egy kicsike falu szélén éledgelő öreg nénikétől gyűjtötték-e őket, és még sok más kérdés marad nyitva. És főleg: nincs mód, hogy alaposabban utánajárjunk azoknak a dallamtípusoknak és zenei rétegeknek, melyek felkeltették az érdeklődésünket.

Az sem ritka, hogy a helyi gyűjtők a bonyolultabb, szerintük fejlettebb dallamokat részesítik előnyben. Törökországban, Kazakisztánban, Azerbajdzsánban komoly problémát jelentett, hogy helybeli kísérőim néha szinte el akartak tiltani az egyszerűbb dalok gyűjtésétől. Ezeket ugyanis szégyellték; inkább a nagyobb formákat, azoknak is lehetőleg a hivatásos előadóművészek által megzendí-

tett változatait szerették volna átadni. Emlékszem, mennyire nyugtalankodott legutóbbi délnyugat-kazakisztáni gyűjtésünk során kazak kísérőnk, hogy ilyen egyszerű dalokat veszünk fel, méghozzá képzetlen parasztemberek vagy – horribile dictu! – nomádok előadásában. Aggódott, hogy mit fognak szólni ezekhez a „primitív” dalocskákhoz a távoli országokban.

A személyes gyűjtést indokolja az is, hogy a népzenei könyvek egy-egy dallamtípusból többnyire csak egyetlen dalt közölnek, márpedig a variációk ismerete nélkül lehetetlen a mélyreható

zenei elemzés. A személyes gyűjtés más segítséget is ad a dallamok rendszerezéséhez. Nemegyszer előfordul ugyanis, hogy a helyszínen többen énekelnek egymás után. Ilyenkor az elhangzott dalok olyan dallamokat hívhatnak elő az énekesek emlékezetéből, melyek első hallásra egészen különbözőek ugyan, mégis sok szálon kapcsolódnak az előző dallamokhoz. Ez pedig nagymértékben hozzásegíthet ahhoz, hogy a dallamoknak olyan kapcsolatait is feltárhassuk, melyek az illető éneklő közösség sajátos kultúrájában összetartoznak.

Gyűjtéseim egy nagyszabású terv részeként valósulnak meg. Tudjuk, hogy a hatalmas török nyelvi tömb nyugati részén élnek – északról dél felé sorolva a nagyobb egységeket – a csuvasok, tatárok, baskírok, kazakok, türkmének, azerik és az anatóliai törökök. Az óriási félhold alakú területen élő török népek zenéjének a felderítésére már történtek magyar próbálkozások. A felső, északi részen Vikár László jelentős csuvas, ta-

tár és baskír anyagot gyűjtött, s a csuvas határon a magyar pentaton kvintváltó stílushoz igen hasonló zenei stílust fedezett fel. Lent délen, az anatóliai népzene összehasonlító igényű feltárását Bartók Béla 1936-os törökországi gyűjtése indította el, ehhez csatlakozott azután az 1987 és 1993 között végzett anatóliai gyűjtésem.

Fény derült arra is, hogy az anatóliai sirató stílus dallamai igen erős hasonlóságokat mutatnak a magyar sirató általános kisformájához, ami megkérdőjelezi azt az állítást, hogy a magyar sirató stílus csak mint „ugor réteg” lehetne megmagyarázni. A gyermekjátékok egyszerű szerkezetű dallamai pedig sok népnél előfordulnak, ám a magyar és az anatóliai dallamstílus alapvető hasonlóságának – és jellegzetes különbségeinek – feltárása mégis tanulságokkal járt. Végül, bebizonyosodott az is, hogy a pentaton kvintváltó stílus Anatóliában nem létezik.

Minderről könyveimben részletesen is beszámolok, sőt legutóbbi kötetemhez egy CD-t is mellékeltem, hasonló magyar és anatóliai dallamokkal. Ezzel egyszerűen egy sorozatot indítottam újtárra, mely gyűjtéseim sorrendjében mutatja be a legjellemzőbb dallamokat. Jelen CD-re az 1988-89-es és 1992-es Adana-környéki gyűjtéseimből válogattam. Ez volt az a terület, ahol Bartók 1936-ban gyűjtött, így magam is itt kezdtem kutatásaimat.

Első kutatóutamra 1988. szeptember 26-án indultam el. A vonatút Ankarából Adanába este 10-től másnap reggel 8-ig tartott. Előzetesen olvastam ugyan Ali Riza könyvét a déli türkmén törzsekről, de itt a vonaton személyesen is megbizonyosodtam arról, hogy még mindig élnek a környéken nomádok. Először fülkétársam, egy Dörttyolban dolgozó tanító közölte, hogy telente e kisváros környékén yürükkök táboroznak, majd Adana környékén a vonatablakból már magam is láttam sátraikat.

A Çukurova Egyetem a várostól kissé távolabb, nagyon szép környezetben fek-

szik. Itt találkoztam Yalçın Yüredir úrral, a Kültür Sanat Merkezi (Kultúra és Művészeti Központ) igazgatójával is, aki segített Saygunnak, Bartók egykori útítársának az adanai pótgyűjtésében és érdeklődésében. Bemutatták az egyetem zenei részlegét, meghallgattam egy zeneórát, majd beszélgettünk a tamburon, egy 24 részre osztott skálájú pengetős hangszeren játszó művésszel. Bemutatták Ahmet Kamacı-t, aki azután több Adana környéki gyűjtőúton is a kísérőm lett. A délutánt a misafőrhaneban (vendégházban), a kazetták tanulmányozásával töltöttem.

Másnap elindultunk a közeli faluba, a Düziçi nevű kisváros mellett fekvő Gökçayır-ba, ahol az a Kır Ysmail élt valaha, akitől Bartók is gyűjtött, és ahol ez idő tájt is élt egy eposzénekes. Törökországban a buszközlekedés jó a nagyobb települések között, a kisebbek felé pedig kisbuszok, ún. dolmuşok járnak, melyeket bárhol le lehet stoppolni, és melyek hajlandók kisebb kerülők megtételére is.

Düziçi egy zöldellő völgyben fekszik, körülötte a hegyekben kis falvakkal. A gyönyörű látványt nem sokáig élvezhettem, mert egykettőre kiderült, hogy az ankarai engedély kevés. A szimpatikus, együtt érző helyi kaymakam (rendőrfőnök), aki éppen Angliában tartózkodó főnökét helyettesítette, visszaküldött minket, hogy szerezzünk helyi engedélyt az Adanai Kormányzóságon. Az úton oda-és visszafelé is géppisztolyos rendőri ellenőrzés volt a kurd szeparatisták miatt. Aznap már nem lehetett ügyeket intézni,

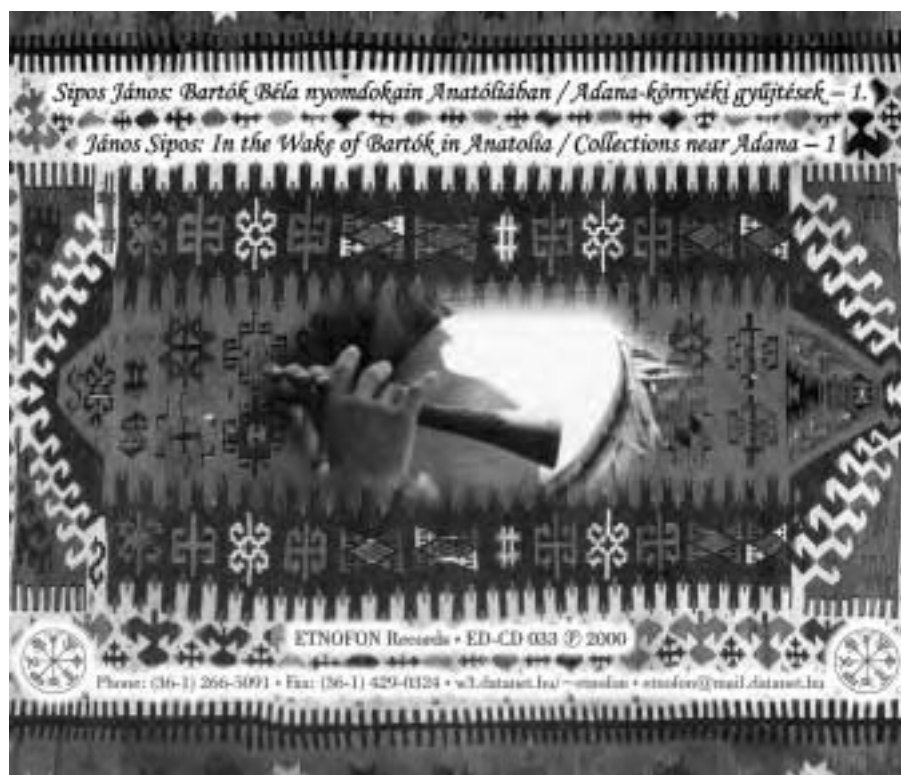

úgyhogy visszamentünk a szállásra, mely az egyetem tanárainak szállójaként szolgált. Törökországban jellemző, hogy az egyetem elvégzése után a tanárok nem ott tanítanak, ahol szeretnének, hanem ahová beosztják őket. Az estéket a tanárok úgy ütik agyon, hogy szép fehér ingbe felöltözve összegyűlnek a földszinti

nagy teremben, mérhetetlen mennyiségű teát isznak, kötelezően dohányoznak, és a tavla nevű társasjátékot játsszák. Az alkohol fogyasztása az iszlám előírásainak szellemében tilos, bár ezt a tilalmat nem mindig tartják be szigorúan.

A következő nap délelőttjén a kormányzóságon beadtuk a kérvényt, melyet rögtön alá is irtak. Ezt követően átadtunk a rendőrkapitányságra, ahol a kormányzó engedélye, az ankarai engedély és négy fénykép már elegendőnek bizonyult: egy órán belül kiadták a falvakban is érvényes passzust. Délután irány a buszpályaudvar, és újfent Düziçi felé közeledtünk. Elhaladtunk a kövei között tanyázó sok-sok mérges kígyóról elnevezett Yılankale (Kígyóvár) mellett, majd Toprakkale (Földvár) következett, az a hely, ahol Bartók az első „magyaros” dallamot, a No.8a.-t gyűjtötte. Ragyogó napsütésben, tele reménnyel és várakozással igyekeztem első anatóliai gyűjtésem helyszínére felé. A kaymakam kiadta a helyi engedélyt, de mielőtt bérelt kocsival felmentünk volna a közeli Gökçayır falvába, beszélgetésbe elegyedtem egy recepciósi fiúval. Ő meghallva, hogy népdalgyűjtést végzek, meghívott falujukba, ahol másnap dűdün lesz, azaz lakodalmat tartanak.

Gökçayır szélén lakott Mehmet Demirci a feleségével. Mehmet beynek – ragadványneve az egyik híres népköltő

után Körođlu – hatalmas kertje van, maga főként földművelésből él, de alkalmanként a lakodalmakon több órán át tartó hosszú eposzokat ad elő fizetségért. Kedvesen fogadott minket, házába invitált és békésen meghallgatta, hogy miért is jöttünk. Megvacsoráztunk, beszélgettünk, majd este 9 óra felé végre elővette hangszerét, egy cura-t, a kisebbik fajta háromhúros pengetős hangszert. Törökülésben játszott, ami természetes, hiszen a falusi házakban nincs szék vagy asztal, és általános szokás szerint mindenki törökülésben ül a földön. A szekrényt pedig falba vert szögek helyettesítik, melyekre felaggahtják a ruhákat, a hangszereket vagy éppen a puskát, mely nagyon sok helyen megtalálható.

Az énekes a hangszert játék közben lazán az ölében tartotta, a három húrt dinamikus, de könnyedén az ujjával pengetve, mégpedig olyan módon, hogy a kíséret inkább ritmikus, mint melodikus funkciót látott el. Hallatlan átéléssel, elrövedve adta elő az eposzokat, 9-től éjfél utáni 1 óráig szinte folyamatosan mesélt és játszott, ezalatt három egyórás kazetta telt meg szövegekkel és énekkel. Elbeszélése szerint Karacaodlan-tól ötven, Körođlu-tól száz hikâyeli (históriás) dalt tud, ezenkívül Elbeyođlu-tól, Atýk Haliltól, Deli Baran-tól és Dadalođlu-tól is jó néhányat. A rengeteg versszakot mind egyetlen dallam variánsaira adta elő, csak néhány zenei közzjáték alkalmazásával.

Reggel együtt sétáltunk le Düziçibe, miközben kiderült, hogy Mehmet bey igen érdeklődő. Kérdezgett a világról és Magyarországról, s újra rá kellett jönnöm, hogy ellentétben az isztambuli bazarosokkal, az egyszerű török emberek Magyarországról, a magyarokról lényec-

gében semmit nem tudnak. Düziçiben egyenesen a zurnások és davulosok gyülekezőhelyére mentünk. Itt Mehmet bey egyik zurnás barátjával beszélgettünk, ám az túl sok pénzt kért volna egyórás játékért. Egy motorost találtunk, aki elvitt a zenészek negyedébe, de egyik sem volt otthon, mind lakodalomba mentek. Mi is elmentünk hát kisbusszal a meghívás helyszínére, Karacaören-be.

A dobok puffogása már távolról hallatszott, később azután a zurnák által játszott dallam és a burdonkíséret is kivehetővé vált, majd egyre erősödött, ahogy odaértünk a ház elé és befordultunk az udvarra. Épp kezdődött a lakodalom. Nagy szeretettel fogadtak, főhelyre ültettek, és odaparancsolták a zenészeket, akik lejátszottak két táncfolyamatot, melyet fel is vettem. A muzsikuskok abdal cigányok voltak. A banda családi vállalkozásként funkcionált, élén a papa, Çavuş Kapçak fődobos és menedzser. A másik két dobos Lisan és Nihat, valamint az egyik zurnás, Durdu a fiai voltak, a másik zurnás, Yusuf pedig az unokaöccse. Csak a legidősebb és legjobb zurnás, Ýlhan Kaçmaz nem volt családtag. Ő kiemelkedően jó zenész, de láthatóan mindnyájan örömmel, szívesen és tehetségesen játszottak. A „fönök” csak szükség esetén, ill. reprezentációs célokból állt be dobolni, a dobosok és a zurnások közül egyszerre mindig kettő játszott, a harmadik pihent. Huzamosan folyt a mulatság, a férfiak félkörben táncoltak, a szélen álló kendőt lobogtatott. Mint Törökország legtöbb részén, itt is táncfűzéreket, ún. halay-okat táncolnak, melyeket a lassú tempójú táncok nyitnak, majd a közepes tempójúak követnek, és végül a táncpárt a gyors táncok zárják. Néhány halay után szünet következett. Az alacsony ház te-

tején asztalok voltak elhelyezve, ezekhez leültünk, majd kisvártatva a zenészek elkezdtek asztalozni. A zenész előfújta a dallamot, ekkor az énekes belevágott, majd amikor befejezte, újra a zurnás és a dobos következett. Itt, a ház lapos tetején is elindult újra a tánc, majd egy Ömer Sert nevű úr énekelt előbb egy nótát, azután egy olyan dallamot, melynek magyar párját is lehet állítani. Éjfélig folyt a mulatozás, ekkor mindnyájan nyugovóra tértünk, mi Ahmet-tel Adem-nek, a meghívónknak a házában éjszakáztunk.

Másnap reggeli után busszal indultunk Ellek városkán keresztül az Osmaniye-hez tartozó Küçük Akarca (Kis folyóvíz) nevű falu felé, ahol a lakodalomban szerzett értesüléseink szerint nemrég letelepedett yürüökök éltek. Beültünk az elleki teázóba információszerésre, és megtudtuk, hogy Akarca felé csak dzsip-pel vagy traktorral járható az út. Szerencsénkre akadt valaki, aki hajlandó volt elvinni a traktorával. Ismét gyönyörű zöld, hegyes tájakon haladtunk át, megismerlítettünk egy földmogyoró-szüretet is, közben a traktor bátran vágott át kisebb szakadékokon, vízmosságokon és patakokon. Végül egy dombra felkapaszkodva megláttam a letelepült yürüköket, köztük a minket szállító traktoros apját. Ezek a szöke, kékszemű emberek széket hoztak, leültettek, teával kínáltak, és lassan beszélgetni kezdtünk. Van-e kaval vagy valamilyen más hangszer? Á, nincs, de ha lenne is, már rég elfelejtettek rajta játszani. Szinte véletlenszerűen előkerült egy furulya, azután még egy, még egy. Majd egy nádsíp. Musa Koca, a vendéglátónk elkezdett játszani, és körülbelül egyórás felvételt sikerült készíteni vele. Este tovább irányítottak Byçaklý falu felé, ahol, mint mondták, kavalos (hosz-

szúfuryás) is található. Közben besötétedett, a távoli hegyoldalon tűzvész látszódt, mi pedig leereszkedtünk Bý-çaklý faluba, egyenesen Süleyman Halil bey házához, aki szintén letelepedett yürük. Egy-két órás beszélgetés után átvezetett barátjához, Arap Hüseyin-hez, aki szintén kavalozott. Itt azután mindketten zenéltek. Hüseyin kavalja fémből, Süleymané pedig fából készült. A hangszereket hosszú facsőben tárolják, melyet kívül díszesen hímzett kilim-mel vonnak be, s ezt nagy becsben tartják, nem szívesen válnak meg tőle. A gyűjtés után a tornácon aludtunk, a nagyszámú ház-nép pedig, mintegy húszan, a ház egyetlen szobájában.

Reggel a szokott étkezés, tehát egy nagy tálcán behozták a sós fehér sajtot, olajbogyót, kenyeret, vaját, teát; a tálcát leteszik a földre, a szoba közepére egy terítőre. A férfiak egyik lábukat maguk alá húzva, másikat elől keresztbe téve lekuporodnak a tálcá mellé, és elől levő lábfejükkel bedugják a ruha alá. A nők szolgálnak fel, kenyeret adnak körbe, és a kiürült karcsú kis teás poharakat töltögetik tele, újra meg újra.

Reggeli után a földekre induló asszonyokkal és férfakkal együtt elmentünk a főútig, onnan pedig egy öreg kocsi-val Toprakkale felé haladtunk. Az út mentén nomádok sátrait pillantottuk meg: az első kara çadýr-ban (fekete sátorban) csak egy öreg néni volt néhány kisgyerekekkel, de ő semmiképpen nem akart énekelni. „Nem tudunk már semmit” – mondta, de amikor visszajátszottam neki az előző este felvett dallamokat, láthatólag elérzékenyült. Átmentünk a szomszédban levő, három sátorból álló kis táborhoz. Itt lakott a nomád Veli Sarýsoy, ő két dalt adott el. Ugyanitt előkerült Ayşe asszony, aki még tudta a boðaz havasý (torokének) dallamait és technikáját. A boðaz dallamok előadása közben az énekes a torkát az ujjáival rezegteti, és ezáltal a hosszú hangokat ritmizálja. Innen visszamentünk Adanába, és délután már a Mavi tren-en (kék vonaton) haladtam haza, Ankara felé.

Ez volt az első török gyűjtőútam, mind közül a legrövidebb, a legtöbb tapasztalatlanúságot eláruló, talán a legkevesebb eredménnyel járó, de mégis emlékezetes. Sikertelenül próbáltam felvennem, lakodalomban gyűjtenem, találkoztam letelepedett és még nomád yürükökkel is. Rengeteg megszívlelendő tapasztalatra tettem szert, melyeket a következő útjaim során alkalmazni tudtam. Ankarában beszámoltam az elvégzett munkáról a Népzene Kutató Intézetben, elkezdtem a felvételek lejegyzését, majd nekiláttam a következő, novemberi Kozan környéki gyűjtőút megtervezésének.

Bartók műveinek összkiadása és Tündéerkert

A hatvanas-hetvenes években megjelentetett Bartók-összkiadás annak idején elnyerte a Francia Akadémia Grand Prix díját. A Hungaroton most 28 CD-n kiadta a legendás sorozatot, melyben olyan előadóművészek tolmácsolják a világ egyik legnagyobb zeneszerzőjének műveit, mint Ferencsik János, Doráti Antal, Bartókné Pásztor Ditta, Kocsis Zoltán, Hamari Júlia, Gidon Kremer vagy Székely Zoltán, akinek Bartók a II. hegedűversenyét és II. rapszodiáját írta. A kiadvány néhány olyan művel is kiegészül, mely az egykori sorozatban nem szerepel, például a fiatalkori Andantéval és e-moll hegedű-zongoraszonátával, továbbá a Magyar Népdalok második sorozatával. Plusz egy külön is megvásárolható 29. CD-vel (*Korai művek és ritkaságok*), mely tíz világelső felvételt tartalmaz – köztük népzenei feldolgozásokat, például a furulyára és zongorára írt Gyergyóból című

művet –, amelyeket Bartók 16 és 35 éves kora között írt. A 29 CD – mely hátsó borítónkon látható – 20 lemez árba kerül. Mindenki előtt ismeretes a népzene hangsúlyos szerepe minden idők egyik legnagyobb zeneszerzőjének életében, ezért hívjuk fel olvasóink figyelmét erre a világon egyedülálló gyűjteményre.

A Hungaroton mindemellett a Honvéd Művészegyüttes által a nyolcvanas évek végén színpadra vitt, erdélyi magyar és román népzeneből összeállított Tündéerkert című ballada (koreográfus: Diószegi László) hangzó anyagát is megjelentette CD-n, mely korábban mikrobarázdás lemezen kapható volt. A zenét Kallós Zoltán gyűjtése alapján Vavrinecz András állította össze, Novák Ferenc szerkesztette, s a Hegedős együttes tolmácsolja Sebestyén Márta, Szvorák Katalin és Balogh Márton énekesek közreműködésével.

K.Tóth László

A Muzsikás és Bartók

Bár a Muzsikás a múlt év tavaszán mutatta be a Zeneakadémián a Bartók-lemezét – mely azóta már meghódította a világot –, úgy érezzük, mostani Bartók összeállításunkból nem hagyhatjuk ki a zenekarnak a nagy magyar zeneszerzővel kapcsolatos munkásságát. Az alábbiakban az említett albumuk bevezetőjét közöljük.

Lemezünkön Bartók Béla népzenehez fűződő szoros kapcsolatát kívánjuk bemutatni – úgy, ahogy mi, a Muzsikás együttes látjuk. Bartók a huszadik század egyik legkiemelkedőbb zenei egyénisége. Művei döntő többségében felfedezhető a népzene hatása, még „legmerészebben kísérletező műveiben is érezni a hagyomány talaját.” (Kodály Zoltán)

A század elején a városi közönség számára idegen volt a magyar népdal. Pályája kezdetén Bartók maga sem ismerte az igazi népi hagyományokat. „A városokban, az úgynevezett művelt körökben teljesen ismeretlen volt a népzenenek ez a hihetetlenül gazdag kincse, még csak nem is sejtették, hogy van ilyenfajta zene.” - írta.

Bartók 1904 őszén meghallotta egy erdélyi cselédlány énekét: „Piros alma leesett a sárba”. Ez annyira megtetszett neki, hogy érdeklődése a népdalok felé fordult. Sokak szerint a lelkes hazafi, de zenei téren igen kritikus Bartók most először lehetett büszke egy zenére –még ha ez egy egyszerű kis dal volt is –, amely magyar.

Kodály Zoltánnal hamarosan rendszeres népdalgyűjtéshez kezdtek, melynek eredményeként létrejött egy több ezer dallamból álló gyűjtemény, és megszületett egy új tudományág, a népzene-tudomány.

Bartók szinte a teljes magyar nyelvterületet bejárta. Valószínűleg Erdély régies népi kultúrájával, nemzetiségi viszonyaival kapcsolatos élményei és a gyűjtött népzenei anyag tanulságai hatottak hitvallásának kialakulására. Ezt 1931-ben egy levélben így fogalmazza meg: „Az én igazi vezéreszmém...: a népek testvérré válásának eszméje... minden háborúság és minden viszály ellenére. Ezt az eszmét igyekszem – amennyire erőmtől telik – szolgálni zenében; ezért nem vonom ki magam semmiféle hatás alól, eredjen az szlovák, román, arab vagy bármiféle más forrásból. Csak tiszta, friss és egészséges legyen az a forrás!”

A sokszor nehéz körülmények közt folyó gyűjtőmunkáról így ír: „Tévednek, ... akik azt hiszik, hogy a népdalgyűjtés valami rettentő fáradságos, lemondással, áldozattal járó munka volt. Ami engem illet, csak annyit mondhatok, hogy az az idő, amit ilyen munkával töltöttem, életem legszebb része és ezt nem adnám oda semmi másért sem.”

1919 táján Bartók úgy vélte, ez az időszak a népzene gyűjtés utolsó órája. A hagyomány azonban erősebbnek bizonyult. Bartók és Kodály követői még évtizedekkel később is sok értékes anyagot hoztak a felszínre. A filmfelvevő gép

és a magnetofon használatának elterjedésével a néptánc kutatás is új lendületet kapott. Az 1950-es évektől Martin György vezetésével egy új kutatógeneráció fogott hozzá a magyar táncok feltérképezéséhez. Ennek során nagy mennyiségben került elő addig ismeretlen hangszeres anyag Magyarország archaikus területeiről, Kallós Zoltán segítségével elsősorban Erdélyből. Ekkor már lehetőség volt hosszabb zenei folyamatok, egész táncciklusok rögzítésére.

A hetvenes években újraéledt az érdeklődés a népművészetek, ezen belül is a tánc és a zenei hagyományok iránt. A városi fiatalság ezt a hagyományt mindenfajta változtatás nélkül, eredeti formájában szerette volna megtanulni. Ezek közé tartoztunk mi is, bennünket is megragadott a még élő hagyomány szépsége, gazdagsága. Gyűjtőutakra indultunk azzal a céllal, hogy a falusi zeneszektől első kézből sajátíthassuk el a zenélés fogásait.

Klubokban, művelődési házakban kialakult a közösségi együttlét új, szabadon választott formája, amelyet azóta itthon és világszerte táncháznak hívnak. A táncház mellett koncertpódiumokon is megjelent a népzene. Így jutott el a Muzsikás együttes is a világ különböző színpadaira.

Egy ízben meghívást kaptunk a New York állambeli Bard College Bartók fesztiváljára. A közönség jól ismerte Bartókot, többségük mégis csak most, a mi előadásunkban hallott először népzeneét. Többek között ezért gondoltunk arra, hogy készítünk egy lemezt, amelynek középpontjában Bartók és a népzene kapcsolata áll. Olyan zenei folyamatokat játszunk, amelyekben megjelennek Bartók által gyűjtött dallamok is, és amelyekben felidézünk falun átélt élményeinket, a zenélés, az éneklés, a tánc hangulatát. A dunántúli „ugrósban” és „frissben” velünk játszik Kovács János (Kóles) aki zenekarával mindazt ismerte, játszotta, amit Bartók az egyik legkiterjedtebb gyűjtése során, Felsőíregen hallott a század elején. A kiváló bogyszlói tamburás nagyapjától tanulta a dallamokat, a hagyományos zenélést.

Kiválasztottuk azt a néhány fonográf felvételt, melyek a lemezen elhangzó három hegedűduó komponálásakor megihlették Bartók Bélát. Kezdetleges minőségű, kissé recsegő viaszhengerekről szólal meg az az eredeti „hang”, mely rabul ejtette a zeneszerzőt. A duókat Sipos Mihály és a romániai származású, Angliában élő hegedűművész, Alexander Balanescu játssza.

„Most, hogy együtt dolgozom a Muzsikás együttesrel, érzem, hogy fontos dolog történik velem. Egyre inkább érzem, hogy milyen sokat jelent számomra a kulturális háttér, a környezet, ahonnan származom.” (A. Balanescu).

Sebestyén Márta, akivel szinte a kezdetektől együtt koncertezünk, kiváló ismerője a régi népi éneklési módoknak. Hitelesen és érzékenyen idézi fel azoknak a falusi énekeseknek a hangját, akik Bartók fonográfjába énekeltek. Farkas Zoltán táncos, társával Tóth Ildikóval közreműködik a lemezen, néhány felvételen tánc-zörej is hallható.

Az elhangzó dallamok többségét Bartók gyűjtötte, ő maga jegyezte le, többet közülük műveiben is felhasználta.

Lemezünkön arra kerestük a választ, vajon mi az a népzeneben, ami mágneses erőként vonzotta Bartók Bélát.

Talán az, ami minket is.

MUZSIKÁS EGYÜTTES

Zene húros hangszerekre... dudára és furulyára

A Jánosi együttes Bartók-forrásai

1981-ben volt a varázslatos, a legendává lett első bemutató. Az akkor még kezdő Jánosi együttes az Egyetemi Színpad előadásán bemutatta az etalont az értékek zenei összehasonlításáról. Az értő és hálás közönség véresre tapsolta tenyerét, a ragyogó előadást köszönve. Nem volt előtte hírverés, csak a fülbesúgós jelzés: ezt meg kell hallgatni! Nem az „egyik féle” zene és nem a „másik féle”, hanem mindkettő a másik tükrében. Bartók Béla népzenei ihletésű zeneművei, körbevéve a parasztzene eredeti előadásmódú, eredeti dallamaival, ritmusaival. Jellemző volt a kultúra helyzetére (miként ma is), hogy Bartók, Kodály szemlélete akkor nem volt érzékelhető sem a közművelődésben, sem az iskolában (miként ma sem). Az Élet és Irodalomban javában dúlt a „Röpülj páva vita” (Kiss Ferenc gondolatindítójával) arról, van-e joga a tévének ahhoz, hogy nevetségessé tegye a paraszzenét, bokorszoknyás operettjelmezbe kényszerítve, esztrádműsorrá züllesztve a falusi népdalköröket, az énekmozgalmat. A kérdést élére állította a vita: vajon csak óvatosan, megszűrve adható át a „trágyaszagú” folklór, vagy igenis vannak hiteles formák, tiszta és élő források, amelyeket jogosan igényel a saját identitását számontartó társadalom. Bebizonyosodott – vannak ilyen források. Bartók is azokból merített. Művei a koronatanúk.

Jánosi András most június elején a Zeneakadémián ismét felmutatta a mértéket. A „Zene húros hangszerekre... dudára és furulyára” címet viselő bravúros műsor újra Bartók-művekre, azok eredeti folklór-forrásaira, valamint Bartók és Kodály felolvasott tanulmányaira, leveleire épült. Az elhangzott részletek a Mikrokozmosztól az Allegro Barbarón át az (1928-as) hegedű-zongora rapszodiáig* húzták meg a bartóki művek „termőföldjének” határait. S Bartók alkotásai előtt, után fölhangzottak, megjelentek a háttér-dallamok és háttér-ritmusok, vagy ahogy Jánosi nevezi őket: a források. Ahhoz hasonlítható ez az előadás, mint amikor egy családi fotóalbum nemcsak a szülők arcképeit mutatja meg, hanem felvillantja a szülők szülőinek, az ősöknek az arcát is. Így természetes: akkor ismerem jól a gyereket, ha tudom, mifélek voltak a felmenői. Hallhattunk palóc dudanótákat, kanásztáncot az idős Pál Pista bácsi előadásában, az erdélyi román, magyar táncokat, mezőségi keservest a Jánosi Együttes kitűnő zenészeitől és magyar parasztdalokat a Barozda énekesétől, Györfy Erzsébettől.

De érdemes megállni Jánosi András ismertetésénél. Ha már felmelegítettük a „gyereket a szülei által ismerni meg alaposan” gondolatot, érdemes ezt önála konkrétan megvizsgálni. Szülei a híres pedagógus tudós, Karácsony Sándor belső köréhez tartoztak. Édesapja, a sokak által szeretett Juló bá', Karácsony tanítványa, nevelési elveinek továbbgondolója, a két háború közötti falufelfedező regöscserkész vezetője, a népi gyermekjátékok tudósa és népszerűsítője volt.

A fordulat éve után Juló bá' is kapott a kommunista kultúrharcurva ütéseiből. Félévente kirúgták soros munkahelyéről, kavicsbányától a könyvtári segédmunkásságig lökdöste a sors. Ám haláláig megőrizte nevelői készségét, szókimondó derűjét, átütő erejű stílusát. András fia majdnem követte apja kanyargós életútját, mígnem képzőművészeti vágyaitól messze kerülve, a zenélésbe ölte összes energiáját, ott találva értelmes hivatásra. A hangszeres népzene ta-

náraként aztán később (mellékesen) lediplomázott, de akkor már nagyon sokat tudott arról a kultúráról, amely apját is vonzotta. Szerencséje volt, épp időben született ahhoz, hogy a táncház mozgalom, majd az Óbudai Népzenei Iskola helyet adjon sajátos tehetségének. Megadatott neki az elődök tudásának folytatása és a tapasztalatok továbbgondolása. Nem utánzó fajta (bár kitűnően tud hitelesen interpretálni), nem törekszik öncélú hatásokra (de képes eredeti ötleteivel meglepni), zenél és gondolkodik. Sőt, gondolkodva zenél.

Ennek a kreatív, összefüggéseket kereső figyelemnek volt példája a „Bartók források” zeneakadémiai koncertje. Különösen két nagyszerű darabpár nyerte meg a közönség tetszését a műsorban. Az egyik a törökországi gyűjtőút török dallamainak válogatása volt Kobzos Kiss Tamás bravúros előadásában. Itt az előadó szinte egybefolyatta a török éneket a teljesen ráhajazó magyar népdallal, mintha azonos dal egyik és másik strófáját hallanánk. Kobzos, rászolgálva szép művésznevére, gazdagon használta hangszere lehetőségeit és saját, különleges fesszes hangját. A másik siker Bartók hegedűre és zongorára írt rapszodiájának a meglepetése volt. Fenyő Katalin ihletett vonós előadásának és Vasvári Tamás markáns zongorajátékának szinte a tükörképét (valóságban az eredetét, tiszta zenei forrását) mutatta meg Jánosi András. Együtt hegedülve a „klasszikus” zenészszel, észrevétlenül átsiklott a hajszálra egyező stílusban szóló erdélyi táncdallamra, s vívónyelven szólva, szinte „lelépte” a magas zenei „stílt”.

Nos, ha volt meglepetés – a párhuzamok együtt látásának, együtt hallásának öröme mellett –, akkor ez az erő, ez a dinamika volt a meglepetés. Nevezetesen: eldobjuk azt a tévhitet, hogy a „magas” művészet a konvertibilis valuta és eredetije, a csóró kis folklór a helyi váltópénz. Nevetségessé válik az autonóm kultúrgögg, amely a parasztművészetet szolgálóként, „ancilla” szerep körben tudta csak elképzelni. Jánosi András e kérdéskörben hűséges volt Bartókhhoz, aki maga is azt állította, hogy egy paraszti népdal azonos értékű egy Mozart szimfóniával. Mocarog bennem a többlet-szó, ezt kimondom akkor is, ha egyes akadémiások megköveznek érte: adódhat olyan helyzet, amikor a folklór jelenti a teljesebbet, az egészet, összevetve a bármennyire zseniálisan részleges, parciális „magas művészetel” – annak hátrányára. Van az úgy kérem, hogy a tiszta forrás vize jobban esik a legdrágább sörnél. De végül a hasonlatnál maradván: együtt, egyensúlyban tökéletes a kettő. Az Eucharisztia borához is hozzáceppentik mindig, emberlétünk vízcseppjeit.

Jó volna, ha Jánosiék forrásait minél többen ismernék! (Lehet, hogy Bartókot is többen szeretnék. Talán ki kellene próbálni.)

Deme Tamás

* A szerkesztőség megjegyzése: Bartók nem egy, hanem két hegedű-zongora rapszodiát írt – mindkettőt 1928-ban –, melyek hegedű-zenekari változatát, illetve az elsőnek a gordonka-zongora változatát is elkészítette. A Bartók-művek eredetét is bemutató Jánosi CD illusztrációkként közölt műsorfüzete és a hangzó anyag tanúsága szerint Jánosiék mindkét rapszódia forrásait bemutatják, így nem tudni, hogy a szerző melyikre gondol, amikor „Bartók hegedűre és zongorára írt rapszodiájának” sikerére gondol.

Juhász Zoltán
Pál István
Berecz András
Sáringert Kálmán

Váralja, 2000.

J. Asztalos Zoltán fotói

Ahol megrakják a tüzet

Ma már szerencsére számos népzenei tábor között válogathat az érdeklődő, hazánk különböző tájain és a történelmi Magyarország más területein egyaránt. A körülmények idén nyáron sem voltak azonosak, de akinek ez a fontos, váltson jegyet egy nyugati turistáknak kínált rendezvényre. Az ingyencék nem a fizikai kényelmet keresik, nekik az élő zene és a tánc jelent mással nem pótolható élményt.

A Felsősfalván megrendezett 6. székellyöldi tánc tábor családiasságával, közvetlenségével emelkedik ki a többi közül. A rendező Udvarhely Táncműhely (ha nem hivatalosan, hanem csak úgy, jókedvükből lépnek fel, akkor Pipacsok) leánytáncosai tüzet raknak a hatalmas tűzhelyekben, besegítenek a pityókahámozásba, a mosogatásba, a potyolásba (húsklopfolásba), a káposzta sarvalásába, az étel kiszolgálásakor is őket találjuk a konyhában. Aztán este átvedlenek művészekké. Táncikkal hol mély mondanivalót hordozó színházat valósítanak meg (Együttélés, Katonák), hol pedig önfeledt játékokra és nevetésre biztatják a nézőket – mint pl. a Hat év Sófalva című örömtánc esetében, ahol a táncmester minden igyekezete ellenére senki sem hajlandó szegényest tanulni. A fiatalok temperamentuma és kedve sorozatosan „legyűri” a teljesség (a teljes táncrend) megismertetését megcélzó oktatói szándékot. A hagyományörzőket persze tisztelettel figyelik, de a vége mindennek ugyanaz: lendületes csingerálás – a helyi romák és a szászcsávási zenészek nagy örömeire.

A tánc falun a (mindennapi) élet része volt, sok helyen még ma is az. A városi színpadokon megjelenő koreográfiák csak részeket ragadnak ki a paraszti életvitelből, azok láttán keveseknek jut eszébe, hogy a tánc nyitott könyv: egy pillanat alatt rengeteget elmond a táncosról magáról, a párjával való kapcsolatáról, a falu szokásairól. Az ez alkalommal farmerban színpadra lépő Pipacsok táncgyűttes tagjai arra mutattak példát, hogy a táncra a „modern” életvitel problémáit is ki lehet fejezni, a városban élők érzéseit is meg lehet jeleníteni. Aki a viselkedésben táncolókról azt gondolja, hogy megelevenedett múzeumi tárgyak és az előadás után vissza lehet őket tenni a néprajzi emléktárgyak közé a vitrinbe, kevés fantáziáról ad tanúbizonyságot – László Csaba koreográfus nagy érdeme, hogy erre a tánc nyelvén fel tudta hívni a figyelmet.

A sóvidéki táncokat az óvodásoknak, kisiskolásoknak Váradi Károly és Papp Zsuzsa, a felnőtteknek Mátéfi Csaba és Zita tanította. A Palló és a Csalóka remek zenét szolgáltatott ehhez. A haladók balázstelki és bűni tánc lépéseket leshettek el László Csabától és párjaitól, Bartha Ildikótól és Dimény Ibolyától. A szenterzsébetihez közel álló Nagybún tánca a marosszéki és az udvarhelyszéki szerencsés ötvözeteként is felfogható. Ugyan a táborban is fellépő idősebb nagybűni hagyományörzők figurakészlete páronként eltért, s csak néhány elemre korlátozódott, bemutatójukon azért képet kaphatunk a gyűjtéseken is rögzített táncanyagról.

Barabás László előadása, a kirándulás a parajdi sóbányába, Bartha Ildikó és Papp Zsuzsa énektanítása, Jámbor István és szászcsávási zenekara hegedűtanítása és koncertjei is sok érdeklődőt vonzottak. Szász Tibor református lelkész érdekesítő előadásban számolt be a székelység történelméről és a nemrég felfedezett, még feltáratlan XIII. századi templom archeológiai jelentőségéről.

Az esti bemutatók során a bűniak mellett a gálaműsorban a kecseti, a mezőpaniti, a vesszősi, a pálpataki és az abásfalvi táncosokat is láthattuk – a dombóiak sajnos nem tudtak eljönni.

A jobbágytelki csoda

A júliusban megrendezett 2. Marosszéki Néptánc tábor házigazdája, Jobbágytelke különleges dolgokat őriz. A néhány román anyanyelvű betelepült (beházasulót) leszámítva – akik tudnak magyarul – szintisza magyar falunak is nevezhetnének. Hogy mit jelent ez, érdemes rápillantani a térképre: a falu a magyar határtól több mint 300 km-re fekszik.

Jobbágytelkének sikerült a kollektívizálást is megúszni. A főúttól félreeső kis falunak „szerencséje” is volt, de a valósághoz hozzátartozik, hogy a dímbesdombos földeket nehéz nagyüzemi módon művelni. Így a földművelés, állattartás (no meg a szalmakalap-készítés) ma is ugyanolyan keretek között történik, mint a század elején. Ez meg is látszik az itt élők erős öntudatán, közösségi szellemén. Balla Antal mosolyogva mesélte el, hogy táncsoportját rendszeresen meghívták más községekbe, falvak-

Vavrincez András
fotó: Hlinyánszky Tamás

ba, hogy a kolhozalapítási ünnepségek hangulatát színvonalas néptáncbemutatójukkal emeljék. A nézők nem is sejtették, mitől olyan vidámak a táncosok a színpadon, mikor olyan „szomorú” eseményt kell ünnepelniük...

A zömében városi tánc kedvelő fiatalság élő példát láthatott a nyelv, a hagyományok megőrzésére, a kitartásra a nehézségek közepette is (pl. a falu ivóvíze összetételében annyira eltér a városokban megszokottól, hogy a kényesebb gyomrú vendégeknek nem is javasolták a kútvíz fogyasztását). Vagy megszoksz, vagy megszoksz – a helyiek az elmúlt évszázadokban az elsőt választották. A táborlakók követték a jó példát: még a meghülésen, hasmenésen átesett néhány elővigyázatlan táborozó is végig kitarzott. Nem is maradt el a jutalmuk: a nyárádselyei táncok mellett a magyardellői (felsőmarosmenti) román táncanyaggal is megismerkedhettek – az oktatók Füzesi Albert, László Csaba és párjaik voltak. A Nyárad menti dalokkal Kerekes Boglárka ismertette meg a vendégeket, a zenei kíséretet az oktatáshoz és a mulatságban a Csalóka és a Forduló zenekarok biztosították. A zenés-

palánták pedig a péterlaki zenében tehettek komoly előrelépéseket, Császár Aladár és Vavrincez András vezetésével naponta sok-sok órát gyakoroltak. Az utolsó napon az lett a jutalmuk, hogy egyedül muzsikálhattak végig egy Nyárad menti rendet. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy minden este ott

ültek a színpad sarkában, és a háttérben gyakoroltak – sőt az iskolában olyan spontán éjszakai zenélést csaptak, hogy többen tánca is perdültek. A mély humorral megfogalmazott Tábori Alkotmányból érdemes néhány pontot idézni: *Örvendj, hogy itt vagy. Akit elkapunk, hogy blattol... fizet. Ha pihenni jöttél, rossz helyre érkezted.*

Az első pont a magyarországi „luxus-körülményekhez” (angol-WC, szalvéta, iható folyóvíz, változatos samponkínálat a helyi supermagazinban stb.) szokott vendégeket figyelmeztette: ha idejössz, neked kell alkalmazkodnod – a körülmények adottak. Egy-két nap múlva már minden vendég természetesnek vette, hogy a jobbágytelki utcán mindenkinek köszönni illik és az először Erdélybe látogatók is sejteni kezdték, hogy az életvitelében és szokásaiban még érintetlen Moldvában majd a Maros menti civilizált körülményekre fognak jólesően visszaemlékezni...

Takács Zoltán „Taxi”, a marosvásárhelyi Folk Center Alapítvány elnöke igazgi TÁBORnokként irányította a több mint 200 táborlakó életét. Társai, a „főmuftik” és az információs irodában a Folk Center-es lányok hősies munkát végeztek.

Michel van Langeveld holland fiatalember már régóta rendszeres látogatója az erdélyi néptánc táboroknak. Három nagy szenvedélyének – a fényképezésnek, a néptáncnak és a különlegesen szép magyar lányoknak – itt egy helyben hódolhatott. Aki fotókiállítását megtekintette, örömmel állapíthatta meg, hogy a témaválasztásban sokat fejlődött tavaly óta. Ha a komponálásban is ilyen tempóban javul, akár belőle válhat a hollandok Kása Bélája vagy Korniss Pétere. Videó összeállításai az erdélyi táncéletről, szokásokról, körülményekről a messzi Nyugat-Európába is elviszik a híret a valaha önálló és Európa kulturális központjai közé számító tartományról, melynek neve minden nyelven a szabadságot sejtető erdő és a védelmét jelképező vár szavakkal kapcsolatos (Erdély, Ardeal, Transylvania, Siebenbürgen, Sedmohradsko). „Mihály” természetesen magyarul is tud – nincs mit csodálkozni rajta, hiszen élete egy szakaszában felesége révén anyanyelvi forrásból meríthetett...

A változatos programok közül kiemelkedett a szekeres túra a juhokra felügyelő csobán házához, az esztenához. Váratlan izgalmakban volt részünk, amikor a hajtók versenyre keltek egymással a merdek felfelé vezető úton. A következmény sem maradt el: néhányan a fűre huppantak és kénytelenek voltak gyalog folytatni az utat. A legrosszabbul az egyik vékony lábú paci járt: a feszített tempóban megbotlott és csúnyán felhorzsolta a lábát. A csobán készítette friss orda és sajt, valamint a helyi bor aztán mindenkit kárpótolt a hosszú út fáradalmaiért.

Az „úri” módon, a szekérre helyezett székeken érkező zenészek a szabadban is hamar tánkra csábították a táborozókat – utána pedig nagyon is jól esett a zöldben felszolgált finom káposzta. Az öt fenyőnél már a második kopjafát állíthattuk fel

a vajdasági Muhi László fafaragó és Kiss Gizella jóvoltából. A sötétedés lehülést hozott magával, s az óriási tábortűz körül folytatódott a tánc. Hazafelé menet pedig a völgyben fekvő Jobbágytelke fényében gyönyörködhattunk, ugyanúgy, mint annak idején talán Bartók is, aki ebben a katolikus faluban is gyűjtött népdalokat.

Halhattunk még előadásokat a népi viseletekről (Szabó Éva), östörténeti és néprajzi kérdésekről (Barabás László), az östörténet és a finnugor nyelvelmélet körüli viharokról (a Bod Aladár helyett beugró Záhonyi András megközelítésében), megismerhettük a román zenét muzsikáló bölkényieket, az Öves zenéjére „bevadulva” moldvai táncokat járhattunk, gyönyörködhattunk a virtuóz geryeszegi cigánytáncokban (sajnos a zenei kíséretük már modern hangszerekre épült). A gyerekek minden nap nemezelhettek, agyagozhattak, láthattuk a szász táncokat bemutató Nyitott Szívek együttest (az előadás végén örömmel beálltam volna annak a legénynek a helyébe, akinek a műsor végén nem sikerült elkapnia a karjaiba ugró csinos leánykát).

A Maros Művészegyüttesben táncoló japán Akio Hayasi és barátai a magas fokú autentikára törekvő Öves együttes koncertjét színesítették improvizatív moldvai és gyimesi táncaikkal, bizonyítva, hogy a tánc és a zene nyelvén távoli kultúrák is jól megértik egymást. A Tutora együttes verseivel és népdalaival aktív együttéklésre, együttmuzsikálásra serkentette a közönséget. Nem is értem, hogy az oly egyszerű szerkezetű tutora (egy csöböl és egy oldalsó fűvókából áll, és csak bele kell „fűjni” a dallamot) miért oly ismeretlen a gyerekek között.

Az Udvarhely Táncműhely Székelyudvarhelyről az egymás mellett élő magyarok, románok, cigányok problémáiról beszélt a tánc nyelvén. Az Együttélés című produkció egyszerű tanulságai – mindenki őrizze a saját kultúráját, a saját földjét művelje – sajnos a nagybetűs ÉLETben valahogy nem jutnak igazán érvényre. Pedig pontosan a biztonságérzet, a kiszámíthatóság és a közösségen belüli összetartás biztathatja az embereket arra, hogy a magyar népesség ne fogyjon tovább.

Aki eljött a jobbágytelki tánc táborba és megnézte az udvarhelyiek előadását, remélhetően legközelebb már nem dől be a televízió és a politikusok csábító ígéreteinak. Miközben ilyen komoly kérdésekre terelték a figyelmét, a magyar nép improvizatív táncait, énekeit tanulhatta – ráadásul még jól is érezhette magát. Ezért ajánlom figyelmébe a tábor mindenkinek – magyarnak és nem magyarnak egyaránt.

/Záhó/

Együttélés

á la Udvarhely Táncműhely

A székelyudvarhelyi néptáncegyüttes legújabb műsora, az Együttélés – amelyet a jobbágytelki táborban és Parajdon, a 80 év feletiek találkozóján is láthatott a közönség, sőt szeptember végén Budapest környékén is többször bemutatásra kerül – nem csak a címe miatt érdemel több figyelmet. Szlovákiában egykor az egyik magyar politikai formáció viselte ezt a nevet, utalván a Felvidéken egymás mellett élő szlovák, magyar, cigány, cseh, ruszin, manta és német nemzetiségekre. Romániában, ha a szászok tömeges elköltöztetése nem következett volna be, gyakorlatilag három kultúra élne békében – ha politikai és gazdasági érdekek időnként egymás ellen nem uszítanák őket. Az Együttélés a tánc nyelvén mondja el a nézőknek, mit jelent a kultúrák találkozása a kisember szintjén.

Egyszerű a történet: a hét legény „vizitába” megy a kocsmába, „rágyújt” egy oroszhegyi nótára. Majd megjelenik egy önmagát mesterien kellető cigánylány, aki bizony mindegyik magyar legényt elvarázsolja. „Jaj Istenem, mit csináljak, elfussak-e, vagy megálljak” – éneklük hezitálva a legények, de szerencsére (mint általában) a nők megint jól döntenek helyettük, és elrángatják őket az ösztönpözezdítő csípő közeléből. A roma csaj pedig nem tehet mást, mint visszamegy az övéi közé – a mozdulatlan mérevedett hét legény lelki tisztaságával nincs mit kezdenie.

Látszólag be is köszönt a harmónia (Kóré Géza szenterzsébeti slágerét, a Tizenkettő, tizenhárom, tizennégy-et is eléneklük a színpadon, majd a „Mamaliga...” dallamára önfelédtt szászcsávási csingerálást láthatunk) – de a román invertita újabb konfliktust sejtet: az egyetlen lányt egyszerre két legény jobbról és balról is megpróbálja forgatni. A virtuóz fiútáncosoknak ez persze minden nehézség nélkül sikerül is, így a tánc a méltóságteljesen forgó román menyecskeért zenei egységenként tovább folytatódik. A végén a lány egy fiút kiválaszt magának – ám ezt a többi magyar legény nem tűrheti és kivezetik a szemrevaló román teremtést. A „kiválasztott” legényt is hamar meggyőzik: ha elfogadja a román menyecske kedvességét, automatikusan elszakad jóbaráitól, közösségétől. Az „egyre” jutást aztán egy fergeteges pontozóval ünneplik meg, amely a humortól sem mentes: a „legöregebb” legény lassúbb tempóját felgyorsítják „ez a tánc a legényeké” felkiáltással. Az felveszi a kesztyűt, de a gyors tempónál már kilóg a sorból. Az élet tempója számára már lassúbb valamelyest, ám végső feladata ugyanaz – mindent megtenni azért, amit a záróének is elmond: „hejde babám domborodjék, hogy a magyar szaporodjék”.

/Záhonyi András/

„Mikor az év elején márciusban postáim közt olvastam a Tékások levelét, a táborozás előtti izgalom lett rajtam úrrá. Meg kell vallanom, jól eső érzés volt, hogy gondoltak rám, hiszen már vagy négy-öt év telt el, amióta nem táboroztam velük. Vegyes érzelmekkel telve indultam a hosszú útra, vajon mit felejték otthon, az időjárás kegyes lesz-e, milyen az új helyszín, akadnak-e ismerősök, jönnek-e a régen látott barátok? Amint a Boldogkőváralja határában található leágazáshoz értem, információs tábla tudatta, hogy jó helyen járok. A falut elhagyva mintegy fél kilométerre egy bűvő patakon átgázolva találtam meg a tábort, melynek elhelyezkedése, épületeinek tájolása harmóniát, nyugalmat árasztott. Gyors regisztráció, sátorverés, tusolás és már is a bűté előtt csücsültem hideg üdítőmmel, lazítás, pihenés, húzd rá... Itt mindenki ugyan azt akarja, jól érezni magát egy héten keresztül a hagyományos népi-kézművesség és a magyar népzene társaságában.

A változatos programokról a mesterek Zerkula János, Fikó Regina, Sára Feri, Varga Zsuzsa, Hlinyánszky Tamás, Fisser Szilvia, a Szászcsávási, a Szeredás és a Tükrös zenekar, a Vujicsics együttes, Kerényi Róbert, Bolya Máttyás, Csirkó Dezső, Kovács Bálint, a „Boka-cirkusz”, valamint Béli Ágnes, Hevesi István, Torjai János, Mogyoró Hédi, Dohnál Ada kézművesek és a Téka együttes gondoskodtak. Én már tudom, jövőre hol fogok táborozni!”

Boldogkőváralja Téka-tábor 2000.

T. Asztalos Zoltán felvétele

Tudós Nagy Ferenc, az utolsó besenyő táltos emlékére minden évben megrendezik a népi hagyományörző tábor Rábapatonán ezt a szemléletében egyedülálló találkozót a művészszerető fiatalok számára. Az étkezés – hála a szívét-lelkét beleadó szakácsnői „teamnek” – izletes és olcsó. Az italok is elérhető áron kaphatók – a többi meg ingyen van. Ez utóbbit meg is érdemlik azok, akik az eldugott Rába-parti faluba ellátogatnak, sátrat vernek. Reggelente sokan lesétálnak a „kikötőhöz” – fürdeni, vagy lesni, érkezik-e valaki a Vén Diófához címzett fogadóba. Mert csónakon, kenun könnyebb és érdekesebb ide eljutni, mint autón vagy busszal. Érdemes eljönni – érdekes emberekkel találkozhat, formalitástól mentes közönség része lehetsz. A közeg nagyon is toleráns, a közönség mégsem él ezzel vissza, így soha nincs balhé. Miért is lenne – hisz itt nem tiltják, ami máshol beindítja az indulatokat. A szabály csak annyi: ne zavarj a másikat (és idéntől egy folyománya: reggel ötkor hagyd végre két-három órát aludni a háziakat, a rendezőket is). Lefordítva magyarra ez azt jelenti, hogy a fogadó udvarában is beszünttetett a hangoskodás a gyerekek megébredéséig – mert nagyon sokan jönnek már családotól, kisgyerekestől –, jó példát mutatva a Bilibáncs görloknek (akiket méltón reprezentált néhány egészségesen exhibicionista lány az egyik koncert táncbetéteként), valamint boyoknak, akik nehezen tudtak dönteni a remek művészeti programok és a vonzó lányok hajkurászása között. Pathhelyzet esetén néhány sör vagy fröccs segített nekik, hogy a problémát másnapra halasszák – ez sokszor egyáltalán nem baj, hiszen a holdfény csalóka: a reggeli nap más, őszintébb árnyalatokat hangsúlyoz a másik (nem) arcán. Rábapatonán még sokan oda tudnak figyelni a finomságokra, a csalfa verbalitás még nem nyom el minden mélyről jövő érzelmet, hangulatot. Ezért érdemes a Vén Diófához (Györe Gabriella és Hartyánci Jenő szervezésében) ellátogatni a májusi Mediawave és a júliusi Bilibáncs tábor kapcsán.

Idén hallás után tanulhattunk zenét Németh Ferencről, belekuknathattunk a Közép-európai Fényműhely alkotótáborába és kiállításába, meghallgathattuk Eifert Jánosnak, a Magyar Fotóművészek Szövetsége elnökének művészi fotókkal szemléltetett előadását a tánc fotózásának csinjáról-bínjáról, sőt megtudtuk azt is, hogyan lehet diaporámát készíteni. Volt nemezelés, kovácsolat (gat)ás, fazekasság, kosárfonás, íjászat, lovaglás, ízelítő a Mediawave filmjeiből (közülük Káldi László filmje, a falusi élet mindennapjainak humoros bemutatása egy koncert és kocsmái „párhuzama” által igen emlékezetes maradt).

A Tértánc „Holdbéli csónakosa” Weöres Sándor nyomán nagy sikert aratott – csak azokat a békés sumérokat ne cikizné ki Vitéz László történetében... Láthattuk még a Bajuszfesztivált (mint tudjuk, már Arany János is megírta „A bajusz” című versében, mekkora gond, ha nincs – a Tértánc a közönség segítségével el is játszotta azoknak, akik nem emlékeztek rá). A győri Vaskakas Bábszínház egy cigány népmesét adott elő (pont eltalálták, mi kell a közönségnek). Voltak koncertek (Besh o’ drom, Dresch Quartet – azaz Trio, mivel csak hárman voltak –, Dél-alföldi Szaxofonegyüttes, Kőménymag, Mosonszentmiklósi citerazenekar) – valamint a Frigid Air helyett hideg zuhany (lehülés és eső jött az együttes helyett).

S íme egy, a Bilibáncs – azaz a Katicabogár – Fesztivál nyitónapjának hangulatát felidéző szubjektív vallomás.

Ha valami ingyen van, máris gyanús. Ráadásul ha kiderül, hogy népszerű és értékes, végképp nem tudnak mit kezdeni vele azok, akik csak pénzben gondolkodnak. Valami titkot sejtjenek a háttérben. Be nem vallott, bizonyos érdekszférába tartozó szponzorok létezése után kutakodnak, keresik az érveket, hogy az egész nem is olyan jó dolog, mint amilyennek látszik.

Hiába no, ilyenek vagyunk mi, emberek. Nem az eredmény nézzük, hanem önzésünkben, féltékenységünkben hajlamosak vagyunk például kijelenteni: lehetetlen, hogy jó legyen, hiszen nincsen szakirányú papírja annak, aki teszi. Különbösen is, ha értékes lenne, pénzt kér(het)nének érte.

A körkörös érvelés ezen gyakran tapasztalt csapdájába könnyű belesétálni – mivel az iskolában is így tanítják, s szinte mind együnkbe belevesődik, a természetes önkontroll se véd már meg tőle. Pedig a titok egyszerű: szeretni kell azt, amit csinálunk.

S ilyenkor a másoknak élményt, felüdülést biztosító tett jutalma – önmaga. Ezt képletekkel kiszámolni, hatékonyságelemzéssel vizsgálni persze nem lehet.

Csak megérezni. A véges érzékenységgű érzékszerveinkkel torzított tapasztalás ebben nem segít. Az idő megállítása reménytelennek tűnő kísérlet a belénk nevelt tudományosság alapján – de miért ne lehetne megpróbálni?

Rábapatonán, a Bilibáncs Fesztivál nyitónapján a mosonszentmiklósi citerásoknak ugyan még ez nem sikerült, de a Fényműhelybe délelőtt ellátogatókban már felcsillanhatott a remény. Elvégre a képzőművészettel, fényvel írással foglalkozva hamar eljutunk a Naphoz, ahhoz a csillaghoz, amely a Földön minden fény, tudás és információ, energia eredetetője.

És melleleg periodikus mozgásaival keretet ad a földi mikrovilágunkban oly fontosnak tekintett időnek. A Besh o’ drom koncertje is hasonló úton indult el: távoli kultúrák divatos ritmusokba rejtett dallamaihoz szoktatta a fülünket. Szalóki Ági beleéléssel megjelenített, népi technikára alapuló éneke jól megfért a dübörgő szaxofonokkal, a cimbalommal, a pattogó dobbal. A koncert bizonyította, hogy a két világ – a természethez közeli paraszti és a mesterségest kedvelő városi – között a zene képes hidat verni. A siker jele, hogy a kísérlet többször is gerjedéssel végződött – egyszer a táncoló közönség, máskor az erősítő hergelte túl magát.

A Vaskakas Bábszínház nagy átéléssel bemutatott, rögtönzéstől sem mentes produkciója – A bögös fia és az ördögök – közben már én is úgy éreztem egy pillanatra, hogy mégis lehetséges az idő megállítása. A cigány népmese jól érzékelteti, hogy Szent Péterrel együtt mindnyájan emberek vagyunk – de egyben Istenből is bennünk van egy fél hajszálny. Megláthattuk, hogy a dogmatika sejtéseitől eltérően Szent Pétert is meg lehet győzni, hogy pár percre engedje be a kapun a kalapját kereső Zsigát a mennyországba. Engedi is, hiszen Zsiga igaz feladatot teljesít: elköborolt apját keresi a holtak birodalmában. Fenn nem találja – logikus, hogy ekkor lefelé kezdi keresni. Az ördög kineveti, és el akarja kergetni – azonban a buzgó templomépítési szándék a pokol bejáratánál meggyőző erővel hat. Az öreg Zsiga mellett még egy szép leánykát is sikerül visszavezetnie az élők világba.

A történet, amit a roma apa csillogó szemekkel figyelő gyermekének mesél, ott lebeg a valóság és a fikció határán. Minél jobban megkérdőjelezi a kultúrájára oly büszke Nyugat-Európa a vallási és társadalmi axiómáit, annál jobban hiszünk neki. Elvégre a XIV. századi katolikus Bibliában még ott szerepelt a reinkarnáció, aminek alapján az időutazás lehetősége a mennybe és a pokolba nagyon is kézzelfogható közelségbe kerül. Ha az önmagunk alkotta korlátokon hittel és elszántsággal túl tudunk lépni, szinte minden csoda lehetséges. Csak fel kell tudni ismerni a lehetőséget, tudomásul venni azt, hogy Isten bennünk van, s mindnyájan együtt rezegve mi magunk alkotjuk őt. Ezután már nem marad más, mint elkezdni működtetni. Ha ez egy varázsütésre sikerülne, egy pillanat alatt visszatérhetne az aranykor. Én ezt tanultam Búzás Misi, Kocsis Rozi és Rab Viki látszólag vidám, ám egyszerű véresen komoly produkciójából. Ma még talán nincs itt az ideje, hogy mindnyájan így is tegyünk – de jó érzés tudni, hogy lehet. S reméljük, nemcsak a mesében. /záhonyi/

BILIBÁNC

2000

Emléktábla Hidas Györgynek

A hazai amatőr néptáncmozgalom kiemelkedő alakja, sajátos egyénisége volt Hidas György, örökös Aranysarkantyús táncos, akinek tiszteletére emléktáblát avattak Piliscsában 2000. június 25.-én. A szakmához kötődő hűsége, a népművészet erejébe, szépségébe vetett sziklaerős hite, kiváló szuggesztív táncos egyénisége, örök segítőkész baráti mivolta, szerénysége, s tökéletes alkalmazkodó készsége erényeinek csak egy részéről szóltak. Mindenkit megelőzve a piliscsabai Zene- és Tárművészetek Iskolájának szülői munkaközössége - Daróczy Gyuláné vezetésével - a táncos gyermekek és a néptánc csoport emléktábla felállítását kezdeményezték. Ifj. Hársvölgyi Albert polgármester menten a gondolat megvalósítása mellé állt. Így jött létre a Község háza előtt felépített kőfal, amelyhez az anyagot az Önkormányzat adta, a munkát pedig a magyar néptánc csoport alapítványának

pénzéből fizették. A kőfalat Szák Kocsis Pál építész tervezte, a beléillesztett emléktáblát pedig Mónus Béla faragó művész készítette. Így jött létre – a sok jó szándék és hálás tisztelet eredményeképpen – egy viszonylag nem nagy költségben ennek a nagyszerű embernek az első hazai emléktáblája. Az avató ünnepségen Őry Erzsébet tanárnő méltatta Hidas György piliscsabai munkásságát, majd e sorok írója, mint Gyuri nagyon régi ismerőse ismertette röviden az ünnepelt életútját, elismeréssel szólva művészi és emberi értékeiről. A rövid ünnepséget a fiatalok tánca zárta: erre az alkalomra felújították egykori mesterük rábaközi táncait, s megható szépséggel mutatták be a jelenlévő szép számú közönségnek, akiknek soraiban a Bartók és a Vasas Tánc együttesek képviselői is jelen voltak. Bízunk abban, hogy ez a nagyszerű kezdeményezés a néptáncmozgalom más szféráiban is követőkre talál! Gyuri nagyon megérdemelné!

Vásárhelyi László

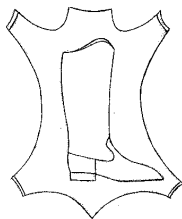
Jászberény

Akik régebben is látogatói voltak a Jászberényi Nemzetközi Táncház és Zenésztábornak, azoknak nem kell magyaráznom, milyen jól eső érzés, mikor a megtanult táncoknak talpalávalóját muzsikálja a nagy létszámú alkalmi növényzenekar tanárokkal, mesterekkel együtt. Idén tudtommal a tánctanításra alig-alig voltak kíváncsiak, melyen a kiírás szerint – Tóth Ildikó, Farkas Zoltán irányításával szilágysági táncok; Urbán Mária, Szűcs Gábor vezetésével budatelki táncok; Németh Ildikó, Szabó Szilárd közreműködésével Madocsai táncok szerepeltek. A népdalantánítás elmaradt, zeneoktatásra a Szászcsávásiak és a Jártató zenekart hirdették meg, melynek eredményessége kérdéses volt, a jelentkezők létszáma is alig haladta meg a 120-at. Hová tűnt a kezdeti cél és lendület? Halmos Béla előadásában muzsikus portréfilmeket vetített hangszeres népzenekről, és a táncházmozgalomról. A Jász Múzeumban szervezett Kallós Zoltán, Szászcsávási zenekar és Ökrös együttes koncerten pedig telt ház volt. A résztvevők látszólag a táborral majdnem egy időben szervezett „X. Csángó Fesztivál, Európai Kisebbségek Folklor Fesztiválja és Konferencia” programra érkeztek?

**Néptáncosok,
néptánc csoportok,
figyelem!**

**Puha- és keményszárú csizmák,
karaktercipők,
közvetlenül a készítőktől!**

Tanka Tamás és Bárány Szilveszter
8300 Tapolca, Sűmegi út 20.
Tel.: 87/321-304

Tiszadob 2000

Egy éve már, hogy e lap oldalain „Hány órából áll egy nap?” című írással emlékeztem meg a tiszadobi moldvai-csángó tánc táborról. Akkor nagyon jól éreztem magam ott, ezért most is felkerestem e világvégi kis falucskát.

Bevallom döntésemben jelentős szerepet játszott az, hogy kitűnő zenészeket hívtak meg a szervezők. Az állandó vendégek Legedi László István és Hódorog András klézsei furulyások mellett Fehér Márton, Mandache Aurel hegedültek és Paun Vasile kobzolt. Akik ismerik a moldvai népzene, azok tudják, hogy nem akármilyen névsor ez. Közülük néhányan nem tudtak végig maradni, ezért pesti zenészekkel bővült ki az állandó együttes (Sültü zenekar).

A hagyományos programok (napközben tánctanítás, hangszeroktatás, dalantánítás és kézműves foglalkozás, esténként táncház) mellett fakultatív szórakozási lehetőségek is akadtak: a helybéli strand homokos fővenyén strandröplabdázhattak, a Tisza holtágában fürödhettek a bátrabbak.

A jól bevált kávézó és cukrászda sajnos megszűnt, így idén a közeli étterem-sörözőbe jártunk át fagyizni – is. Ottlétünket kellemesebbé tette, hogy a falubeliek még emlékeztek ránk.

Mivel nem az alvás volt a főszerep, lehetőségünk nyílt napi 24 órás gyűjtésre. Úgy gondolom, minden percet kihasználtunk, tanultunk ülve és állva, sőt fekvé is. Az esti táncházokban mindenki kipróbálhatta, hol tart a tanulmányokban, s a lelkesebb diákok hamar megtapasztalhatták, milyen nehéz egész éjjel tánc alá muzsikálni.

Az idén is hangulatos volt a tiszadobi tánc tábor. Mindannyian jól éreztük magunkat, és úgy búcsúztunk: jövőre veletek, ugyanítt.

Benkő András

Ürömi Örömök

I. Ürömi Nyári Fesztivál

A 2000. június 10-12-i hétvége ünnepnapjai színes és örömteli napok voltak Ürömön, a Budapesttől alig 10 kilométerre fekvő, hegyekkel övezett és dombokkal tarkított pilisi községben. Sokak kitartó és többirányú szervező munkája nagyon rangos eseményt készített elő. Az I. Nyári Fesztivál keretében ugyanis – első örömhír – idén először Üröm is helyszíne lett a hazánkban már 5. alkalommal megrendezett Duna Karneválnak. Másodszor szeretném kiemelni, hogy a hétvégi program nemcsak a község apraját-nagyját mozgatta meg, hanem – s ez lenne a harmadik örömteli hír – az a mintegy 100 főt számláló sváb „ős-ürömi” bazalátogató csoport is, akiknek 1946-ban el kellett hagyniuk otthonukat, s idén Németországból 2 busszal felkerekedtek egykori hazájukba. A hétfői búcsúzkodást pedig megtisztelte Habsburg Lotharingiai Mibály főherceg, aki több szálon is kötődik Ürömhöz.

Az ürömi általános iskola 2000. februárjában díszes ünnepség keretében felvette József nádor nevét, ahol Habsburg főherceg és felesége szintén jelen voltak.

Előzmények

Melyek azok a közösségi erők, amelyek több év talán halkabb, de nélkülözhetetlen munkája után képesek egy ilyen nagyszabású eseményt összehozni és házigazdaként befogadni?

Itt méltatnánk azokat az emlékezetes téli fesztiválokat, melyeket öt éven át szerveztek az ürömi profi táncosok (Totó, Zsuzsi, Szilva és Ildikó) a község közösséggé formálására és kulturális életének színesítésére.

A balett, néptánc, modern tánc országos nevű társulatai, valamint sikeres jazz- és folkzenekarok jöttek el évről évre szívesen a szerény kereteket adó, de zsúfolásig megtelt ürömi Községi Házba, anyagi előnyöket nem várva.

Tény, hogy az Ürömi Öröm Néptáncműhely önzetlen munkája során kinevelődött egy olyan réteg, amely a fesztivál értekeit képes volt befogadni, mely a lelkes közönség bázisát is jelentette, hisz maga is a közös zenés-táncos élményeken felnőve a közösségi tánc szeretetét magában hordja

Ürömön a magyar táncok közösségi művelése az '50-es években kezdődött, amikor is az újonnan betelepültek saját táncgyományaikat új lakóhelyükön továbbra is tartották. Gál András és Szalavári Anna elevenítette fel a néptánc oktatását a '70-es évek

végén és tette országos hírűvé. A 80-as évek megtorpanása után 1990-től Medve Eleonóra és Dicső Géza kezdte újra a csoportépítést. 1996-ban Tokai Tibor Totó és felesége, Grülling Zsuzsanna az Ürömi Öröm Néptáncműhely megalapításával folytatta a néptánc oktatást, kezdetben 30 gyereknek.

Ma 140 gyermek, fiatal és felnőtt jár heti kétszer a próbákra, Zsuzsi, Totó és Szilva vezetésével. A koreográfiákat is ők álmodják meg, s a különböző korcsoportok minden megmérettetésen kitűnően szerepelnek.

Parképítés

A helyi önkormányzat vezetésével az ürömi kht. rendbe hozta a község legnagyobb szabad terét: lebontottak egy elhanyagolt kőépületet és helyére színpadot állítottak. A parkosítás látványos eredményét bárki megcsodálhatja, hisz a kisebb és nagyobb fák kitűnően illenek a sötét (föld) és világos (murva) sávok által tarkított tér összképebe.

A szombati program a szintén igényesen rendbe hozott és parkosított Fő téren az ünnepségsorozat megnyitójával kezdődött, ahol régi és újabb ürömieket láthatták viszont egymást ill. ismerkedhettek össze. Megrendítő volt, hogy mennyire örülnek a régiiek a község fejlődésének, illetve milyen szeretettel keresik azt a néhány eredeti formájában megmaradt sváb házat, melyet olyan jól ismernek gyermekkorukból. Bár a magyar nyelv használatától ugyancsak elszokhattak az eltelt 54 év során, jó érzés volt hallani a kétnyelvű párbeszédet. Hol a helyiek, hol a „kintiek” váltottak, mindenesetre szinte minden „vendég” jól ért még magyarul, ha a német szó könnyebben is jut már eszébe.

Szombati programok

A délutáni ragyogó napsütésben nem fáztak a fellépők. Délután három órától a Palota Zenekar –speciális fűfűs együttes – térzenéjével kezdődött a fesztivál, melyen 16 órától a helyi és környékbeli közösségek mutatkozhattak be.

A résztvevők a fellépés sorrendjében jellemzően vonultak fel a községben és érkeztek meg a színpadhoz. Az ürömi óvoda nagycsoportosai német gyermekjátékokkal és magyar pünkösdölővel kedveskedtek a kétnyel-

fotó: Ollé Kálmán

vű nézőközönségnek. A gyermekeken és a kedves felkészítő óvónéniken szemet gyönyörködtető látvány volt a fényképekről rekonstruált színes sváb helyi viselet.

Az ürömi iskolások német gyermekdalokkal készültek. Az ezüsthelyi borosgazdák vidám bordalai 8 éve alakult kórusuk munkáját dicsérte.

Ezután a 90-ben alakult piliscsabai német nemzetiségi táncsoport – a tavalyi országos gyermektánc-fesztivál 2. helyezette – mutatkozott be német táncokkal.

A pilisborosjenői sváb énekkör tagjai különleges szeretettel köszöntötték a németországiakat. A közös múlt szebb emlékeit a közös nyelven, svábul idézték fel, sváb hagyományait közös hagyatékként őrzik és mutatták be harmonikaszó mellett.

Az Ürömi Öröm Néptáncműhely Lakozatlan Parketta csoportja maroszekei táncokkal zárta a fesztivál nyitóprogramját.

Duna Karnevál

Mucsi János és Vincze Andrea szervezőmunkájának köszönhetően kezdődhetett el a Duna Karnevál az ürömi Parkavató Ünnepségen. A közönség nem győzött tapsolni a fergeteges és színes produkciók láttán. A sokadalmat a mexikói Kimbamba táncgyüttes mosolygós csoportja indította el, akiknek szólótáncos párja megmutatta, hogyan lehet egy több méteres selyemövből szigorúan tánclépések által, kizárólag a lábgyeget felhasználva szabályos masnit kötni. Ezután a 47 éve működő világhírű lublini táncgyüttes remekelt, melynek legtöbb tagja a Marie Curie egyetem diákja. Táncok után magyarul hallhattuk tőlük az „Az a szép...” kezdetű nótánkat. Meglepetésként és a német vendégek tiszteletére a villachi néptáncsoport is bemutatkozott hazai néptáncokkal, eredeti kosztümökben. A közönség tapsözönét tekintve talán a legnagyobb sikert a Grúziából érkezett gyermekek aratták. A Mamulishvili Gyermektáncgyüttes 1995-ben alakult és idén elnyerte Tbiliszi

legjobb csoportjának címét. Az akrobatikus ügyességet igénylő lendületes táncok az ősi közösségforma életmódját idézték. Ezután szinte üdítő élmény volt a taiwani hölgyek színpompás szoknyája és íjtánca. A Hwa Kang Táncegyüttes a Kínai Kulturális Egyetem diákjainak együtteseként 1967-ben alakult. Ők idén másodszor szerepeltek Magyarországon a Duna Karnevál meghívott

vendégeként.

A zárószámokat táncoló két fellépő együttes Erdélyből érkezett. A Maros Művészegyüttes – Marosvásárhely hivatásos népi együttese – székely táncokat mutatott be. Míg ők a zárószámra készültek, a geryeszegi roma hagyományörző néptáncscsoport mutatta be közösségük néhány virtuóz páros táncát. A Maros Művészegyüttes gyönyörű székelyföldi táncokkal zárta a Duna Karnevál szombati napját. A táncosokat legtöbbször saját zenekaruk kísérte, így rangos együttesek előadásában hallhattuk a különféle kultúrák népzenejét.

Zárókép

A szombat este meglepetése az az erre az alkalomra készített zenés-táncos koreográfia volt, melyben a helyi néptáncműhely egésze mellett Miskolcziné Marika NB II-es női kézilabdacsapata, a borosgazdák, az ürömi női kar és az ifj. Csoóri Sándor vezette

népzene-iskolások is részt vettek. A Hidegen fújnak a szelek-et a teli színpad minden fellépője és a megtelt tér szinte minden nézője együtt fújhatta, míg a színpad mögött felállított, lehántott kérgű díszfára a falu négy legerősebb muskétása kúszott fel és a kezükben tartott fáklyák, valamint a színpad melletti tüzek hangulatos fénye bevilágította a teret. A zenekíséretéről az Ifjú Muzsikás együttes valamint Boldi és bandája gondoskodott.

A Nagykabát Blues Band szolgáltatott jó zenét a szombati utcabálhoz, míg az iskolában a már sokadik alkalommal rendezett táncház várta az érdeklődőket.

A nagy esemény súlyát csupán azzal a ténnyel szeretném aláhúzni, hogy a négyezres Ürömmön az első nap több mint 500 fellépő szerepelt!

Pünkösöd vasárnapja

Pünkösöd vasárnapjának ünnepét a tempolomi misével kezdhették meg az egybegyűltek. A németországiak meghatottan tértek be újra azok közé a falak közé, ahol sokukat keresztelték, bértálták illetve eskették oly régen. A két haza hősi halottjaira emlékeztek meg a hősi emlékmű koszorúzásakor mindkét nyelven.

Ebéd után folytatódott a színpadi produkciók. Az ürömi néptáncosok koreográfiáit 18 órától a Duna Karnevál újabb vendégeinek előadásai követték. A Maros Művészegyüttes válaszüti táncai után a lengyel Swidniki Gyermektáncegyüttes zenészei húzták a táncosoknak a sokféle talpalá-

valót, majd a két magyar népdalt, amellyel a magyar vendéglátóknak kedveskedtek. A finn Väkkirät Ifjúsági Táncscsoport a Szeretsz te engem? című néptánc koreográfiával készült. A Babó György vezette geryeszegiek újra lenyűgözték a nézőket táncudományukkal, majd a zselizi Kincső Együttes énekeiben és bodrogközi táncaiban gyönyörködhettünk. A szintén nemzetközileg rangos görög Hellenic Táncegyüttes különféle görög táncai súrolták az akrobatizmus határát. A táncosok könnyedsége, rugalmassága megérdemelte a hosszú vastapsot.

A vendéglátó Duna Művészegyüttes a Göncöl zenekar muzsikájára különféle legényes és felcsíki koreográfiák után kalotaszegi táncokkal zárta a műsort.

Következett az előző nap nagy sikert aratott közös produkció, majd ismét az utcából és a táncház. A németországiak közül sokan élvezték a régi slágereket és ropták hajnalig a táncot.

Hétfői búcsúzás

A hétfő a sváb vendégek számára a búcsúzás napját jelentette.

Délután 5-től a József Nádor Általános Iskolában búcsúzott a kedves vendégektől Maczó Ágnes polgármester asszony és Üröm Község Önkormányzata. Habsburg főherceg úr és felesége is megtisztelte Ürömet és közvetlen kedvességükkel néhány régi ismerőst is köszöntöttek.

A főherceg elmondta családjának Ürömhöz fűződő kapcsolatát, a birtokviszonyok változásait, s mesélt életútjáról. Bár ő Portugáliában nevelkedett és jelenleg Bécsben él,

nem okozott gondot neki a németről magyarra való átállás. A kötetlen beszélgetésben néhányan felelevenítették ürömi emlékeiket, az egyik öregúr pedig tisztelettel jelentette, hogy ő a főherceg úr édesanyjának és húgának a testőre volt...

Az oldott hangulatú együttlétet a magyar himnusz együttes eléneklése zárta.

Bár már érkezett egy busznyi delegáció 1996-ban Ürömrre, hogy a kibékülés jegyében újra találkozzanak a régi és az új háztulajdonosok, ennyien egyszerre idén juthattak el először a németországiak közül régi hazájukba. Amint a csoport vezetője elmondta, így talán sosem lesznek együtt többet, hiszen nagy területéről, kb. 120 km-es körzetből jöttek össze.

Ürömmön hagyományt kívánnak teremteni a fent leírtakból. Mindenki részt vállalhat a szervezésben, hisz egy ilyen, egész községet megmozgató és összerázó program-sorozat nagy kooperációs készséget kíván és sok előkészítő feladatot tartogat.

Ezúton is köszönet minden együttműködőnek, szervezőnek és az intézmények dolgozóinak, akik a műsor problémamentes lebonyolításában és a vendég együttesek körüli munkában segítettek.

Wéber Júlia

Első Erdélyi Táncfórum

Szegényes körülmények, gazdag tartalom

Erdélyben jelenleg négy hivatásos táncegyüttes működik, alakulásuk sorrendjében a Maros Művészegyüttes, a Háromszék Táncegyüttes, a Hargita Állami Székely Népi Együttes és a legfiatalabb Udvarhely Néptáncműhely. A romániai viszonyok ismeretében állítom, az elmúlt 10 év folyamatos küzdelmet jelentett minden táncegyüttes számára.

Annak ellenére, hogy az erdélyi magyarság lelkes közönsége a néptáncnak, a táncművészetnek (az 1990 óta Erdélyben fellépő budapesti hivatásos együttesek ezt igazolni tudják), az elmúlt tíz év alatt sem a pénzügyi gondok, sem a szakmai-művészeti hiányosságok nem tudtak megoldódni. Mind a négy együttes állami pénzből fenntartott költségvetési intézmény, a Maros Művészegyüttes kivételével a polgármesteri hivatalokhoz tartoznak. Romániában nem létezik magyar táncosképzés, a nagyobb városok balettiskoláiban a klasszikus balett az uralkodó, nincs néptánc- vagy színházi tagozat a budapesti Táncművészeti Főiskola mintájára. A költségvetési pénz kevés, a táncosok „éhbéért” dolgoznak, táncos-, pedagógus-, koreográfusképzés hiányában nem vonzó e művészeti pálya. Ezzel szemben az erdélyi magyar színjátszás több mint 200 éves múltra tekint vissza, Kolozsváron előbb volt magyar kőszínház, mint Pesten. Magyar színésznek lenni Erdélyben egyrészt ügy volt és hivatás, a templom és az iskola mellett a megmaradás zálogát is jelentette a színház, s kilencven után fokozatosan fellendült a színész-, rendező-, dramaturgképzés.

2000. május 25. és 27. között Sepsiszentgyörgyön a 10 éves fennállását ünneplő Háromszék Táncegyüttes volt a házigazdája az Első Erdélyi Táncfórumnak. A program gazdag és érdekes volt: az első két nap két-két együttes lépett fel két produkcióval, míg a harmadikon a Háromszék 10 évét ünneplő gála zajlott előadással. Délelőttönként a szakmai tanácskozások célkitűzése a jelen elemzése mellett a továbblépés, a gondok orvoslása lett volna. Sajnos, a mintegy 30 meghívottból három érkezett meg Sepsiszentgyörgyre. Deák Gyula, a Háromszék igazgatója körültekintően és végiggondoltan választotta ki a meghívandókat, elsősorban magyarországi szakembereket, koreográfusokat, vezető táncosokat, néprajzosokat, Erdélyből pedig szakemberek hiányában elsősorban a politikai élet szereplőit (országgyűlési képviselőket, polgármestereket) és a kulturális élet irányítóit. Úgy is mondhatnám, Románia kellene fenn-

tartsa anyagilag az erdélyi magyar táncművészetet, Magyarországról kellene érkezzen a művészeti-szakmai támogatás. Ugyanakkor szeretném megjegyezni, a határon túli magyar színházak támogatási rendszere mellé tíz év után a magyar kulturális kormányzat létrehozhatná a táncegyüttesek támogatási rendszerét is. (Tudomásom szerint ez még idén megvalósul.) A távolmaradók miatt felmerült a Táncfórum időpontjának nem megfelelő megválasztása. Romániában a helyhatósági választásokra készültek, s főleg a polgármestereket érintette a kampány, míg az anyaországiak egy része jelezte az ez időpontban lévő elfoglaltságát.

A Táncfórumra mind a négy társulat táncszínházi előadást hozott:

Sodrásban – Történet a katonákról alcímmel, Maros Művészegyüttes, koreográfus Köncei Árpád; Váróterem – Háromszék Táncegyüttes, koreográfus Román Sándor; Csodálatos furulya – táncjáték Konsza Samu népmesegyűjtésének nyomán, Hargita Együttes, koreográfusok Kozák Albert és András Mihály; Tragédia – Udvarhely Táncműhely, rendező-koreográfus László Csaba.

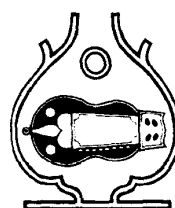
Izgalmasnak tartom a táncszínház térhódítását, még akkor is, ha maga a műfaj vitatott. Természetesen mind-egyik együttes műsoron tart úgynevezett folklórműsorokat is. Mivel érintett vagyok, nem vállalhatom sem a méltatást, sem a kritikát. Csupán egy összegzésre vállalkozhatok. Az elmúlt tíz év a Háromszék Táncegyüttes évtizede volt Erdélyben, 13 bemutató, köztük a Váróterem, az Ábel, legutóbb a két díjat is kapott Várnász, elsőként nyitás a táncszínház felé, sikeres beépülés az erdélyi, de a magyarországi művészeti, kulturális életbe is, szerény, ám fontos nemzetközi elismertség. Mindezekhez jó minőségű, szépen kivitelezett műsorfüzetek, plakátok, audio és videokazetták társulnak, mutatva, hogy profi társulatról van szó. Ennek ellenére marad a pénzhány, a táncos, zenész, koreográfus, művészeti vezető hiány, de sajnos Erdélyben egyre több területen van hiány.

Fontos és tanulságos volt az Első Erdélyi Táncfórum, talán lesz közösen gondolkozás, majd cselekvés is, összefog a négy erdélyi hivatásos táncegyüttes, talán majd lesz odafigyelés is, talán beérnek az elmúlt tíz év eredményei és sikeresebb, maradandóbb tíz év következik.

Köncei Árpád

ETNOFON Records
Tel.: 266-5091 Fax: 429-0324
etnofon@mail.datanet.hu
w3.datanet.hu/~etnofon
Levél cím:
1055 Bp. Falk Miksa u. 16.

SZERÉNYI BÉLA

**KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ
TEKERŐK
RÖVID HATÁRIDŐRE!**

VONÓS ÉS PENGETŐS HANGSZEREK
JAVÍTÁSA, RESTAURÁLÁSA

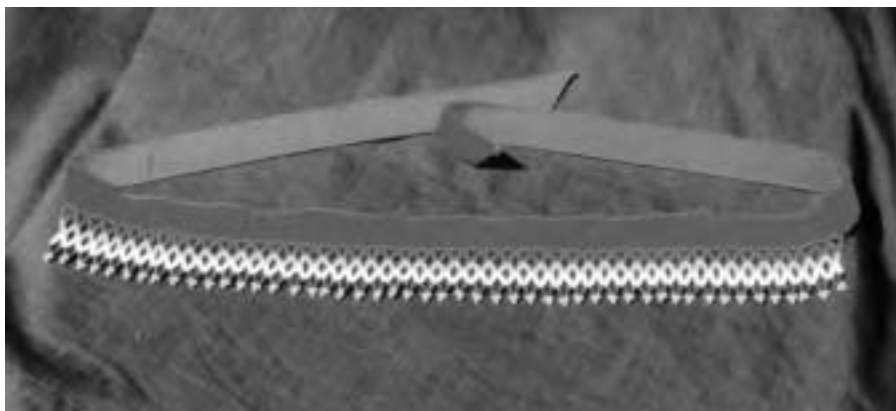
hangszerkészítő népi iparművész,
a Népművészet Ifjú Mestere

1037 Budapest, Fergeg u. 11. • T/F: 250-7988

IFJÚ TÁNCOSOK A BAROKK VÁROSBAN

I. Országos Ifjúsági Szólótánc Fesztivál Egerben

Nagy izgalom és várakozás előzte meg a rendezvényt a Megyei Művelődési Központban, hiszen első alkalommal fogadott az intézmény a néptáncos szakma szempontjából ennyire jelentős eseményt. Az igény már évek óta érlelődik szakmai berkekben elsősorban azért, mert a célzott korosztálynak eddig nem volt önálló versenyési lehetősége.

A 15-18 évesek a felnőttek között versenyezhetnek a békéscsabai szólótánc fesztiválon. Belátható, hogy a fenti korosztály mozgása, rutinja, érettsége miatt hátrányba került: képviselői már nem gyerekek és még nem felnőttek, élettapasztalatuk más, eltér a felnőttekétől. Indokoltá vált tehát a korosztály egymás közötti, önálló versenyztetési lehetőségének megteremtése.

A kiírást az Örökség Népművészeti Egyesülettel egyetértésben fogalmaztuk meg. A szervezet szakmai és anyagi segítségét biztosított részünkre, ugyancsak támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alapprogram Közművelődési és Népművészeti Kollégiumától is.

Mivel a versenyeken a táncosok címért küzdenek (például: Aranygyöngyös, Aransarkantyús, Pántlikás, Kisbokrétás), így ránk is várt a feladat, hogy címet „alapítsunk” a fiataloknak. Választásunk a korosztályi perspektívát is fémjelző ezüst és a virtust is kifejező pitykére esett a fiúk és az eredeti palóc díszet megjelenítő gyöngyre a lányok esetében (Ezüst-

pitykés, Gyöngygalléros). Annak ellenére, hogy egy ifjúsági szólótáncversenyre az előzetes felmérés valós és megalapozott igényt jelzett, meglepetést okozott a jelentkezők igen magas száma és földrajzi szórtsága. A szervezés eredményeként a versenyre

101 táncos jelentkezett, szinte az ország minden részéből, így Debrecenből, Nyíregyházáról, Békéscsabáról, Kecskemétről, Törökszentmiklósról, Győrújbarátról, Ráckevevől, Szekszárdról, Salgótarjánból, Gyuláról, Fótól, Miskolcra, Jászberényből, Jászfényszaruból, Hajdúböszörményből, Sárospatakról, Mezőkövesdről és Egerből.

A fesztivál zárásakor Demarcsek György, a zsűri elnöke összegezte a látottakat és az esemény tanulságait. Többek között szólt arról: annak ellenére, hogy Eger első alkalommal vállalkozott az ifjúsági szólótáncverseny megrendezésére, méltó helyet vívott ki a szólótánc fesztiválok – Békéscsaba, Szarvas – sorában. A rendezők körültekintő és szakmailag megalapozott szervezőmunkájának köszönhetően e hagyományteremtő esemény egyaránt találkozott a szakma és a célzott korosztály képviselőinek elképzeléseivel.

Elmondta, hogy a vezetőkkel közös szakmai értékelésen – amely az első napot zárta – az oktatók felelősségéről folyt a szó, munkájukról, a személyiségfejlésről, amelynek jelentősége mindig nagy volt e korosztály körében.

Ezt követően a versenyzőket köszöntötte, akik életkorukból fakadó belső vívódásaik, az ifjúvá érésel járó kísértések ellenére is elismerésre méltóan vállalják a magyar néptánc kultúra hagyományainak elsajátítását, megőrzését. Néhány évvel előbbi tudásukhoz képest is óriásit léptek s mára valamennyi bemutatott táncuk színpadképes.

Ebben a számukra kihívásokkal és csábításokkal teli (alkoholos, kábítószeres, dárídós) világban e korosztály veszélyeztetettsége a legnagyobb. Ezért különös hangsúlyt kap az a tartás, amelyet ebben a körben szereznek a fiatalok.

„Akik a néptáncal foglalkoznak, biztos tudom, hogy nem lesznek elveszett emberek. Mindig megtalálják és megállják a helyüket, ezt bizonyítja sokéves tapasztalatom” – ajánlotta a zsűri elnöke.

Zárásként a rendezőket bátorította arra, hogy e fontos szakmai, korosztályi találkozási és megmérettetési alkalmat tartsák meg a jövőben is. Megéri a fáradságot és az áldozatot szervezők, résztvevők, szakemberek és szülők részéről egyaránt. Reméli, hogy két év múlva e korosztály néptáncosai újra találkozhatnak Egerben.

A fesztivál résztvevői és a rendezők egyaránt a viszontlátás reményében köszöntek el egymástól.

Találkozunk 2002-ben.

Lisztóczi Mónika

Táncházak, folk-klubok

HÉTFŐN

Balkán táncház

RECE-FICE TÁNCHÁZ

minden hétfőn 18.30 - 22.30

Fáklya Klub
1067 Budapest,
Csengery u. 68.
Tel.: 269-0508

Indiai zene

CALCUTTA TRIO

klub minden hónap első hétfőjén 19 órától
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.
Tel.: 212-0803

Ír koncert és táncház

GREEN FIELDS

minden hétfőn 19 órától
Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 203-3868

KEDDEN

Magyar táncház

MUZSIKÁS GYERMEKTÁNC HÁZ

minden kedden 17.00-18.00
Táncvezető: Bakonyi Ernő
Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 203-3868

Ír népzene

ÍR TÁNC HÁZ

minden kedden 19 órától haladóknak
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.
Tel.: 212-0803

SZERDÁN

Magyar táncház

UTOLSÓ ÓRA TÁNC HÁZ

minden szerdán 20 órától
Házigazdák:
ÖKRÖS, TÜKRÖS,
a PALATKAI
vagy a SZÁSZCSÁVÁSI zenekar
Fonó Budai Zeneház
1117 Budapest, Sztregova u. 3.
Tel.: 206-5300

Gyimesi, moldvai táncház

„GUZSALYAS”- TATROS TÁNC HÁZ

minden szerdán 20.00-01.00
Oktató: Fülöp Attila
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.
Tel.: 212-0803

Balkán táncház

KOLO TÁNC HÁZ

minden szerdán 19 órától
Ferencvárosi Művelődési Központ
1091 Budapest, Haller u. 27.
Tel.: 216-1300

Délszláv táncház

TANAC TÁNC HÁZ

az utolsó szerdákön 19.00-23.00
Muzsikál a VIZIN zenekar
Táncoktató: Szávai József
Ifjúsági Ház
7622 Pécs, Nagy L. király útja 13.
Tel.: 72/330-211

CSÜTÖRTÖKÖN

Csángó táncház

CSÜRRENTŐ EGYÜTTES

MOLDVAI TÁNC HÁZ

Minden páros héten csütörtökön 19 órától
Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 203-3868

ÉGENFÖLD EGYÜTTES

GYIMESI-MOLDVAI TÁNC HÁZ

Minden páratlan héten csütörtökön 19 órától
Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 203-3868

Folk-zene

GHYMES KLUB

minden hónap első csütörtökén
Fonó Budai Zeneház
1117 Budapest, Sztregova u. 3.
Tel.: 206-5300

Skót tánclub

BUDAPEST SKÓT TÁNC KLUB

Klubnapok havonta két alkalommal csütörtökön
19.30 órától a Virányosi Közösségi Házban
1125 Budapest, Szarvas Gábor út 8/c.
Tel.: 200-8713; 275-1394

PÉNTEKEN

Magyar táncházak

CSÍK ZENEKAR TÁNC HÁZ

minden hónap második péntekén
Oktatók:
Haránt Eszter, Lukács László
Erdei Ferenc Művelődési Központ
6000 Kecskemét, Deák Ferenc tér 1.
Tel.: 76/484-594

GAJDOS ZENEKAR TÁNC HÁZ

havonta egy pénteken
Táncitanító:
Várkonyi Tekla és Barsi Csaba
Ifjúsági Ház
3300 Eger, Széchenyi út 16.
Tel.: 36/410-094

GAJDOS KLUB

havonta egy pénteken
Keresztény Ifjúsági Klub
3300 Eger, Széchenyi út 5.
(Érsekudvar)
Információ: 36/422-400, 30/9636-923

TÉKA TÁNC HÁZ

PÉNTEKEN

Angyalföldi Gyermekek és Ifjúsági Ház
1138 Budapest, Dagály u. 15/a.
szeptember 29., október 13., november 3.,
december 22. - karácsonyi koncert
17.00-18.00 Gyermektánc ház
vezeti: Szórádné Szabó Anna
18.00-24.00 Felnőtt tánc ház
vezeti: Kökény Richárd

Virányosi Közösségi Ház
1125 Budapest, Szarvas G. út. 8/c
Tel.: 200-8713; 275-1394
szeptember 15., október 27.,
november 10., december 15.
19.00-22.00 Tánc ház
Házigazda:
Timár Sándor és
a Csillagszemű Táncegyüttes

Moldvai csángó tánc ház

ZURGÓ EGYÜTTES TÁNC HÁZ

minden hónap második péntekén
Fonó Budai Zeneház
1117 Budapest, Sztregova u. 3.
Tel.: 206-5300

KEREKES EGYÜTTES TÁNC HÁZ

kéthetente pénteken 19 órától
gyimesi és moldvai csángó táncok
Házigazda: Barsi Csaba
Megyei Művelődési Központ
3300 Eger, Knézich K. u. 8.
Tel.: 36/311-954
Délszláv tánc ház

A MÉTA-TÁNC HÁZ várhatóan novembertől az Orczy-kertben fog működni
1089 Budapest, Orczy út. 1. (a Nagyvárad térnél)
Információ: Ambrózy Gabriella
tel.: 333-9501

KOLO EGYÜTTES TÁNCHÁZA

havonta két alkalommal 20 órától
Művelődési Ház
2316 Tököl, Kossuth L. u. 66.
Tel.: 24/479-284

Balkán táncház

RILA TÁNCHÁZ

a hónap utolsó péntekén 19 órától
Házigazda: MARTENICA Együttes
Fonó Budai Zeneház
1117 Budapest, Sztregova u. 3.
Tel.: 206-5300

SZOMBATON

Magyar táncházak

KALAMAJKA TÁNCHÁZ

minden szombaton
17.00-18.00 Aprók tánca
Vezető: Fábrián Évával
19.00-20.30 Tánctanulás
Oktatók:
Redő Júlia, Pál Mihály
20.30-24.00 Kalamajka táncház
23.00-02.00 Össznépi vigadalom
vendégzenekarokkal
Belvárosi Ifjúsági Ház
1056 Budapest, Molnár u. 9.
Tel.: 317-5928

TILINKÓ TÁNCHÁZ

minden második szombaton
Házigazda:
Alba Regia Táncegyüttes
18.00-19.00 Aprók tánca
19.00-23.00 Felnőtt táncház
„TÁNCHÁZ”
8000 Székesfehérvár, Malom u. 6.
Tel.: 22/312-795

HALAS TÁNCHÁZ

havonta egy szombaton 20 órától
mindig más tájegység és tánctanító
muzsikál az Ördögös zenekar és vendégeik
Kiskunhalasi Művelődési Központ
6400 Kiskunhalas, Bokányi D. u. 8.
Tel.: 30/903-5128
(Maruzsenszki Endre)

Klezmer táncház

PANNÓNIA KLEZMER BAND

KONCERTJE ÉS TÁNCHÁZA
Kéthetente szombaton 19 órától
Első alkalom szeptember 9-én.
Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 203-3868

Magyarországi délszláv és balkán táncház

SÖNDÖRGŐ EGYÜTTES TÁNCHÁZA

minden hónap első szombatján
Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 203-3868

KOLOMPOS GYERMEKTÁNCHÁZ

kéthetente szombaton 17.00-18.00
Táncitanító: Szántai Levente
Békásmegyeri Közösségi Ház
1038 Budapest, Csobánka tér 5.
Tel.: 243-2433

HEGEDŰS GYERMEKTÁNCHÁZ

havonta két szombaton
Első alkalom október 7-én.
Szókraténusz Játékmúzeum
6000 Kecskemét, Gáspár A. u. 11.
Tel.: 76/481-469

GYERMEKTÁNCHÁZ - JÁTSZÓHÁZ

szept. 30., okt. 7., nov. 4., nov. 11., dec.9. 16
órától
Csokonai Művelődési Központ
1153 Budapest, Eötvös u. 64-66.
Tel.: 307-6191

Görög táncház

MASKARADES

okt. 7., nov. 4., dec. 9.
18.00-tól koncert
19.00-22.00 táncház
Csokonai Művelődési Központ
1153 Budapest, Eötvös u. 64-66.
Tel.: 307-6191

Ír koncert és táncház

GREEN FIELDS

szept. 30., nov. 11., dec. 9.
Csokonai Művelődési Központ
1153 Budapest, Eötvös u. 64-66.
Tel.: 307-6191

ÍR TÁNCHÁZ

minden szombaton 18-tól kezdőknek
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.
Tel.: 212-0803

VASÁRNAP

Magyar táncházak

PÉCSI NÉPZENÉSZEK TÁNCHÁZA

minden második vasárnapján
16.30-tól Aprók tánca és játszóház
19.00-24.00 Felnőtt táncház
Vasutas Művelődési Ház
7621 Pécs, Dr. Várad Antal u. 7/2.
Tel.: 72/310-037

SZABAD BÁL TÁNCHÁZ ÉS TÁNCNANÍTÁS

minden vasárnap 19.30 órától
zenélnék: Turai András és barátai
házigazdák: Hajdú Táncegyüttes táncosai
évadnyitó táncház szeptember 17-én, vendég:
TÉKA együttes
Hétférföldes Kulturális Egyesület
4032 Debrecen, Hatvani u. 32.
Tel.: 30/9837-952 (Rózsavölgyi Bálint)

MEZŐ EGYÜTTES GYERMEKTÁNCHÁZA

minden vasárnap 10.00-12.00
Cserepesház
1144 Budapest, Vezér u. 28/b.
Tel.: 363-2656

GYERMEKTÁNCHÁZ

minden vasárnap 10.00-12.00
Sándor Ildikó és a Kárpátia zenekar
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.
Tel.: 212-5504

„FOGÓCSKA”

HEGEDŰS GYERMEKTÁNCHÁZ
havonta egy vasárnap 10.00-13.00
Vezető: Ertl Péter
Almássy téri Szabadidőközpont
1077 Budapest, Almássy tér 6.
Tel.: 352-1572

Ír - skót táncház

M. É. Z. EGYÜTTES TÁNCHÁZA

október 1-jén, 15-én, november 5-én, 19-én
december 3-án, 17-én 19.30 órától
Virányosi Közösségi Ház
1125 Budapest, Szarvas Gábor u. 8/c.
Tel.: 200-8713; 275-1394

Görög táncház

SIRTOS EGYÜTTES TÁNCHÁZA

minden vasárnap 18 órától
Almássy téri Szabadidőközpont
1077 Budapest, Almássy tér 6.
Tel.: 352-1572

Forog-pörög a Motolla

Hangulatjelentés 2000 őszén Debrecenből

Motolla: a megfont fonal lemérésére és motringba rendezésére szolgáló eszköz. Van kézi és kerekes. Lényege: a mozgás-forgás egy központi tengely körül és maga a folytonos számolás-mérés, amely a kerekes motolláknál egy ügyes szerkezettel is könnyítet és megoldott.

Mindkét változatban működés közben a kör-kereszt forma íródik ki mind a használónak, mind a múzeumi szemlélődőnek, emlékeztetve arra, hogy milyen is e világ legősibb alapképlete, hogyan is működik az a kezdetek végtelenje óta.

Ennyit a régi-ósi eszköztől, a ma már „kítudjaholhasznájáknég” tárgyról. De a Motolla nem múzeumi látvány vagy eldugott falvak szüette valósága. A debreceni Motolla az más, az egy valóságos csapat... , persze nem foci!

Mottónk:

*„Szól a világ, mit hajtok rá
Úgy ég a tűz, ha tesznek rá”*

Nézzük talán előbb a tényeket, persze igencsak röviden. Tíz évig működött egy meglehetősen lepusztult általános iskola rajztermében a „Karácsony Sándor Pedagógiai Kör” kb. 10-15 fős létszámmal, vezetője a rajztanár (jómagam) volt. Ez a kezdet, az előzmény.

A Kör létezési tere (Csontváry nevét viselő rajzterem) méreténél fogva is elsősorban csak előadások lebonyolítására volt alkalmas, de haladva a kiszabott időben, ahogy sorban születtek gyermekeink, néhány kiállítás, kirándulás is színesítette a lassan-lassan gazdagodó palettát. Ebben a teremben kezdődtek el az újévi hangos regölések is, amit mi, felnőttek varázsoltunk

tanítványainknak, gyermekeinknek és néhány hozzánk be-betérő kollegáinknak. A termet 10 év után elhagyva (új iskolába mentem tanítani), kinyitve annak többféle értelemben is igen szűkös voltát és a Szeredás Népzenei Együtttest egy regölés alkalmával megismerve kölcsönös igény mutatkozott az Újra való szerveződésre. Új helyszín (Pedagógus Művelődési Ház – igaz, itt is csak szűkös és ezért kényes helyzetű albertben –, új név (Motolla Egyesület – Debrecen), jóval gazdagabb és változatosabb alkalmak, műsorok. És sokkal-sokkal több lélek, sokkal több ember, család. Csecsemőtől az aggastyánokig, korhatár nélküliek vagyunk, Emberlánc...

Ötödik félévünket kezdjük most el szeptemberben.

Rászorulva igencsak a pályázati támogatásokra (az árvíz itt is veszélyes helyzetet teremtett), emberi jó szándékokra, felajánlásokra, jóindulatokra. Munka mellett-után-közben, teljesen „ingyér” (sőt...) hangyaként építgetünk valamit, talán egy majdani népfőiskolát?

Mindenesetre valami jót szeretnénk, de még csak álmodunk erről. Óvónők, tanítónők, tanárok, művészek, kézműves mesterek, zenészek, táncosok, szabadon úszók (elég mély a víz még nekik is) alkotják a szervezők gerincét, az álmodozók csapatát.

A város lakosságát megcélzó alkalmainkra (2 hetente, szombatonként du. 15-22 óráig) 150-250 lélek jelenik meg, igen sok közöttük a gyermek.

A családokra épülünk és építünk. Délutánjainkon gyermek játzó- és táncház az „első menet”, utána jön a felnőttek táncháza és a Szellemi Műhely (előadások, kiállítások, megbeszélések), mely a régi, jól „bevált” Karácsony Sándor nevet viseli.

Kiállításokat, külön előadóesteket, koncerteket, kirándulásokat, szüretet, dísznótort, majális szervezünk az érdeklődőknek, vagyis saját magunknak.

A Láncos Miklós éppúgy nálunk szokott járni, mint a betlehemesek, vagy a regösök. Kapcsolódunk sok szálon az egyetem (Kossuth Lajos Tudomány Egyetem vagy a mostani elnevezése:

Egyetemi Szövetség) több évtizede folyamatos szerves- szarvas kultúrát megismertető szabadegyetemi sorozatához és a Debrecen-kisvácsi Waldorf iskolához is.

Működésünk életet adó kerete az évkör rendje, törvénye.

Reméljük, ezt nem kell megmagyarázni, elég ha csak Molnár V.

József és Pap Gábor alapozó munkásságára utalok,

Családok, felnőttek és gyermekek egymás keresése,

barátkozása, kölcsönös segítése – ez is a Motolla, egy városi kalácsa kezdete talán.

Akád persze, mikor nem csak nevetünk, sok minden belefér az éltünkbe. Van mit tanulnunk egymástól. Egy nagy család szeretnénk lenni, de erről keveset beszélünk, mert ez lenne a könnyebb.

Nagyvárosi emberek lévén, nagyon nehéz az emberi szálakat megerősíteni és stabilan megtartani.

A széthúzó és éltető erő a mi korunkban sem lebecsülendő!

Jönnek alkalmainkra egyébként Nyíregyházáról, Szolnokról, Karcagról, Püspökladányból, Nádudvarról, Hajdúszoboszlóról is, jelezve: alapvető igény van saját kultúránk megismerésére és minél teljesebb megélésére.

A „megizmosodás” talán most a legközvetlenebb feladatunk és célunk, mert erősnek kell test-lélek-szellemben egyaránt lenniünk, hogy a mindig váratlanul érkező kihívásokra jól tudjunk válaszolni. Szokni kell a mai életet, tempót, bölcsülni kell hozzá és persze együtt menni.

Nem minden áron, de az emberi lét értelmes szintjén feltétlenül! Együtt forogni, együtt fordulni, mint a hajdani motollák „lapátjai” vagy a malmoék kerekei, melyek lisztet őrlnek, új és jó kenyérnek valót.

Buka László

Fiatalnak öregek, öregnek fiatalok FELHÍVÁS SENIOR TÁNCGYÜTTESEK RÉSZÉRE

A 2000 évi minősítő fesztiválok mindenki öröme és nagy meglepetésére elszaporodtak a Martin Szövetség által végül senior kategóriába sorolt táncgyüttesek.

Kik ezek a csoportok?

Olyan együttesek, amelynek tagjai valamikor igen aktív amatőr néptáncosok voltak, majd – karrier, gyermekek, egyéb miatt – hosszabb-rövidebb ideig szüneteltették táncos mivoltukat.

Aztán valamilyen csoda folytán – általában egy évfordulás műsor miatti újratálalkozás okán – a régi táncosok a jubileumi előadás bemutatója után sem akarják elhagyni a próbatérmet. És a régiek ismét rendszeresen próbára járnak.

A százhalombattai Hagyományőrző Együttes tagjai viszont soha nem táncoltak, de a városban működő fiatal táncgyüttest látván közel heven, a középkoron jóval túli ember érzett kedvet ahhoz hogy táncoljon. És megszületik egy együttes, amely táncgyüttesnek nem elég fiatal, hagyományőrzőnek meg túl táncos...

Nos az ilyen csoportokat látván hozott létre egy új kategóriát – nagyon helyesen – a Martin Szövetség, a seniorokét.

Csak hogy a már említett sajátosságok miatt igen nehéz velük fesztiválon részt venni, mert mindenhol kakuktojásnak számítanak: fiatalnak öregek, öregnek meg fiatalok.

Pedig aki már látta őket, az tudja, hogy a seniorok a leglelkesebbek, a legkedvesebbek, a legtáncosabbak, hiszen ők valóban a néptáncmozgalom boldog békeidejében voltak egyetemisták, fiatalok! Ők voltak ott, sőt nekik köszönhető a táncmozgalom kiteljesedése, ők tudják, milyenek voltak azok a bizonyos akkori Szolnokok, szóval ők a mozgalom doanjei...

Épp ezért fordulunk most felhívással valamennyi senior együtteshez!

Kezdeményezzük a senior táncgyüttesek országos szövetségének létrehozását!

Miért érezzük ennek szükségét? Szeretnénk, ha évenként

– mindig más senior együttes rendezésében – senior fesztiválunk lenne ott, melyen azonos kategóriájú csoportok szerepelnének, kizárólag találkozó jelleggel.

Ha a senior együttesek megismerhetnék egymást, ötleteikkel segíthetnék mindannyiuk munkáját.

Ehhez az kell, hogy a régi barátok találkozhassanak, újra a régi Szolnokok, fesztiválok szellemiségét idézve.

Kérjük, hogy jelentkezzenek a senior együttesek, és felhívásunk nyomán értesítsék egymást a szövetség létrehozásának gondolatairól.

Az együttesek a következő címen jelentkezhetnek:

Forrás Néptáncgyüttes – Szigetvári József

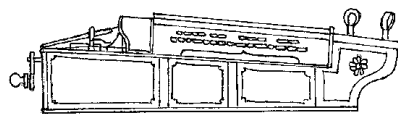
2440 Százhalombatta, Szent István tér 5

telefon: 23-358-973

**FORRÁS HAGYOMÁNYŐRZŐ EGYÜTTES
SZÁZHALOMBATTA**

MINŐSÉGI TEKERŐLANTOK

**NÉPI TEKERŐK, TÖRTÉNETI HANGSZEREK
GARANCIÁVAL**

NAGY BALÁZS

Tekerőlantkészítő • Hurdy-Gurdy Maker

1124 Budapest, Lejtő út 12/b. • Tel./fax: 319-8459

Népzenei videokazetták a Biomusic kiadásában

Szomjas György és Halmos Béla muzsikustréi

A Biomusic mostantól nem csak web-site-ot, hanem videókazetta-sorozatot is jelent. Szomjas György és Halmos Béla népzenei dokumentumfilmjei közül az elsőt júliusban adták ki, a következő pedig ősszel jelenik meg.

Az első film címe: „A szívben még megvan”. A mű Zerkula János gyimesközéploki (Lunca de Jos, Románia) primásról valamint feleségéről és zenésztársáról, Fikó Regináról szól. A második film „Rabja vagyok az életnek” címmel Maneszes Márton magyarországi (Suatu, Románia) zenész-ezermestert mutatja

tember végén megjelennek az Egyesült Államokban is.

A videókiadással Szomjas György és Halmos Béla régi terve valósult meg. A sorozat terve és több film évek óta készen van. Ideje volt, hogy az anyagokhoz a közönség is hozzájuthasson.

A promóciót komolyan segíti az internet, mivel a filmekből demo tölthető le a www.biomusic.hu oldalról. A videokazettákkal kapcsolatban információt kérni, s a kazettákat megrendelni a weboldalon található e-mail címen lehet.

Fogarasi Lajos

*A szívben még megvan
Portré Zerkula János
gyimesközéploki primásról*

*Rabja vagyok az életnek
Portréfilm Maneszes Márton
magyarországi primásról*

Maneszes Márton „Kántor” a romániai Mezőségen élő, archaikus hagyományokat őrző magyarság egyik kiváló primása-énekes. Az ősei között örömeiket is gyanító magyar zenész rendkívül sokoldalú, színes egyéniség, aki primásként cigánynak is tekinthető; aki paraszt, mert földet művel és állatokat tart; iparos, mint borbély, köszörűs, asztalos és ács; valamint értelmiségi, mint diplomás református kántor és tanító. A hagyományokat tudatosan őrző és magyarságáért bátran kiálló, erős hitű muzsikos élettörténete szépen példázza az erdélyi magyarság nehéz sorsát.

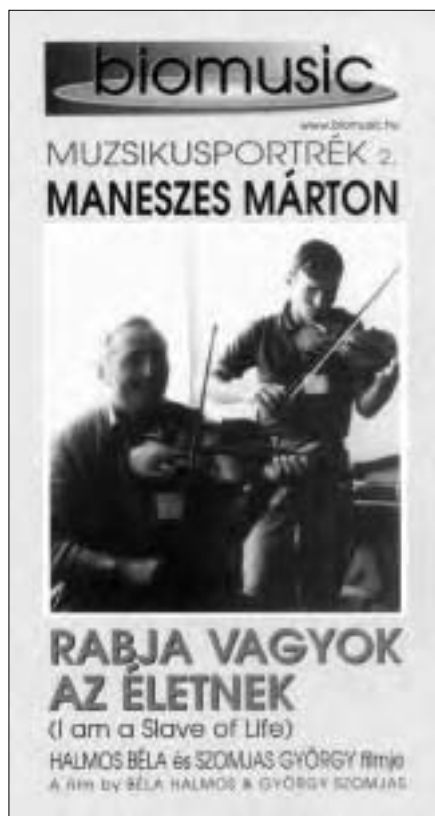
Zenekarában a hegedű mellett még használják a háromhúros kontrát, amelyen a g,d,a hangolású húrok az egyenesre vágott lábán egy síkban fekszenek, így a kontrás hármashangzatokkal (lényegében csak dúr akkordokkal) kíséri a dallamot. A vonós trió harmadik hangszere a nagybögő, amelyen a bőgős – ha több húr is van – csak egyet használ, C-re vagy D-re hangolva.

A film a személyesen elmondott, rendkívül érzéletesen előadott élettörténet és a művészi, emberi hitvallás dokumentuma. Emellett megismerkedhetünk benne a különleges hangzású, gazdag szóvati muzsikával, tánccal és a szokások némelyikével – miközben láthatjuk a mezősegi tájat és az ottani emberek életkörülményeit is.

Zerkula János a Romániában élő egyik magyar népcsoport, a gyimesi csángók kiváló cigányprimása, a klaszikus népzene egyik utolsó képviselője. A vak muzsikos egy ötödik (rezonáns) húrral felszerelt hegedűn játszik, és énekel is hozzá. A kétagú zenekarban a primás felesége, Fikó Regina játszik még ütőgardonon. Ez egy fából készített, cselló formájú, különleges húros hangszer, amit dobként használnak, mivel a húrokat egy jobb kézbe fogott fapálcával ütik, illetve balkézzel csattogtatják.

A portréfilm elsősorban a különleges hangzású, archaikus gyimesi zene és táncok bemutatására törekszik. Emellett a Gyimes-völgy táji szépségét és az ott élő emberek életkörülményeit is érzékelteti, s keretét Zerkula történelmi és néprajzi szempontból is érdekes élettörténete adja, amit a primás élvezetesen, gyönyörű magyarsággal mond el.

Halmos Béla

be. A muzsikustréik közül előkészületben van a Pál Istvánról („Pista bácsi, dudáljon kend”), a Gergely Andrásról („Hej, kis András”) a Demeter Antiné János Annáról („Anna néni”) a Fodor Sámuel „Neti”-ről („Neti Sanyi”) szóló film.

A kiadványok érdekessége, hogy két verzióban jelennek meg. A borítókat és a kísérszövegeket ugyan csak egy változatban, de két nyelven, magyarul és angolul készítik el, míg a filmek angol felirattal kerülnek külföldre. A Zerkula- és a Maneszes-kazetták külföldi promóciója még az idén elkezdődik. A produkciók szep-

TEMETÉS INAKTELKÉN

1991-ben Karácsony Zoltán és Teszári Miklós kollegámmal a lakodalom lefolyását akartuk megfigyelni és közben véletlenül részesei lehettünk egy halott búcsúztatásának és temetésének. A református kántor (asszony) lehetővé tette, hogy elmenjünk a gyászoló házhoz és bemenjünk a ravatalozó helyiségbe. A kapu, amelyen beléptünk, kertbe vezetett, amelynek a jobb oldalán hosszú, emeletes ház állott rövid oldalával az utcára. Az emeleti részen, végig a ház hosszában nyílt folyosó vezetett s ebből nyíltak az ajtók a szobákra s erre néztek a szobák ablakai. Ahogyan felfelé lépkedtünk a lépcsőn, egyházi éneket hallottam, de valami furcsa, idegen zavarral. Az emeleten kis szobába léptünk, amely balra rögtön bevezetett egy nagyobbba. Itt az ablak környékén, néhány széken ültek a kántor emberei, akiknek az énekét hallottam. Valahonnan hátulról pedig hallatszott a zavaró hang, ami valósággal szíven ütött. Nem a különössége vagy a zenei értéke miatt, hanem, mert hallottam, hogy ez „siratás fenn szóval”. Az etnográfus gyomra rándult bennem idegesre: ilyen alkalmunk, bizony, kevészer akad. Siratás élő valóságában s kezemben felvevőgéppel.

A szobát baldachinos ágy osztozza két úgyszólván külön részre s e mögött a sötétségben állott két sötétbe öltözött asszony. A feleség és a leányasszony hangja a kívülről hangzóval együtt szólt az egyházi énekkel, de természetesen függetlenek voltak s önállóan mentek a maguk útján. Akik végezték a maguk szertartását és rítusát, nem a másikkal törődtek, hanem csakis magukkal, a feladattal, amit a szokás rótt rájuk.

A két asszony, két özvegy, egymás mellett a sötétségben, közel a halott fejéhez és lábához, egymástól sem zavartatva az én felvételem mintegy háromnegyed órát siratott, de nyilván többet azzal együtt, ami a felvétel előtt történt.

Az előadásról azt lehet mondani, hogy valamelyest hullámokban folyt: nekilendültek, a lendület lelassult, majd gyorsult s olykor szinte megállott. Érezhető volt, hogy ez a hullámozás azzal függött össze, hogy kéznél volt-e a mondanivalója: szöveg-szólamok, mondatok, mondat részletek és töredékek, szavak. Ezek eleinte folyékonyan jöttek, a hallott-ismert formulákba illesztett aktuális mondanivaló. Bármilyen volt is légyen ennek a szöveganyagnak a szerkezete: hosszúság, szólam-, szó- és szótagszám, hangsúly, az asszonyok dallamnyelvére, minden meggondolás nélkül illesztették bele egy dallamszerkezetbe. A szöveg és a dallam együttese soha, egy pillanatra sem okozott gondot nekik. Az, amit mi dallamnak nevezünk úgyszólván mellékesen, oly' magától értetődően és automatikusan jött létre, mint a lélegzésük. Ami a hullámozást okozta, az a szöveg volt: vagy a formula fogyott el hirtelenjében s maradt a pusztán naturalizmus, vagy fordítva s akkor a folyamat egy pillanatra elszakadt a napi valóságtól. Ilyenkor ismételték s a feszültség leesett. Olykor mindkét szöveganyag kiesett az emlékezetükből s akkor az egész folyamat megállott egy másik pillanatra. De pihenni is kellett, ilyenkor az egyik vagy a másik abbahagyta a siratást. Nyilvánvaló volt, hogy az élő hagyomány körülményei között a sirató számára a fő feladatot és a fő nehézséget az újabb s újabb szövegek előteremtése jelenti. Ha nincsen, akkor ismét, megáll, újrakezd, aszerint hogy mi merül fel a gondolataiból. Ehhez képest a szöveg előadásának a módja nem jelent akadályt, hogy akár végtelen hosszán folyjék a rítus. A siratás végül teljesen abbamaradt: végleg elfogyott mind a mondanivaló mind az erő.

Másnap délelőtt a temetés templomi szertartással kezdődött, majd a hátsó ajtón kivonulva a templomdomb mögötti temetőben folytatódott. Nem mondhatom, hogy végződött. Ahogyan a résztvevők visszafelé jövet a templomdombról leereszkedtek a faluba, a két asszony a menetben is folytatta a siratást. Kollégáim videofelvételei valamelyest visszaadják ezt az alkalmat. Végül is a temetés az esti torral zárult le.

Halmos István

Szenti Tibor:

A tanya pusztulása

Akár a holttest bomlásának, a tanya pusztulásának is megvannak a fokozatai. Bárhogya is megy végbe az épület romlása, előbb az emberben hal meg, csak azután jön anyagi szétesés.

Először eltörik a szelemen. A tető megroggyan. A nád vagy cserép lecsúszik, és lehull a padlásra. A tapasztott mennyezet több helyen beszakad, nagy lyukak keletkeznek, melyeken keresztül a szobából kilátni az ég. Jön az eső, és ráül a tél hava. A padlásfödém leszakad, és törmelék borítja el a helyiségek padlózatát. A vastag tapasztarétegből a vékony lécek és nádszálak úgy bújnak elő, mint hullából a fehér bordák.

A falak között megszűnik a tartás. A tanya vég fala megbillen és kifelé dől. Hamarosan sorra követi a többi közfal is. A száraz vályog szétesik a zuhanás erejétől, nem fogja már a közé kevert polyva és törek. Néhány nagyobb, fehér mészkő leválik a tapasztásról, és őrzi még egy darabig a mintáspapír barna, vörös, zöld és kék virágait. Legtovább a kemence áll. Fehéren virítva, messzire kilátszik a törmelék közül, mint halom tetején ülő hatalmas, fakó sólyom kémleli a határt. A kéménynyílásnál, ahol a fal ledől mellőle, széthasad, és tovább töredezik. Beszakad a teteje és az oldala, majd lassan, egyre lejjebb kuporodva, elterül a törmeléken.

Az eső sárrá dagasztja, a nap melege kemény halommá száritja. A szél magokat hoz rá, és szúrós gaz nő rajta, azután a traktorok főlészántják. Néhány évig itt vörösebb a föld, és a szántásban a hajdani családi tűzhely helyét a szürkésfehér folt jelzi, míg a nagy ekevasak mélyebbre nem forgatják...

Nagyon későn, augusztusban kaptuk a hírt, hogy szeretett, idős meseterünk, a bokrosi Kovács „Küresz” Márton 1999 decemberében elhunyt. Rá emlékezünk.

A tápéi Ács György

(1890. január 29. - 1967. június 3.)

Az Ács házaspár a Csongrád megyei Tápé tánc kultúrájának, táncéletek kiemelkedő képviselője volt. Ács György 1890-ben született Tápén. Már gyermekkorában megismerte a munkát. Volt hajós, kubikolt a szegedi töltéseken, dolgozott kotrótelepen; napszámosként, béresként művelte mások földjét. Az első világháborúban Olaszországban harcolt. Megsebesült, hazaengedték szabadságra. Ekkor ismerkedett meg későbbi feleségével és táncos partnerével, Molnár Máriával, aki akkoriban „első lány”, a legjobb táncos volt a faluban. Ács György saját elmondása szerint a táncot „a maga fejétől tanulta meg”, illetve „román katonáktól” vette át. Felesége szerint viszont férje az apjától tanulta táncát, de a kérdéssel kapcsolatban a román tutajosok is eszébe jutottak.

Az idősebb tápai generációk életében még számtalan alkalom kínálkozott a románsággal való érintkezésre, amelyek lehetővé tették a korábbi generációk számára a románság táncainak megismerését, s a tanulóknak számára pedig elsajátítását is. Ilyen alkalmak a juhászokkal, tutajosokkal, a szórványos beköltözőkkel való találkozások, közös mulatások és a katonáskodás voltak, valamint a Maros mentén történt fuvarozások, munkavállalások. Az utóbbiak során a tápaiak román falvakban is megfordultak.

A tánc tanulásával kapcsolatos népi tudat sajátosságaira igen jellemzően világít rá Ács György és Fülöp Ferenc marosbogáti (Torda-Aranyos megye) származású népművésznők találkozására is. A népművészet mestereinek egyik találkozási pontján kissé féltékenyen figyelték egymás táncát, amelyben hasonló motívumok, mozzanatok (például földcsapás, hátravágó, légbokázó) is természetesen előfordultak. Mindkettőjükben – s különösen Ács bácsián – azonnal kész volt az ítélet: „Ügyes, jó táncos, de ellopta a figuráimat.” A hasonló motívumok láttán eleve kölcsönzésre gondoltak, holott teljesen különböző, távoli forrásból – saját szülőfalujuk hagyományából – merítették mindketten.

Táncincünk régi rétegének egyik legfontosabb típuscsaládját - az ún. ugrós-legényes táncokat - az Alföld keleti-délkeleti részén többnyire az oláhos képviseli. Legszébb, legépebb Csongrád megyei változatait a tápéi népművész-házaspár előadásai nyomán ismerjük. E tánc típus szólo formáját is gazdag, változatos formában járta Ács György.

1950. májusában kapcsolódott be feleségével együtt a Tápéi Népi Együttes munkájába. Nagy lelkesedéssel tanított, éles szemmel figyelte a legények mozdulatait, s ha nem volt megelégedve a táncal, már mutatta is. Szívesen tanítottak, s szinte valamennyi színpadi felkérésnek eleget tettek, amelyek során a fél országot bejárták. Gyakran keresték fel őket koreográ-

fusok, néprajzosok, zenetudósok is. Legtöbbször talán a tápéi Török József tanár úr ült le náluk, s ezek a beszélgetések is inspirálták a Tápéi Népi Együttes új műsorzámainak. Ilyen alkalmakkor beszélt többek között arról Gyuri bácsi, illetve mutatta szépen vasalt hajtogatott zsebkendőjét kezében fogva, hogy valamikor a legények a táncra kérésnél nem kérdezték hajlongva a lány előtt, hogy „szabad-e”, hanem hetykén táncra perdültek, s amelyik táncos lábú lány velük akarta járni, belekapott valamelyikük lobogó kendőjébe.

Ács György és felesége a hosszú népi együttesi és egyéni szerepléseik során a régi tánc hagyományok két legjellemzőbb és leggazdagabb típusát fűzték össze, minden előadás alkalmával újraalkotott, rögtönzött kompozícióban: a régi stílusú oláhost és újabb táncaink reprezentánsát, a friss csárdást. Ács néni több dalát vették hanglemezre a rádióban. Arcára szinte lányos mosolygás ült, amint dalolta a szebbnél-szebb népdalokat, a huncutkodó szövegű frisseket, meg a szomorúság szerelmeiket Tápé környékéről.

A táncos lábú Gyuri bácsi – aki a „Népművészet Mestere” kitüntető címet 1954-ben kapta meg – a Tisza menti nép kultúrájának külföldön és itthon megbecsülést szerzett nesztora volt. Emlékét őrzi az a hatalmas anyag is, melyet az Állami Népi Együttestől kezdve a Szegedi Nemzeti Színházon át öntevékeny művészeti csoportok, így többek között az ÉDOSZ Táncegyüttes koreográfusai jegyezték le és komponáltak műsoraikba.

Ács György táncáról a Zenetudományi Intézet Néptánc Archívumában két filmen cca 25 táncfolyamatot őrzünk. Mind az 1952-ben Erdős Lajos által, mind pedig az 1960-ban Martin György által készített film különösen jelentős. A filmfelvételekkel párhuzamosan, illetve azok során cca 50 fotó is készült, amelyek szinte kivétel nélkül dokumentum-értékűek.

Az Ács Györgyről, illetve a Tápén végzett gyűjtések során készült filmekről, szöveges gyűjtésekről, zenei felvételekről, tánc- és zenei lejegyzésekről részletes információkat az MTA Zenetudományi Intézet Néptánc Archívumában találhatnak az érdeklődők.

Gombos András

Tápé táncincésére vonatkozó főbb irodalom:

Bálint Sándor: 1957 Szegedi szótár I-II. A táncal kapcsolatos címszavak. Budapest; 1958 A szegedi népélet. 59., 66-70. Szeged; 1965 Tápé, falutörténet és népélet. 36-38. Szeged; 1968 A szegedi nép. 141., 148-155. Bp. Kovács János: 1901 Szeged és népe, Szeged ethnographiája. 459-461. Martin György: 1971 Adatok Tápé tánc hagyományaihoz. Az oláhos és a csárdás. In Juhász Antal (Szerk.): Tápé története és néprajza. 737-758. Tápé 79-85.; Néptáncosok kiskönyvtára I. sz. (Molnár István Darudöbögő c. néptánc feldolgozása) Bp. 1953. Szentpál Mária: 1952 A kultúrverseny legszebb táncai és dalai. Budapest Waldmann József: 1957 Tápai lagzi. In A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1957. 151-164. Szeged; 1966 Tápé táncalkalmi és hagyományai. In A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1965. 161-173. Szeged

FELHÍVÁS

MOLNÁR ISTVÁN V. KOREOGRÁFIAI FÓRUM
2001. MÁRCIUS 3.

Helyszín: Szakszervezetek Fővárosi Művelődési Háza
Bp. XI. Fehérvári út 47.

A Budapesti Művelődési Központ ötödik alkalommal hirdeti meg az Országos Koreográfiai Fórumot, melyet ez évtől a millennium tiszteletére a magyar néptáncmozgalom meghatározó egyéniségéről, Molnár Istvánról nevez el. A verseny két kategóriája:

Autentikus – A Kárpát - medence magyar és nemzetiségi táncanyagából készült koreográfia

Tematikus – Történelmünk eseményeihez, neves személyiségeihez kötődő koreográfia

A koreográfusok életkorára vonatkozó megkötés nincs.

A verseny célja mégis az, hogy elsősorban a fiatal, kezdő koreográfusokat ösztönözze új alkotások létrehozására.

A pályaművek időtartama maximum 8 perc lehet.

A koreográfiákat bemutató csoportok korosztályi megkötés nélkül, maximum 30 fővel vehetnek részt.

A koreográfiák a nevezési lapon beküldött jelisével kerülnek bemutatásra, elbírálásra. Az alkotók személye csak az eredményhirdetéskor kerül nyilvánosságra.

A verseny díjazása: mindkét kategóriában az I. díj 100.000,- Ft, a II. díj 80.000,- Ft, a III. díj 50.000,- Ft
A díjak odaítélésének feltétele, hogy kategóriánként minimum nyolc alkotás kerüljön bemutatásra.

Nevezési határidő: JANUÁR 10.

Nevezési díj: 5.000.-Ft/koreográfia

A nevezés módja: A nevezési lap, valamint a nevezési díj befizetését igazoló szelvénymásolat beküldése a nevezési határidőig az alábbi címre: Budapesti Művelődési Központ, 1119 Budapest, Etele út 55.

A vidékről érkező csoportok útiköltségéhez a rendezőség további pályázatainak eredményességétől függő mértékben járul hozzá.

Tájékoztató: Tel.: 203-4639, Fax: 203-4632
e-mail: muveszetek@bmknet.hu

„Deákos” Szólótáncverseny

Komárom, Szlovákia
Városi Művelődési Központ
2000. november 17.

„Táncolni mindenki tud, – s aztán ki így, ki úgy.”
(ifj. Antal Ferenc „Árus”)

A verseny kiírói és rendezői:

A RÉV polgári társulás,

**Az Ifjú Szívek Magyar Művészegyüttes,
Hagyomány Alap**

A versenyen részt vehet
bármely műkedvelő táncos ill. táncospár,
állampolgárságtól, együttesi tagságtól függetlenül.

I. kategória: gyerekek 15 éves korig

A versenyzőnek a maga által kiválasztott táncanyagból
kell szabad improvizációt bemutatnia (max. 3 perc)

II. kategória: felnőttek 16 éves kortól

– kötelező táncanyag –

férfi szólótáncosok részére:

Vasvári verbunk (Gömör)

női és páros szólótáncosok részére:

lassú és friss csárdás (Mátyusföld)

– szabadon választott táncanyag –

A versenyzőnek a maga által kiválasztott táncanyagból
kell szabad improvizációt bemutatnia (max. 3 perc)

– nevezési díj –

Gyermekeknek ingyenes, felnőtteknek: 150 Sk

A szolista-verseny zenei kíséretét a rendezők biztosítják.

A versenybe benevezettek részére szállást, étkezést ill. a felkészüléshez szükséges film- és hangzóanyagot biztosítunk.

Nevezési határidő: 2000. október 30.

A nevezési lapokat az alábbi címre kérjük elküldeni:

Ifjú Szívek Magyar Művészegyüttes

Mostová 8, 81102 Bratislava

Tel.: 00421/7/5441-0310

„Új élő népzene 2001”

címmel ismét lemezpályázatot hirdetünk, népzenei együttesek, énekes és hangszeres szólolisták részére. A pályázatra olyan műsorszámokkal lehet jelentkezni, amelyek eddig még CD-lemezen nem jelentek meg. (Hangkazettán való korábbi megjelenés nem kizáró ok.) A szakmai zsűri minden egyes tagja a teljes anyagot meghallgatva teszi meg javaslatát. Szólolistáktól legfeljebb hatperces, együttesektől legfeljebb tízperces hangfelvételt várunk. Szerkesztési okokból kérjük, hogy egy blokk ne legyen hosszabb öt percnél!

A zsűri tagjai arról döntenek, hogy mely műsorszámokat javasolják hangfelvételre.

A zsűri külön nem értékeli a pályázatokat, de a szavazati arányról minden pályázó értesítést kap.

A zenei szerkesztő-rendező a stúdióban rögzített felvételekből – szakmai és szerkesztési szempontok alapján – állítja össze a CD és hangkazetta anyagát.

A Magyar Rádió II. Népzenei versenyének első három helyezettjét a hangfelvételre meghívjuk.

A stúdiófelvételre 2001. februárjában kerül sor. A hangfelvételre érkezők előzetes egyeztetés alapján útiköltség-hozzájárulásban részesülnek. A CD és hangkazetta megjelenését a XX. Táncháztalálkozóra tervezzük.

A válogatásra felkerülő előadók bruttó 1.500,- Ft/perc tiszteletdíjban és tiszteletpéldányban részesülnek, a megjelenést követően.

**A pályázati kazetták beérkezési határideje:
2000. október 31.**

A pályázathoz egy minden szükséges információt tartalmazó mellékletet kérünk csatolni. Ebben szerepeljen a pályázó neve, levelezési címe, telefonszáma (fax-száma, e-mail-címe). Kérjük feltüntetni az egyes műsorszámok címét, időtartamát, a tájegységi hivatkozásokat (esetleg a gyűjtők nevével), számonként a közreműködők nevét és hangszerét, valamint az elhangzó dalok szövegét. Hiányosan dokumentált és késedelmesen benyújtott pályázatokat nem tudunk figyelembe venni.

postacím: Táncház Egyesület, 1255 Budapest, Pf. 153.
cím: Budapest, I. Corvin tér 8., II. em. 406-os sz.
telefon/fax: 214-3521, e-mail: tanchaz@mail.datanet.hu

Ég és Föld násza

Az Első Magyar Látványtár millenniumi kiállítása
Tapolca-Diszel, Templom tér, 2000. július 1. - 2001. május 31.

Tapolca-Diszel központjában, a Templom téren áll egy öreg malom, melyet sok-sok év kitarító munkájával az Első Magyar Látványtár varázsolta újjá. A Balaton-felvidék egyik legjelentősebb kiállítóterme 1995 óta ad otthont az alapítvány anyagából és más tárgyakból, alkotásokból rendezett, s általa ihletett tárlatoknak. A tizedik születésnapját ünneplő Látványtár „Ég és Föld násza – avagy a Teremtés geometriája” című 2000. évi kiállításának megnyitója egyben a Tapolcai Művészeti Hetek nyitányát is jelentette június 16-án. „Igen jeles néprajzi anyag áll rendelkezésünkre, az egykori magyar őshazák területén, és azok környékén száz éve élt nomádok által használt, illetve a Kárpát-medencében használatban volt eszközökből. Évezredek motívumkincs öröközte meg ezeken a használati és/vagy kultikus tárgyakon – textilen, fán, fémen, szarun, cserépen –, és e motívumvilág jelentésköreinek hallatlan mélységei tárulnak föl az ihletett vizsgálódó munkája során. Ezen vizsgálódások eredményeit, tanulságait kívánjuk a közönség elé tárni, látványtári előadásban, a millennium tiszteletére” – vallja Vörösváry Akos, a kiállítás egyik rendezője, s egyben zömmel az ő országos hírű gyűjteményét összefogó Látványtár egyik alapítója. Rendezőtársaival – Avar Ludmillával és Avar Akossal – együtt a látványtári tárgyak mellett a Keresztény Múzeum, a Kozlováry Gyűjtemény, a DisztriBútor Kft. Almárium népi régiségüzletének, valamint névtelenséget kérő gyűjtők anyagából is válogattak. A tárlatot Hoppál Mihály etnográfus, az Európai Folklor Intézet igazgatója nyitotta meg. A kiállítás 2001. május 31-ig tekinthető meg, hétfő kivételével minden nap.

„Hogy fenn a kék ég, lenn a fekete föld megteremtették, kettő között emberfiákat teremté Tengri.”

„És az a fény, ami ott ragyog az Ég fölött, mindenekfölött, ... az bizony egy az emberben ragyogó fényvel.”

„Atyánk a magas ég, anyánk a széles föld,” – mondták a kazakok ősei, a hajdani türkök. Eme isteni házaspárt Tengrinek és Umajnak hívták. Tengri a világosságot és meleget sugárzó, a földet megtermékenyítő égi isten. Umaj királynő a tápláló Földanya, a termékenység istennője, a gyermekek védelmezője.

A türkök szent helyein ma kazak nomádok mutatnak be áldozatot az Égnek és a Földnek. A történelem során alig változott a nomád ember életmódja. A vége-láthatatlan puszta zöld füve táplálja a nyáját; az ég lenyűgöző fensége pedig az örökkévalósághoz irányítja a gondolatait. A környezet viszonyosságai és a nagy-világtól való elszigeteltség mély gondolkodású, erős embereket formálnak. Mikor az ember ilyen közélről szemléli az őt körülvevő világot, megtanul a természet szívébe nézni, megérti annak szellemi lényegét is. Megnyílnak előtte a földbe, vízbe, kövekbe és fába rejtett titkok. A természet vérkeringésében élő nomád ember a rendezett kozmosz egy részének érzi magát és ehhez igazítja egész életét. Lakhelye, a jurta szakrális értelemben maga is egy világmodell. Kupolája az égbolt. A füstnyílás a jurta kupolájának közepén: az ég kapuja, amely biztosítja a kapcsolatot Isten és ember között. A jurta közepén a házi tűzhely, amely alatt ott van az alvilág bejárata. Egy tengelyen három világ: a Felső az ég, a Középső a föld, és az Alsó az alvilág. „A bagyományos társadalmak embere csak olyan térben volt képes élni, – mondja Eliade – amelyben szimbólumok biztosították a síkok áttörését, s ezáltal lehetséges volt az érintkezés a másikkal, a földöntúli világgal.” A jurta belső elrendezése is szim-

bolikus, zárt körben egyesíti a női és férfi oldalt. A nomád élet felszerelési tárgyainak mindegyikén (a konyhai eszközökön, a szőnyegekben, lószerszámokon stb.) megtalálhatók az ősi égszimbólok ábrázolásai. A szimbólok felnyitják az ember szemét a láthatatlan világra és akkor is hatnak az ember lelkére, amikor jelentésük már feledésbe merült a tudat számára. A jelképek azokban az ősi időkben születtek, amikor ábrázolásuk még mágikus szertartás részét képezte. A lenyilazott állatot ábrázoló sziklarajz a vadász óhaját fejezte ki és varázsjelként szerepelt a vadászmágiában, segítve a vadászat sikerét. Az állattenyésztő nomádoknál a hajdani időktől napjainkig megőrződött, hogy a kosszarvak és szarvasagancsok termékenységet, bőséget, nemző erőket jelképező varázsjelek. Ugyanakkor hordozták a totemizmus emlékét is, amikor még a szent állatot a nemzetség őseként tisztelték.

A különböző jeleknek és szimbólumoknak ma is nagy szerepük van a nomádok életében, ugyanis rituális jelentéssel bírnak, megóvnak a bajtól vagy szerencsét hoznak.

A kazak jurta ajtaján és a szőnyegekben található kosszarv ábrázolások a bejáratot és a jurta belső terét őrzik a rossz szellemektől. Az ún. „negyven szarv” szimbólum a bőséget segíti elő: sok gyerek születését, a nagycsalád növekedését, az állatállomány szaporulatát stb.

A kazak jurta legjellegzetesebb díszítőtárgya a hímzett faliszőnyeg, a tuszkiúz. Egy ilyen szőnyeg egy év alatt készül el. Apró láncöltésekkel hímzik vászon, bársony vagy selyem alapra. Tuszkiúzaikra büszké a családok, féltve őrzik ezeket egész életükben, majd – mint családi kincset – gyermekeiknek adják tovább.

A kiállításon látható tuszkiúzok mind más és más időben készültek, különböző emberek kezemunkái. Csupán egy dolog köti össze őket, születésük helye. Ugyanis mindet Nyugat-Mongólia hegyeiben élő mongóliai kazakok készítették. A terület, ahol ezek az emberek élnek, a Mongol-Altáj magas hegyei által teljesen elzárt vidék. Az elzártság megóvta őket az idegen hatásoktól és az új idők szeleitől is. Így sikerült a nomádoknak megőrizni eredeti tisztaságukban a régi hagyományait és művészetükben a szimbólumok erejét. Az emberiség egyik legősibb szimbóluma a kör, melynek jelentése lehet: Nap, Hold, föld, világ, mindenség, mag, köldök, kút, forrás stb. Ősidők óta a kör – mint a legtökéletesebb forma – Isten tökéletességét is szimbolizálta.

A kör, a tuszkiúz legfőbb motívuma, a kazakok legkedveltebb szimbóluma. A kazakok a Napnak hódoltak, mint Isten legragyogóbb megnyilatkozásának. Mellükön bronz és ezüst talizmánokat hordtak, melyeken napábrázolások voltak.

Nem véletlen az sem, hogy a kazak népviseleten található gömb alakú gombokat (topcsu) rendkívül nagyra értékelték és féltve őrizték. Még ha ki is dobták a régi ruhát, a gombokat soha. A nők hajdísz (csolpu) szoláris motívumokkal díszített, kerek fémlemezekből áll. A kazak menyasszony is ezüst csengő gömböket visel a fejdíszén.

A tuszkiúzokat szemlélve önkéntelenül is érezzük, hogy bár nincs köztük két egyforma, mégis mind egy tőről fakadnak, egyazon hagyomány szülőitől. A mongóliai kazakok által készített tuszkiúzok

közül a legjellegzetesebb formájú három fő részből áll. E három rész: a belső piros négyszög, az azt három oldalról körülvevő fekete anyag és a külső piros szegély. Ezek által a tuszkiúz egy kapuhoz hasonlít. A tuszkiúzok közül nincs egy sem, melynek eldolgozták volna az alját. Mintha a több hónapig tartó munkának hirtelen vége szakadna, még mielőtt a hímzést befejezték volna.

Mivel is magyarázható ez a hagyomány? És mit is szimbolizál a tuszkiúz maga? A tuszkiúz archaikus hangulata azt sejteti, hogy a mítoszi „kezdet”-ben kell keresni a választ. Kezdetben, abban az időben, mikor „még nem létezett sem lét se nemlét, sem a légtér sem az ég fölötte,” „Nem volt halhatatlanság és halál sem. Éj s nap közt nem volt különbségtevő jel. Csak az Egy lélegzett, lehelet nélkül, Öneréjéből. Nem volt semmi más ott.”

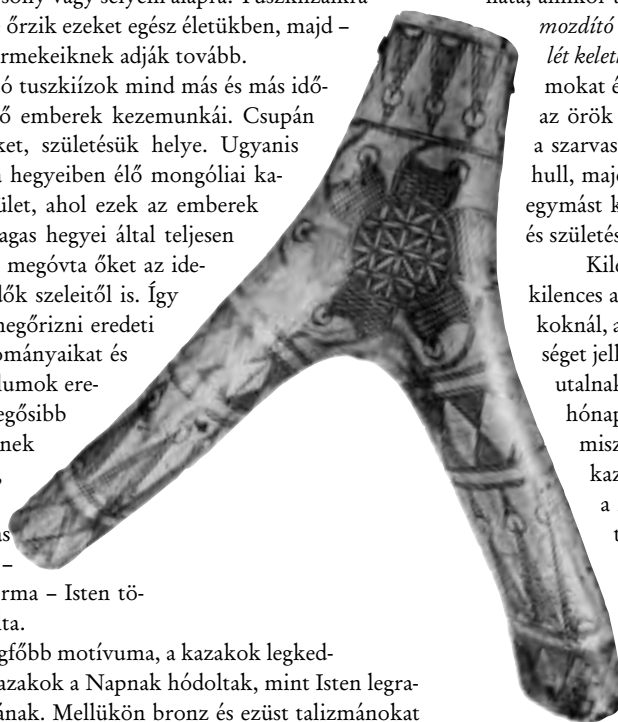
Az örök kezdetben az egységbe zárt ellentétek: ég és föld, világosság és sötétség, anyag és szellem még tökéletes állapotban vannak. Az abszolútumból való kisugárzásukkal kezdődik a teremtés.

A teremtésmítosz elbeszéli, hogy „két elem alakult ki a Káoszból, a Föld és az Ég, amelyek egymástól távol lebegtek a térben. De egy erő ellenállhatatlanul egymás felé hajította őket. Ég és Föld szorosan összefonódott.” Ebből a szent házasságból született meg az élet, a rendezett kozmosz, a földi világ és benne az ember. A tuszkiúz külső piros szegélye mint tűző Nap öleli át a fekete Földet. A Nap átöleli a Földet és elárasztja megtermékenyítő erejével. Ez az Ég és a Föld násza. A teremtésnek az a lángoló pillanata, amikor a Föld az Eget befogadja és ezzel „engedi, hogy... életet mozdító tűz támadjon... amitől a mennyei pompában... látható lét keletkezik” A Nap által körülölelt Földre növényi motívumokat és szarvasagancs formákat hímeznek, a termékenység, az örök fejlődés, a megújulás és újjászületés jelképeit, hiszen a szarvasagancs is – mint ahogy a fáról a levél – évenként lehull, majd újult erővel, még gazdagabban ismét kifejlődik. Az egymást körülfonó motívumok a teremtés, megtermékenyítés és születés misztériumát sugallják.

Kilenc vagy tíz kör foglalja magába a szimbólumokat. A kilences a legnagyobb tiszteletben tartott mágikus szám a kazakoknál, a tízes szakrális szám, amely a teljességet és a befejezettséget jelképezi. Ezen kívül, ezek a számok a termékenységre is utalnak, hiszen kilenc hónapig (9-szer 30 nap) vagy tíz holdhónapig (10-szer 28 nap) tart a nő áldott állapota is. A nőnek misztikus kapcsolata van a földdel. A termékeny anya, a kazakok hite szerint, termékenységfokozó hatással van a nyájra is, ezért sok rituális szokás alakult, melyben a termékeny asszony fontos szerepet játszik. A tuszkiúz közepe úgy bújik meg a Föld belsejében, mint a gyermek anyja méhében. Egy régi türk legenda szerint, az első ember a Föld köldökéből jött a világra. Mezopotámiai, iráni és közép-ázsiai hagyományok szerint a világmindenség egyetlen középpontból a „köldökből” fejlődött ki és a négy égtáj felé terjeszkedett. Az Isten „a világot mint embriót hozta létre. Amiként az embrió a köldökből növekszik, éppúgy kezdte az Isten a köldök-nél a világ teremtését, és onnan terjed az aztán ki minden irányba.”

A tuszkiúz közepe a Föld köldökét, az élet forrását szimbolizálja, amelyből az Ég és Föld elkülönülésével megszületik a kozmosz és benne az ő tökéletes kicsinyített mása, az ember.

A kazakok a köldökzsinórt, mint a mikrokozmosz szent darabját őrzik életük végéig. A köldökzsinór az emberi sorssal kötődik össze. A mongóliai kazakok köldök-anyának hívják azt az asszonyt, aki

elvágia az újszülött köldökzsinórját. A köldök-anya személyisége szerintük meghatározó a gyermek sorsa szempontjából és ezért fontos, hogy bölcs és jó kedélyű legyen.

A tuszkiúz középső részére, a mongóliai kazakok általában két vagy három kört szoktak ráhímezni.

A számok jelentését tekintve „a három azt szimbolizálja, hogy Ég és Föld egyesülése létrehozta az embert, s ezzel teljessé lett az isteni megnyilvánulás. A három... az isteni rendet, a tökéletességet az Isten - Világmindenség - ember rendjét szimbolizálja.”

A kettő a teremtés kezdetét, az istenségben egyesülő ellentétek szétválasztását jelenti. Megszületik a kettős természetű világ, mely anyjától anyagi természetét öröklí, apjától pedig a szellemet. A külső, természeti ember, aki az anyaföldtől kap táplálékot és a belső, lelki ember, aki a fény birtokában van. E kettősséget Böhme a virág példáján magyarázza: „A lélek lényege és képmása a földön megtalálható a szép virágban, mely kinő a földből, hogy aztán eltelje a tűzzel és a fénnel. Látható, hogy a föld centrum... és egy szép virág nő ki belőle, amely nem hasonlít a földhöz... és mégis a föld a virág anyja.” Ehhez hasonlóan tükrözi e kettősséget a tuszkiúz „szíve” is, mely a Föld középpontjában helyezkedik el és úgy tündöklík, mint a Nap. A gyermek születését követő szertartásnak az a momentumja, amikor a kazak köldök-anyja veszi először kezébe a gyereket és magasra emeli, hasonlít más népeknek arra a szokására, hogy az újszülöttet először a földre teszik és onnan apja emeli föl a magasba. A kazakoknál a Föld szerepét a köldök-anyja játsza, aki a gyermeket magasra emelve mutatja az Égnek, az Ősatyának. Ez a rituális gesztus a világra jött ember valódi származását hangsúlyozza és az ősszülők védelmébe ajánlja a őt.

A két kör ugyanakkor a Holdat és a Napot is jelképezi, ahol a Hold, mint a Föld megfelelője a női, a Nap pedig a férfi princípium. A Hold-kultusz és a Nap-kultusz most is él a kazak nomádok között. Férjhez menő lányukat a kazak szülők e szavakkal búcsúztatják: „A hold jobb oldaladról keljen föl, a nap bal oldaladról keljen föl.”

A tuszkiúzon két szimbólum egyesül az egy körbe beleírt kereszt motívumban, ahol a kereszt a Föld, a kör pedig az Ég. A két szimbólum összeolvadása szintén a szent szerelem megjelenítése. Az égi szerelem pedig a földi szerelem mintája.

„Én vagyok az ég, Te vagy a föld”- mondta a férj hitvesének a régi Indiában „Nap alatt vagyok”- mondta régen országszerte az eljegyzett magyar lány is.

A tavaszi napéjegyenlőség idején ünneplik a kazakok a Naurizt, „annak a napnak emlékét, amelyen a világot és az embert megteremtet-

ték”. Ezen a napon Ég és Föld újból frigyre lép és a teremtés megújulása következik be. (A menny-dörgést Nauriz napján különösen boldog jellnek tekintik.) Az ünnep rituális étele az ujki asar, a különböző játékok és táncok mind a szerelmet és a természetben alvó erőket igyekeznek felébreszteni. A boldog szerelmesek – az istenek példa-adó mintájára – ekkor egymásra találnak és gyakran esküvő követi a Naurizt. A kazak tuszkiúzt esküvőre ajándékozzák, hogy az egy életen át a szerelem és a termékenység szimbólumaként díszítse a házaspár ágyát és emlékeztesse az embert a földi dolgok isteni eredetére.

A tuszkiúz, szimbólumain keresztül a kozmosz teremtését beszél el és a születő világ képét festi meg az ember számára. Az eredeti világ egyszerű és tiszta. Olyan világ, amelyet a gyermek magával hoz születésekor, az a világ, mely kíséri az embert egy életen át, mint egy álom, mint a vágy az „aranykor” után. „Ez a béke, a rend, az életteljeség, a nyugalom, a virágzás... kora”, amikor „a lét olyan könnyű és átlátó, mint a boldog szerelem.”

Az Ég és Föld nászából született szent világot a mítosz világfa képében jeleníti meg. A világfa összekapcsolja kozmoszunk három részét: az alsó világban gyökerezik, a törzse a földön van, a koronája pedig az eget támasztja. Itt, ezen a világtengelyen a sámán, mint valami létrán közlekedik misztikus utazásai során. A tuszkiúz föntről nézve ábrázolja a szakrális világot, talán úgy, ahogy azt az égi utazásáról földre érkező sámán is láthatja. A tuszkiúz piros centruma a Föld köldöke, amelyből kinő a világfa. A világfa belsejében fakad az élet forrása, ami a tuszkiúzon két kör formájában jelenik meg. A fekete háttér a tuszkiúzon a mi Földünk és a föld alatti alvilág mély sötétsége, ahol a világfa gyökerei vannak. A növényi motívumok és a szarvasagancsok az előtérben a világfa koronáját képezik, amely az égig ér és a négy égtáj felé is szétterjed.

A világfa ágain, a türk mitológia szerint, az élőlények lelkei várják születésüket. A kilenc kör a tuszkiúzon a magzat születése előtti, láthatatlan élete. E körökben a világos és sötét szegmensek, a Föld sötétsége és az Ég világossága, az egy élet csírájába zárt két természet.

A tuszkiúz alsó szélé a küszöb a Nap-kapujában, amely az átmenetet jelenti a földi és a földöntúli világ között. „A születésnek és a halálnak, az élő családba és az ősök családjába való belépésnek ... egyetlen közös küszöbe van, a hazai föld.” Itt, a tuszkiúz levágott vonalán, a Föld köldökén, az életfa tövében kezdődik a földi élet és itt ér véget, ahogy a mikrokozmosz szinten is a köldökzsinór elvágása az ember életének kezdetét, a „mitikus köldökzsinór”, az élet fonálának elvágása pedig a végét jelenti.

De ugyanezen a vonalon találkozik a tuszkiúz utolsó ellentétpárya is: a halál és az újjászületés. A kazakok abból a meggyőződésből hagyják befejezetlenül a tuszkiúzt, hogy így az élet is folytatódik. A tuszkiúz befejezetlensége, mint ahogy az örök megújulás szimbólumai és az életfa megjelenítése is, a halhatatlanság és az örök élet gondolatát sugallja.

A tuszkiúzon is megszakad a Nap útja, úgy, mint az égen naplementekor, de az éjszaka elmúltával, hajnalban újjászületik. Ilyen derűlátó és örömteli jövőt ígér a tuszkiúz az embernek is. Hiszen a bennünk lakozó szellemi lény a fény gyermeke és azonos Azzal, aki a Napban lakik.

Avar Ludmilla

Töröksíppal, dobbal...

Makedon fesztivál

Fonó Budai zeneház 2000. szept. 23.

Mióta a mozikban megtekinthettük különböző balkáni rendezők filmjeit, gondolok itt például az „Eső előtt”-re vagy az „Underground”-ra, egyre népszerűbb ez a kultúra, ez a zenei világ Magyarországon. A csodálatos dallamok valahol a régmúltban, Dél-Szerbia és Makedónia népzenejében gyökereznek.

Akik ismerik a budapesti Martenica Bolgár Néptáncegyüttest, tudják, hogy számunkra ezek a dallamok, táncok nem ismeretlenek, sőt 18 éve gondozzuk a magyarországon élő bolgárok hagyományait.

Makedónia kisebb része tartozik Bulgáriához, de annál inkább szívnkhöz nőtt. Köszönhető ez személyes kapcsolatainknak, melyeket lassan hatodik éve ápolgatunk. Én személyesen is gyűjtöttem Petrics környékén. Fantasztikus volt, ahogy bekapcsoltam az autóban a magnót, felhangzott egy ismert dal az Eső előtt című filmből, s ők az eredeti variációt énekeltek egyidőben a kazettán elhangzottal. Közelről láttam táncaikat, szokásikat, mindennapjaikat, ahogyan művelik földjeiket a rekkenő hőségben. Ez a küzdelem és a fájdalom az, mely zenékben oly gyönyörűen megjelenik, de természetesen a balkáni emberek életvidámsága, közvetlensége sem hiányzik belőlük.

Ebből a titokzatos világból szeretnénk ízelítőt adni 2000. szeptember 23-án a Fonó Budai Zeneházban. Természetesen csak hagyományőröket hívtunk meg, akik az autentikus folklórt képviselik. Két meghívott csoportunk Pirinszka Makedóniából, Petrics környékéről érkezik táncsal, töröksíppal, dobbal, éppen csak nádihegedűvel nem. Vendégül látunk olyan magyarországi együtteseket is, akik makedón táncokkal is foglalkoznak: Pécsről a Tanac táncegyüttest, Budapestről az Iliosz együttest, Békéscsabáról a Balkán táncegyüttest. Az est házigazdája a Martenica együttes, műsorunkban közreműködik a Rila zenekar, Róza Bancseva, Kerényi Róbert és barátai.

Természetesen hajnalig együtt bulizunk majd a makedónokkal.

Mindenkit szeretettel várunk!

Nagy Timea
Martenica Együttes

TAYLORDANCE

TÁNC – SPORT – SHOW

NÉPI FEJDÍSZEK, KARAKTERCIPŐK

BALETTCIPŐK, BORTNIK

CSIPKÉK, GYÖNGYÖK

FLITTEREK, STRASSZOK, ÉKKÖVEK

NYITVA : HÉTFŐ – PÉNTEK : 9 - 19, SZOMBAT : 9 - 18

1074 Budapest , Hársfa u. 5.

Tel.: 321-7838, 342-1114 Fax: 352-7032

E-mail : taylordance@matavnet.hu

www.taylordance.matavnet.hu

9730 Kőszeg, Árpád tér 25.

Tel.: 06-94/ 361-558 Fax: 94/ 362-145

ÜRÖMI NÉPMŰVÉSZETI ISKOLA

Október, november, december első vasárnapján 9-14 óráig

ifj. Csoóri Sándor nyílt tanítási napot tart,

A MAGYAR ZENE-JÓGA címmel. Minden érdeklődőt

– még klasszikus zenészeket is – szeretettel várunk!

Részvételi díj: 700 Ft/fő

Érdeklődni lehet a 06-26-350949-es telefonszámon.

PRO FOLK
HANGSZEREK,
TOKOK, KELLÉKEK,
JAVÍTÁS, PROGRAMIRODA
ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY
Cím: Budapest, VII. Dehány u. 74.
Nyitva: 10-17h, pénteken 10-14h
Tel./Fax: 361-3341
vagy 06 (30) 9-549-903
Fax: 263-1339
E-mail: profolk@tla.hu
Honlap: www.datanet.hu/profolk-hu

Új szatmári népzenei monográfia

Szabolcs-Szatmár-Bereg vidékének zenei anyaga több kötetben látott már napvilágot. Mivel ezek leginkább megyei kiadványok, nehezen hozzáférhetőek azon érdeklődők számára, akik az ország más vidékein élnek.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Pedagógiai és Közművelődési Intézet és Továbbképző Központ azzal a kéréssel kereste meg Joób Árpádot, hogy a Szól a figemadár, a Gilice madár és az Édesanyám rózsafája című kötetek anyagából válogassa ki a legszebb, e régióra leginkább jellemző dallamokat, mert a millennium alkalmából lehetőségük van egy új kötet megjelentetésére. Azt hiszem, sokunk számára hiánypótló lehetne egy ilyen jellegű válogatás. A részletesebb tájékoztatás érdekében Árpáddal beszélgettem.

– Jogos igényként merült fel a kötetek anyagának újra kiadása, hiszen fontos, hogy bárki, aki érdeklődik e terület zenei anyaga iránt, megbízható forrásokból válogathasson. Egyéb munkáim miatt kicsit töprengtem, hogy vállaljam-e ezt a nemes feladatot, de végül úgy döntöttem, hogy ez kötelességem és szívesen eleget teszek a kérésnek. El is kezdtem a munkát. Első lépésként a három gyűjtemény anyagát néztem át dallamról dallamra. Igyekszem mindegyikhez hangzóanyagot találni.

Emellett fontosnak tartom, hogy meghatározzam a dallamok típusát, rokonságát, variánskörét. Nemrégiben Budapesten, az Akadémián járva beszélgettem tervemről egy kollégámmal, melynek eredményeképpen arra a gondolatra jutottam, hogy nem érdemes a három kötetből egy negyediket csinálni. Szerencsésebb az Akadémián lévő, erről a vidékről származó dallamanyagot is átnézni, így az egész terület

Az említett népzenei monográfiák a következők

(a kiadás sorrendjében):

Szól a figemadár – 150 népdal és rigmus. Szabolcs-Szatmár megyei Tanács Művelődésügyi Osztálya, 1957

Gilice madár – 100 Szabolcs-Szatmár megyei népdal. Összeállította: Dancs Lajos, lektorálta: Halmos István és Martin György; Szabolcs-Szatmár megyei Lapkiadó Vállalat, 1976

Dancs Lajos: Kör, kör, ki játszik – 100 énekes-táncos népi gyermekjáték Szabolcs-Szatmár megyéből. Megyei és Városi Művelődési Központ, Nyíregyháza, 1982

Édesanyám rózsafája – Szabolcs-Szatmár megyei népdalok Dancs Lajos gyűjtéséből. Szerk.: Tarcai Zoltán, Nyíregyháza, 1993

Ugyan nem zenei kiadvány, de teljesebbé teszi a sort Halmos István: A zene Kéremjében. Magyar Néprajzi Társaság Könyvtára sorozat, Budapest, Akadémia Kiadó, 1959.

színe-javából lehet válogatni. Ez persze feltételez egyfajta támogatást, pontosabban engedélyt, hogy az archívum anyagát áttekinthessem. Erre szóban már ígéretet kaptam. Tehát jószerint rajtam múlik, mikor tudok erre időt szakítani. Merem remélni, hogy ezt nyár végén, kora ősszel megcsinálom, tehát a munka elsődleges és fő részét elvégzem, a többi már viszi magát.

– Van-e mód arra, hogy a hangzóanyaggal együtt jelenhessen meg az új példatár?

– Így lenne célszerű, de lehet, hogy első körben csak a kötetre lesz lehetőség. Ám ha így is lesz, nagyon fontosnak tartom, hogy a kiválogatott dallamokat jegyzetekkel lássam el, melyek a dallammal kapcsolatos összes föllelhető információt tartalmazzák: a Magyar Népzene Tára típusrendje alapján hová sorolható, milyen dallamvariánsok formájában található még, hangzóanyag formájában hol lelhető fel, stb.

– S mi lesz a címe?

– Még nem tudom, majd menet közben kialakul.

Juhász Erika

A Magyar Művelődési Intézet

Táncház Archívumának rendezésében

2000. szeptember 12-én megnyílt

A Vajdasági Táncházmozgalom Története c. kiállítás

*Helyszín: Népi Iparművészeti Titkárság kiállítóterme
Budapest, Szilágyi Dezső tér 6.*

A kiállítást Héra Éva, a Magyar Művelődési Intézet

*Népművészeti Főosztályának vezetője nyitotta meg,
előadást tartott Borsi Ferenc, közreműködtek: Polgár Lilla,*

Borsi Ferenc, Fábri Géza és az Ördögös zenekar

*A tárlat – amely válogatást mutat be Dormán László
fotóalkotásaiból – szeptember 22-ig látható, hétfőtől*

csütörtökig 8-16, pénteken 8-13 óráig.

TÁNCCHÁZ ARCHÍVUM

Tevékenység:

A táncház mozgalom történetével kapcsolatos anyagok gyűjtése (újságcikkek, fotók, plakátok, video és hangfelvételek stb.).

A témával kapcsolatos információs adatbázis létrehozása (személyek, zenekarok, intézmények, táncházak stb.).

Vezető: Halmos Béla

Munkatárs: Antal György

Magyar Művelődési Intézet

Budapest, Corvin tér 8.

Tel: 214-6460

E-mail: halmosb@mmi.hu; antalgy@mmi.hu

Ez a CD talán a világ minden táján ismert népi hangszert, a dorombot mutatja be dallamjátszó (szóló és zenekari) szerepkörben. Magyarországon ez az első önálló dorombos CD lemez melyen a megszólaltatott dallamok nagy része moldvai tánc és ének, többségében „táncházás” előadásban. A Moldvában élő csángómagyaroknál még használják ezt a hangszert, többnyire guzsalyas dallamok játszására. A zeneszámok között elhangzanak szólók, duók és zenekari összeállítások eredeti és feldolgozott formában egyaránt.

Köszönet azoknak a falusi zenészeknek és énekeseknek, akiktől a dallamokat tanultuk: Legedi László István, Hodorog András, Balog Antai, Tálász András, Gusa Pál - furulyás, és Bogdan Toader, Mandache Aurel - hegedűs, valamint azoknak, akiknek értékes gyűjtései segítették munkánkat.

További köszönet illeti Szilágyi Zoltán dorombkészítő mestert, aki kiváló hangszereit rendelkezésünkre bocsájtotta.

Jómagam 25 éve foglalkozom népzenevel, s már a kezdetek óta izgalmas zeneszerszámnak tartom a dorombot, ezt az egyszerű kis hangszert.

Immár 15 éve tanítok az Óbudai Népzenei Iskolában, ahol a moldvai hangszeres népzene kapcsán kerültem baráti kapcsolatba a kazettán közreműködő előadótársaimmal. Budapesti zenekarok tagjaiként magas színvonalon muzsikálnak úgy táncházakban, mint koncerteken egyaránt:

Bolya Dániel, Bolya Mátyás – Kárpátia, Horváth Szilárd – Csürrentő, Égenföld, Palya Bea – Kárpátia, Laokoón Csoport.

Ezt a CD-t mindazon népzene-t kedvelők figyelmébe ajánlom, akik szeretik az újszerű, különleges hangzásokat, és figyelemre méltó hangszernek tekintik a dorombot.

Balogh Sándor

Tel.: 280-4446, 388-6381

Levélcím:

H-1034 Budapest, Nagyszombat u. 27.

URL: www.datanet.hu/etnofon

e-mail: etnofon@mail.datanet.hu

AGÓCS GERGELY

„A kutyadudának a nótája”

A dudazene stílusa és előadásmódja a vonósenekarok gyakorlatában

Az, hogy a duda hosszú évszázadokon keresztül uralkodó hangszere volt térségünk zenekultúrájának, és ez rányomta bélyegét a huszadik század hagyományos zenei életére, a magyar etnomuzikológiában alaptételnek számít. Ismert tény az is, hogy hagyományos műveltségünkben külön a dudára utaló dallamtípusok, vokális és hangszeres előadásmódok, sőt, külön e hangszerhez köthető hiedelmek és szokások is felfedezhetők. Jelen tanulmányomban arra vállalkoztam, hogy megfogalmazzak néhány kérdést és megállapítást a vonósenekarok tudatosan, bevallottan a dudához kapcsolódó repertoárjának témakörében.

Ehhez elsősorban szükségesnek látom megfogalmazni, mit értek a „tudatosan, bevallottan a dudához kapcsolódó repertoár” alatt. A rendelkezésünkre álló hangfelvételek azt mutatják, hogy a vonósbandák dallamkészletében a magyar nyelvterület egy részén fellelhetők olyan dallamok, melyeket maguk a zenészek is dudánótáknak neveznek, vagy más módon a dudazenehez kapcsolódónak tartanak. Ettől függetlenül természetesen még egy sor olyan dallamot, előadásbéli sajátosságot, vagy motívumfüzési gyakorlatot ismerünk, melyek a vonós hangszereknél kimutathatóan kapcsolódnak a dudazene hagyományához, ezekkel viszont most nem kívánok foglalkozni.

A vonósenekarok muzsikusai által előadott dudánóták általában nem dallamaik révén, hanem elsősorban különleges játékmódjuk, mégpedig a duda hangzásának tudatos imitálása miatt viselik ezt a megnevezést. Azon zenészek repertoárjában ugyanis, akiktől a rendelkezésünkre álló dudánóták származnak, rendszerint több olyan – külön megnevezéssel nem jelölt, tehát a dudához tudatosan nem kapcsoló – dallam található, amelyet valaha a környéken működő dudások is játszhattak.

Ezzel szemben feltűnik, hogy egy-egy zenekartól vagy vonós zenésztől eddig többnyire csak egy-egy, dudanótának nevezett dallamot sikerült rögzíteni. Vajon mi lehet ennek az oka? A kérdés megválaszolásához a zene társadalmi funkciójának, s bonyolult összefüggésrendszerén belül is a zenészek közösségi szerepkörének vizsgálatát kell előtérbe helyeznünk. Véleményem szerint, amióta a zeneszolgáltatást erre szakosodott specialisták végzik, térségünkben a mindenkori közönség egyfajta presztízsformaló próbatétel elé állítja a zenészeit. A muzsikuskok „vizsgáztatása” olyannyira beépült a szórakozási alkalmak szokásrendjébe, hogy ennek az idők során kialakultak a folklór által szabályozott és rögzített formái.

A megrendelők nem egyszer szójátékokba rejtették egy-egy nóta címét, így például:

„Játsszátok el azt, ami nem igaz!” – megfejtés: „Csak egy kislány van a világon...”

„Most azt, amibe csont nincs!” – megfejtés: „Libamáj, kacsamáj...”

„Most azt, hogy tagadom-bevallom!” – megfejtés: „Nem loptam én életemben, csak egy csikót Debrecenben...”

Fotó: Halmos Béla

Kürtön, gyűjtés közben (1994.)

Farkas „Boeska” Rudolf, Balogh „Súger” Kálmán, Csillag Vilmos

3-11 126 Dudanóta Nagy (Hed) (Bors m.)
Dariusz Gyula (1928)

91 - Agócs György 1992

Az ilyen találós kérdések játéka az lényege az, hogy a zenészek minden helyzetből – úgymond – ki kell vágnia magát. Ehhez hasonló feladatnak számíthatott a duda hangjának utánzása is. Minthogy a faluközösségek hagyományos zenei kultúrájának változása lassan és fokozatosan ment végbe, az egymást követő korszakokra jellemző zenei igények akár az egymás mellett élő nemzedékek révén, akár a lassú transzformáció útján is találkozhattak. A feladat tehát esetünkben magától kínálkozott: a zenész bizonyítsa be, hogy

„A kutyadudának a nótája” Kürt (Kovács m.)
Balogh Kálmán (1928)

91 - Agócs György
Ertl Péter 1993

nemcsak a saját zenei világában járatos, hanem egy korábbi (folklór) zenetörténeti korszakra jellemző hangulatot is képes idézni. Ennek teljesítéséhez pedig általában elég volt egy, a dudához kapcsolódó dallam megfelelő előadásmódban történő megszólaltatása.

A fenti megállapítással összefügg a következő kérdés is. Mivel magyarázható, hogy vonósbandáink dudanótái között feltűnően nagy a szövegtelen vagy – legalábbis a helyi vokális hagyományban – szöveges párhuzam nélkül álló dallamok száma? Az alábbi három kottapélda is ilyen dudanótákat mutat be. Az első a zoborvidéki Zséréről, a második a Garam menti Nagyövedről, a harmadik a Zsitva–Duna–Garam közére eső, valaha Komárom megyéhez tartozó Kürtről – mindhárom a saját gyűjtéséből származik. (folytatása következik)

Gratulálunk

– Díjazott népművészek –

Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje:

Varga Gusztáv, a Kalji Jag együttes igazgatója

Magyar Köztársaság Arany Érdemkereszt:

Ertl Péter, a Honvéd Együttes magántáncosa

Népművészet Ifjú Mestere 2000 díjazottjai:

Varga Zsuzsa (Nyíregyháza) - néptánc

Mohácsyné Lőrincz Hortenzia (Sóskút) - néptánc

Taba Csaba (Budapest) - néptánc

Kovács Nóra (Bugyi) - népdal

Varga Diána (Sárvár) - népdal

Dulai Zoltán (Szada) - hegedű

Erdélyi Klára (Törökszentmiklós) - hegedű

Kolnhofer Péter (Kőszeg) - szalmafonó

Csonti Melinda (Jazova, Jugoszlávia) - tojásfestő

Kocsis Ferenc (Debrecen) - késes

Árvai Anikó (Hajdúszoboszló) - szövő

Káldi Károly (Rábapatona) - fazekas

Eperjesi Lászlóné (Miskolc) - hímző

Rácz Erika (Berettyóújfalú) - fémműves

Galambos András (Gyula) - faragó

Kocsán László: Szűcsök, subák emlékezete

*Kerek az én subám alja, de drága,
Nem takarja be a leányt hiába,
Új subámnak kerek alja
A rózsámat betakarja.
Áldja meg az Isten ötét,
Az én kedves szeretőmet!
Irhás subámnak az alja
Cifrával van körülrakva!
Bunda, bunda, apró szőrű bunda,
Nem adnálak hat ökörért oda,
Mert az ökör csak járomba való,
De a bunda szép leány takaró!*
énekelte: Tamás Gerzson, 1923 Jászkisér
(Csete Balázs nyomán)

Talán országosan is az egyik legismertebb jászági kézműves foglalkozás a szűcsmesterség. A múzeumokban megtalálható női, férfi subák, ködmönök aprólékos, elkészítése, szépsége, a hajdani szűcsmesterek legapróbb részletre odafigyelő tekintete, az alkalmazott technikák pontossága, a hímzések mesteri kidolgozása emelte elismerésre, rangra a jászági szűcsök munkáit. A szépséget gyorsan, könnyen észreveszi az ember; így voltak ezzel a Jászságot körülvevő területeken (Galga mente, Tápió mente, Ceglédbercel) élők is, és a megrendelések a jászságon kívülről is folyamatosan érkeztek.

„A jászberényi szűcscéh privilegium levele 1634-ben kelt... A megkésett ipari fejlődés miatt a jászági céhek a XVIII-XIX. században éltek virágkorukat. A taglétszámuk ugrásszerűen megnövekedett, jól mutatják mindezt a korabeli összeírások számadatai: Jászberényben 1826-ban 129 magyar és 2 német szűcs működött, 1847-ben 215 szűcsmester dolgozott... 1880-90-es években mintegy háromszáz főt regisztráltak.” (Misi Éva-Szabó Pál Antalné: Jászági szűcsminták textíliákon, Jászberény 1998). Elismerésre méltó adatok, ha figyelembe vesszük, hogy csak a Jászság fővárosában munkálkodtak ennyien.

A Dancsa család Jászberény egyik leghíresebb szűcs-dinasztiája. Dancsa András (sz: 1909) a következőképp vallott 1981-ben szakmájáról:

„Kérdezték édesapámat, mit akar a gyerekeiből? Ő papnak szánt engem, így szeretett volna továbbtaníttatni. Osztályfőnököm pedig azt mondta: van magának jó mestersége, maradjon mester a fia! No én akkor azt mondtam, ne féljen édesapám, nem nyugszom addig, amíg nem füstöl a gyár kéménye! – Leszegődtetett. Édesapám Benkééknél tanulta a szűcsséget, apai nagyapám csizmadia volt. Laczkó Bálint, anyai nagyapám szűcs volt, de ő fiatalon meghalt. – Valamikor a bőrt úgy készítették, hogy felkötötték kötélre, s ilyen „gamó”-val fél lábbal törték. A kötél elszakadt, hanyatt esett, eltörte a gerincét. Nyolc gyerek maradt

utána. – A fiai ennek ellenére folytatták mesterségét, a nagybátyáim mind szűcsök voltak. Mi testvérek is, mind szűcsök lettünk. Hát jó szakma is ez.

Édesapámnak – ahogy említettem – Benke János volt a tanítómestere. Ezek hárman voltak testvérek, mindnyájan kitűnően hímeztek. Édesapám elvitt hozzájuk a műhelybe, amit ők „méhely”-nek hívtak. Ott hímezgették a bőrtök fehér gatyában, ingben, mezítláb. Az a deszka – amin dolgoztak – olyan hófehér és tiszta volt, mint a gyúródeszka. Oda csak mezítláb lehetett fellépni, kiléptek a papucsból, hogy ne piszkolják el a bőrt. Egy munkadarab kihímzése betekig is eltartott. Turai ködmönöket, mellényeket hímeztek. Maguktól rajzolgatták a mintákat, nem voltak mintakönyveik... A Jászság valamikor mezőgazdasági vidék volt, suba az majd minden háznál akadt. Télen kocsin takarónak használták, nyáron meg azon feküdtek, az istállóban leterítették a jószág tartó gazdák, s abba burkolóztak. Télen a templomba járó öltözet is a suba volt, a módosabbaknak pedig a díszített suba. A férfiak bő gatyában jártak, csizmában, az ing tetejére vették a subát és az volt a gála-öltözet. Emlékszem a subában tudni kellett járni, mert aki szépen járt benne, annak úgy ringott a subája. – Az asszonyok ködmönben jártak. A módosabbak, a szegényebbek nagykendőben. Rangot jelentett a faluban, hogy milyen ködmönben mentek a templomba. Muto-gatták is kinek milyen volt. Bizony elég drága volt egy hímezett ködmön, hónapokig készült egy-egy darab. Még édesapám mesélte, mikor Benkééknél ilyen turai ködmönöket csináltak, akkor előlgebe hoztak egy kocsi gabonát a mesternek. Végül aztán pénzzel, meg ezzel-azzal egyenlítették ki az árát.” (Pethő László: Dancsa András mives mestersége, Jászkunság 1981)

Érdekességképpen: közismert írónk, Móra Ferenc édesapja, a jászberényi születésű Móra Márton, ikertestvérével, Andrással együtt, Jászárokszálláson tanulta ki a szűcsmesterséget. Mesterüket Tejbetök Andrásnak hívták. Csete Balázs, Jászakisér méltán becsült kutatója, 1932-ben éppen jászakiséri házakat rajzolt, mikor megismerkedett egy öreg emberrel, aki behívta magához. Azt, hogy mi is történt a találkozás után, így írja le Csete Balázs:

„Be is rontok ajtótól a házba és faggatom, hogy neki mi je volna rég elillant s bizonyára szép ifjúságából. Selyembímes, sallangos dohányszacskó, csikóbőrös vagy cserépcutora, ékes faragású pipatórium, tulipános láda, cifraszűr, vagy akármiféle szépségvirága a magyar életnek?

– Vót, vót más is vót, de mán csak a subám tart ki vélem hűségesen. De mán ű is csak éppen, hogy van. Veri a készülőt, mint jómagam...

– Ötven évnek előtte, búszéves koromban, igaz vót a nóta:

Kifordítom, befordítom,
Mégis bunda a bunda.

– De most mán nem illik rá ez a rigmus, olyan megviselt...

– Haj, öcsémuram, a jászsági szűcsök nagyon értették a mesterségüket, még az én suttyó legénykoromban is, Különösen Jászapátiban, Jászárokszálláson és Jászberényben, mely helyeken két-háromszázan is voltak egyrakáson. De mindje dógozott ám, mert nagyon kellett az ékes bunda mindenkinek: férfinépnek, fehérszemélynek egyarántosan, lettlégyen az mákszem gyermek vagy roskatag aggastyán. Annak lenni kellett és pedig bokáig le-

erőnek. Akinek subája nem vót, annak nem vót becsülete sem. Hiszen még a kedves kutyának is Bundás a neve...

– És mostanság? – kérdem.

– Van, ó, van suba még most is, de nincsen már finom, sodrott, zöld selyemmel hímzett válltányérja. Csupasz, kopár lett a jászsági bunda. Lehullottak róla a hullámos rozsmaringágak, a forgórózsák, a nefelejcsok, a tulipánok, a kalászok, a gyorgyiniak, a szegfűk, a császárszakáll, a bimbók, a csipkés levelek, a kutyatökök, a saskörmök és a büdösbogarak. Nincs mán rajta virágoskert. Lepusztította róla a gőgös, úrhatnám városok neveltje: az idegenből orvul belopózott ízléstelenségek majmolása és a nagy magyar szegénység hét szűk esztendeje! S ahogy elveszítette hagyományos ékességeit a suba, nem is lépeget mán benne olyan büszkén az sem, aki benne vagyon. Mintha szégyenlené a régi dicsőségek, hírességek egyre-pusztulását!...

Kihozza az istállóból és leteríti az udvar fűvére.

Teljes kör a foltja, nincs semmi hája!...

– Tizenkét fehér bárányból készült Jászakiséren, 1863-ban, 50 pengő forintért. Vállgallérja a tizenharmadik fekete bárány: farkastól, körmöstől.” (Csete Balázs: Faluról-falura, házról-házra. Budapest 1940.)

„A női suba 12 báránybőrből készült, míg a férfi subára átlagosan 14-16 birkabőrt dolgoztak fel. A jászárokszállási Bede András subája azonban 22 bőrből készült, hogy a lovát is befedje és védje.” (MÉ-SzPA: Jszt) 1880-ra pedig már 200 forintra emelkedett a suba ára, majd az iparosodás a két világháború közötti években a sutba vágta a subákat. Mint azt a sokat megélt, öreg Tamás Gerzson mondta Csete Balásznak: „lepusztította az ízléstelenségek majmolása”.

TABLE OF CONTENTS

Page 3 **CIOFF's Folkloriada 2000**, a large scale international folk dance festival, was held in **Tokyo, Japan** this summer. The Forrás Ensemble of Szászhalombatta was chosen to represent Hungary there. Director of the group, **Szigetvári József** gives his report of a catastrophically disorganized and not at all pleasant Tokyo portion of his group's Japan tour followed by the in every way perfect folk festival in Kitakyushu.

Page 11 **A new recording** by Abt records: **Hungarian Bagpipe Music**. The record notes by Juhász Zoltán are printed here and can be found in English on the recording itself.

Page 11 Announcement for weekly meetings of **Hungarian bagpipe** players at the **FMH in Budapest (11th District, Fehérvári út 47.) every Tuesday from 7:00pm**. Karakas Zoltán also gives short reports on various bagpipers meetings, camps and performances which took place during the summer.

Page 15 K. Tóth László reports on **recent releases from the Hungaroton record label**: a series of 29 CDs of the works of Bartók Béla (including selections never before recorded) and a CD of the music for the Honvéd Ensemble production, *Tündérvár* (choreography by Diószegi László, music written by Vavrincez András on the basis of Kallós Zoltán's collections).

Page 19 Záhonyi András gives his opinions and impressions of events he has recently attended: the camps in Felsőfalva (Transylvania), Jobbágytelke [Simbrias] (Transylvania), the Bilibancs camp (Hungary), the VIII Finnugor Folklore Festival (Hungary), Nagykároly Days (in Romania), and the 25th Birthday Concert of the Jánosi Ensemble at the Liszt Academy of Music in Budapest, as well as the new choreography of the Udvarhely Dance Workshop (from Székelyudvarhely [Ordorheiu Secuiesc], Transylvania).

Page 20 **Vásárhelyi László** writes a few words about the work and life of the late **Hidas György**. On June 25th, 2000 a plaque was dedicated in his memory in the village of Piliscsaba. Hidas György was a great dancer and leading figure in Hungary's amateur folk dance movement.

Page 26 Between May 25 and 27, 2000, the first **Transylvanian Dance Forum** was hosted by the Háromszék Ensemble in Sepsiszentgyörgy [Sfintu Gheorghe], Transylvania. Here the **four professional Hungarian folk dance ensembles** of Transylvania met to discuss shared professional and artistic concerns. The event included performances by all four ensembles. **Köncei Árpád** writes that, „Romania should be responsible for the maintenance and (financial) upkeep of these

groups, but the artistic and professional support should come from Hungary.”

Page 27 **A solo folk dance competition** specifically for youngsters between the ages of **15-18** years old. This year the city of **Eger** was the site of the first solo dance competition for this age group. To be held bi annually. Report by Lisztóczki Mónika.

Page 28 **Táncház & Folk Clubs**

Page 30 **Buka László** reports from Debrecen, Hungary about a **cultural organization** called **Motolla**. A basic goal of this group is „,familiarizing ourselves with and using our own culture more completely”. Through well attended (150-250 people) family events organized at least twice monthly, people from all over north eastern Hungary gather for everything from dance houses, concerts and lectures, to traditional holiday celebrations and pig slaughtering.

Page 31 It seems that the generation of folks in Hungary who were around for the beginning and the golden period of the folk dance and táncház movements, are now crawling back to dance. After rearing families and establishing careers, people now have a moment to realize that life without dance just isn't the same. Groups referred to here as „senior együttesek” are forming, and Szigetvári József is calling for an association of these groups, to organize festivals and so forth.

Page 32 Announcement for release on home video of a series **documentary portrait films on traditional village musicians**. Biomusic has already released the first of the series of one hour films by **Szomjas György and Halmos Béla**. Already released is the film about primás Zerkula János. For release in the fall is the portrait of another Transylvanian primás, Maneszes Márton. By Fogarasi Lajos.

Page 33 **Ethnomusicologist, Halmos István**, gives an account of a funeral in the village of Inaktelke [Inucu] in the Kalatoszeg region of Transylvania in 1991. Here he gives a description of the funeral wailing – **the ancient custom of singing – crying at funerals**. Two women – two widows – did the wailing, which had both text and melody and went on in waves of sound for hours on end, during the more than one day celebration which characterizes village funeral rituals of that area.

Page 34 **Dance Personalities – Gombos András Ács György of the village of Tápé in southern Hungary (1890-1967)** Another example of an extraordinary man, who was only different from the rest of the residents of his village in that he happened to be a gifted dancer – dancing the local dances with such intelligence and talent that he was

known both locally and by the end of his life nationally as well. There are photos and films of his dancing in the national Archives at the Academy of Sciences in Budapest.

Page 39 Announcement of a **Macedonian festival at the Fonó in Budapest's 11th district to be held on September 23rd, 2000**. There will be two guest musicians from Pirinska, Macedonia as well as four dance groups and two bands from Hungary involved in performance of Balkan material. Hosting the event will be the Martenica Ensemble of Budapest.

Page 42 **Bagpipe music style and performance in the practice of stringed instrumental bands**.

An academic article by **Agócs Gergely** dealing with identification of tunes that were once bagpipe tunes from the repertoire of music played on other traditional instruments. Agócs Gergely is a **musician and ethnomusicologist** originally from the part of the part of the Palóc region which lies on the Slovakian side of the border. He has voraciously collected music all over Slovakia and currently lives and works in the Budapest area.

Sue Foy

folkMAG®azin

2000 Ősz, VII. évfolyam, 3. szám
Megjelenik negyedévente
Kiadja a Táncház Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán

Fenntartók:
Táncház Egyesület
Népművészeti Egyesületek Szövetsége
MMI Népművészeti Főosztálya
Muharay Népművészeti Szövetség

Felelős szerkesztő: K. Tóth László
Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:
Bakonyi Erika, Gósi Anett
Héra Éva, Igyártó Gabriella
Havasréti Pál
Szerkesztőség:
Budapest, I. ker., Corvin tér 8.
Levélcím: 1255 Budapest, Pf. 153.
Tel./fax: 214-3521
tanchaz@mail.datanet.hu
www.tanchaz.hu

Nyomda:
Tücsi Nyomdaipari és Szolgáltató BT.
2132 Gőd, Szódi út 41.
Tel./fax: 27/336-809

ISSN - 1218 - 912X
Annual subscription rates for one year:
20 US\$ (incl. p+p)
Bank account: OTP I. ker. fiók MNB 11701004
Táncház Alapítvány, B 82678

Támogatónk a Nemzeti Kulturális
Alapprogram Népművészeti Kollégiuma

ÉLŐ NÉPMŰVÉSZET

– XIII. ORSZÁGOS NÉPMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS –

Október 1-jéig még látható
a Néprajzi Múzeumban!

Faragó Gáborné (Budapest)

Tóth László (Karcag)

Balogh Sándor (Zalaegerszeg)

Reprodukciók:
Molnár Ferenc; D'sign Kft.

Velei Stúdió (Velem)

Bereczki László (Debrecen)

*Loós Nagy Ilona - Loós Imre
(Derecske)*

Deák Péter - Fenyvesi Mária (Szolnok)

Vass Henrik (Kocs)

Révész Márta (Öcsöd)

Bartók

